

అనసూయా దేవి: కళ.

కర్త

శ్రీ ఉమర్ అలీ షా కవి

శ్రీ ఉమర్ అలీ షా కవి గ్రంథ ప్రచురణ సంఘమువారిచే
ప్రకటింపబడినది.

పీఠాపురము

1951

Xyris - Zosterisiphium

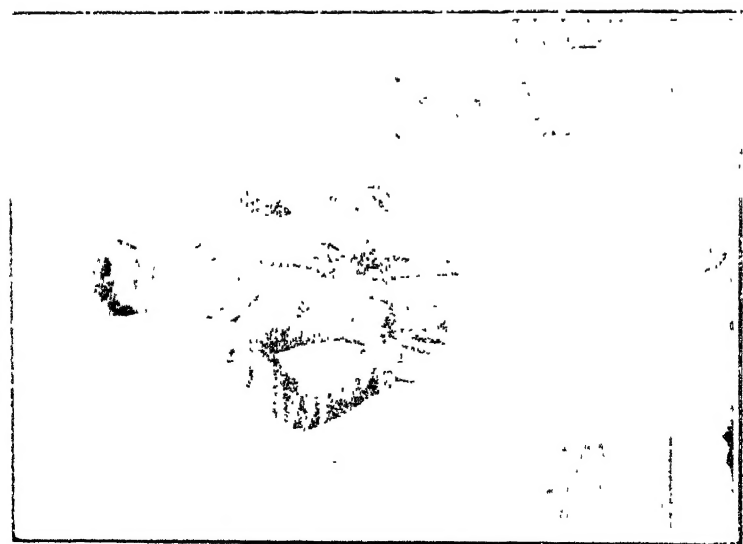
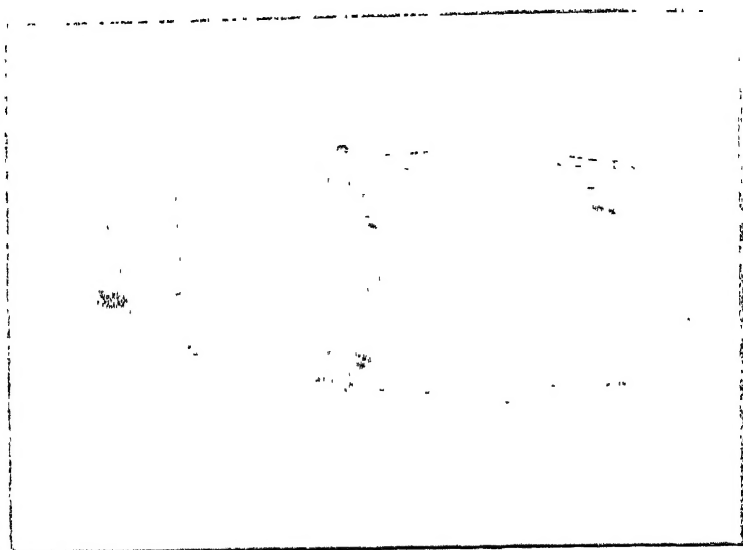
మొదటి :- కూర్పు

1000 5000-1000

రాజమహేంద్రవరము
నరస్యతీ పనరా ప్రాచీన సంఘ
శ్రీ భీష్మర్షి వాశిష్ఠరరామగారిచే
మొదలైనది.

శ్రీ ఉమర్ అలీషాకవిగారి జీవిత సంగ్రహము

శ్రీ ఉమర్ అలీషాకవిగారు పీకాపురమున క్రీ. శ. 1885 వ సం॥ లో జన్మించిరి. వీరి తండ్రిగారు మహర్షి మొహియద్దీన్ భాషా గురువర్యులు. వీరి జనని చాన్పియాంబ.

వీరి తండ్రిగారు ఆరబ్బీ, పారశీక, సంస్కృతాంధ్ర పండితులు, ఆధ్యాత్మిక విద్యాపీఠాచార్యులు, అశ్రమవిద్యాపారంగతులు. వీరి కుటుంబము పూర్వమునుండియు భాషావాండీర్పమునకు, ఆధ్యాత్మికవిద్యా సంపత్తికిని ప్రఖ్యాతిగాంచినది. శ్రీ కవి గారు చిన్ననాడే సంస్కృతాంధ్రములు విశేషముగా నభ్యసించిరి. తిరుపతి ఆరబ్బీ, పారశీ కాంధ్రభాషలు నేర్చిరి. వీరు అంధ్రమున వ్రాయుట, మాట్లాడుట యెఱుఁగుదురు. కాని అంధ్ర పద్య కావ్యములందు ఎంతమాత్రము వీరికి ప్రవేశము లేదు. వీరు సహజ కవులు. వీరి 14 వ వర్షమున తేనుగుని ధారాళముగా కవిత్వముఁ జెప్పిరి. వీరి 18 వ యేట 'మణిమాల' యను నాటకము వ్రాసి ఆచరింపిరి. అది 'షేక్స్పియర్' మహాకవి నాటకమువలె మున్నదని అప్పటి పత్రికలు కొనియాడినవి. వీరి కనకచోట ఉద్యోగము లిచ్చెదమని ఆహ్వానించినను వాటి కంగీకరింపక భాషాసేవ దేశసేవ జేయుచు తమ జీవితమును గడిపిరి. వీరు 1934 వ సంవత్సరము డిశంబరు నెలలో అఖిల భారత కాసనసభకు సభ్యులైరి. ఆ పదవి వీరి మరణమువరకు నుండెను.

వీరికి International Academy of America వారు 1935 సంవత్సరమున Doctor of Literature వీరుద మొసగిరి. శ్రీ కవిగారు వంశవారంపర్యముగా నచ్చుచున్న ఆధ్యాత్మిక విద్యాపీఠమునకు ఆచార్యులై పదహారువేల జనమును శిష్యులుగా నొనర్చిరి.

వీరి యాగికజ్ఞానమును కొనియాడుచు జ్ఞానసభాసభ్యులు వీరికి బ్రహ్మర్షి వీరుద మొసంగిరి. వీరి సతిమణి ఆగ్నరు లీలీగారు వీరితో ఢిల్లీనగరముకల్కి దిల్-4-40 లేదని దివి నలంకరించిరి. అదినమన ఢిల్లీ కాసనసభ మాయుబడెను. వీరు గడించినప్పుడు వీరికి అయిదుగురు కుమారులు యిరువురు కుమార్తెలు పెక్కురు పాత్రపాత్రిక లుండిరి.

శ్రీ కవిగారి జీవిత చరిత్ర ప్రత్యేక పుస్తకముగా వ్రాయబడుచున్నది. వీరు రచించిన నూన్ జేదాంతగ్రంథముందు వీరి జీవితము పల్లకముగా నిట్లు వ్రాసిరి,

—+ స్వీ య ము +—

- క. అమృతాయదీన్ బాద్దా
నామ మహాయోగి కగ్రనందనుడను నా
నామహితాగమ హిత వి
ద్యామత “ఉమ్రాలిషా” మహావి నేనున్.
- సీ. రచించినాడ విభాజితదివ్యప్ర
బంధముల్ పది కావ్య బంధములుగ
వ్రాసినాడను కల్పనానక్త మతి పది
నాటకంబులను కర్నాటభక్తి
కూర్చినాడను కళాకోవిదుల్ కొనియాడ
నవలలుపది నవ నవల అనంగ
తెలిగించినాడ సుద్దీక్షితాఖండ పా
రసి కావ్యములు పది రసికులర
- తే. రసము పెంపొర నవధానక్రమములందు
లశువులయందు పాటలయందు కవిత
చెప్పినాడ నుపన్యాస సీమరెక్కి
యనని “ఉమ్రాలిషాకవి” యనంగ నేను.
- ఉ. రాజులఁ జూచితిన్ సుకవిరాజుల నోర్చితఁ బేరుమ్రోయ రా
రాజుల నోలగంబుల విరాజితపండిత సర్కపిండ్ర వి
భ్రాజిత మాంబీరుడ పట్టములందితి యూనివర్సిటిన్
దేజనుమీల సభ్యుడయితిన్ మతబోధకుడైతిఁ గ్రమ్మఱన్.
- ఉ. న్యాసములున్ విమర్శనలు భావకవిత్వరసైక చారు వి
న్యాసములున్ మతాంతరమహాపరివర్తన తత్త్వియాపకా
పాసనముల్ పురాణములు వ్రాసితి భారతభూమి నే నుప
న్యాసము లిచ్చుచున్ దిరిగినాడను “ఉమ్రాలిషా” కపిండ్రుడన్.
- ఉ. వేలు రచించి విద్యలనుచెట్టి గడించితి పాఠితోషి కా
ద్యాళిని వేయ నట పదియార్లను సింహతలాటముల్ మహా
భీతకనత్కళాకనక విశ్రుతముల్ జయభేరిమ్రోయ హిం
తాల వనీటక్కుకవి తండములేమిటి లెక్క మాకడన్.

సీ. నాధించితిని యోగసాధనంబులు హిమా

గమ మెక్కి మితిని చక్కాడియాడి ;

బోధించితిని జ్ఞానసాధనక్రమములు

చెవినిల్లగాఁ జెసి చెప్పిచెప్పి ;

సవరించితిని పెద్దసారస్వతంబును

శబ్దశాస్త్రంబులు జదివించితిని ;

చూపించితిని రాజ్యలోపంబు లాంగ్ల ప్ర

భుత్వంబు మంగరమోపి మోపి,

తే. ఇప్పుడప్పుడె నలుబదియేండ్లపైన

దాఁటిపోయెను వయసు నీనాఁటికైన

కాంతి గలుగదు నీ కళాభ్యాంతమందు

జీవితము తెన్ను నుడిబోవు నావబోలు.

మ. నను నీజ్ఞానమహాసభాసదులు నానందాన నర్పించి 'ఆ

దిని మీపూర్వపితామహుల్ గురువులై దివ్యత్వమేపారంగా

ఘనవిజ్ఞానకళాప్రవృత్తి ప్రజహృత్కాంతారిమల్ నింపి రా

మని మీ రాకృతి బోధనేయడగు 'ఉద్రూలీష' భాషాగతిన్.'

మ. అని నెయ్యంబునఁ గోరఁగావిని మహాహర్షంబు సంధిల్ల నా

నని యా జ్ఞానమహాసభాకథన మత్వంతంబు కన్వంబు మే

దిని సంసారనిమగ్న మానసులు నర్థింపంగ సాధ్యంబు గా

దని యున్నంత నెఱుంగ నేతునని నే నారంభమున్ జేసితిన్.

ఉ. భారతదేశ కాననసభా సభ్యత్వపదంబుఁ జేరి వేఁ

గోరఁగ జ్ఞాన సభ్యులు నకుఁజితిదీక్ష జగంబు మెచ్చుఁగా

భూరితప స్సమాధి తమ బుద్ధిని నిల్పి జయంబుఁ దెచ్చినా

రారయ జ్ఞానశక్తికి నజాండము శంపిలుచుండు జూచితే.

చ. కవిత నెఱుంగనట్టి పృథుకాలము వ్రాసేతి పుస్తకంబు లా

కవిత నెఱింగి వ్రాయుటకు గంటమురాదు నుపన్యసించు నా

దివముల విద్యతోఁ గలసి తృప్తిఘటించెడు వాని నిప్పుడో

అవము నుపన్యసించుటకు లజ్జఘటించెడు నేమిచెప్పదున్.

కా. ఢిల్లీ కావ్యకావ్యసైన్య హాథీన్ బ్రాతివిధ్యంబు సం
 ఢిల్లీనేతే మహాత్మ్యోజ్జ్వల శాధ్యంబు రాజ్య వి
 ద్యల్లోకంబున రాజకయకల నామ్యాపారపారంగతిం
 బెల్లన్ వేట్కను నిర్వహించుచును నే నీగ్రంథమున్ *వ్రాసితిన్.

ఉ. ఏను హేమాలయంబుపయి కెక్కి తపస్సులం జూచి వారి వి
 న్నాణములన్ గ్రహించి విజనంబగుచోట రచించినాడ నా
 నా నవ కావ్యమార్గము అనంతముగా హృదయాంతరింగ వి
 జ్ఞానము విశ్వరూపముగఁ గన్పడునట్లు దృశంబు మార్పుచున్.

కా. నాలోనున్నవి నేనుజూచినవి విన్నాణంబులై లోకమం
 దాలోకింపఁగ రాని యీ యమరవిద్యాతిత్త్విమర్శంబు లం
 దేలోటున్ జనియింప దీక్ష్యగ రహస్యేకైక మీమార్గ మే
 మేలా దాచెదమంచుఁ జెప్పతిమి మీరిధాత్ములై తేరఁగన్.

కం. మా తాతయు మా తండ్రియు
 భ్యాతని ఆ బైలరీ మహాగురువర వి
 ద్వాతత్త్వము నేర్చిరి త
 ద్రికుఁ వివరింతు యోగరీతులు తెలియన్.

—! ఆ గ్న రాం బ !—

కా. ఆ ఢిల్లీనగరాంగ్ల కాసనసభాభ్యుత్థిత్వ మరింపుఁ డం
 చాడన్ నేను కృతార్థుఁడై జనిన నాకై వచ్చి ప్రాజంబులున్
 వీడెన్ నానతి ఆగ్నరాంబిక చలత్ విద్యుల్లతిన్ బోలె ; యీ
 నాఁ డే నత్రులు 'గోరి' పై విడుచుచు న్వర్తింతు నిర్జీవిన్.

ఉ. ఏను రచించినట్టి కృతు లెన్నిటినిో వివ తల్లి ; తండ్రి నా
 నా నవనాటక ప్రకరణంబులు నాడగ జూచినారు, ఢి
 ల్లీ నగ రాంగ్లభారతమహీధవ కాసనసభ్య సత్పదం
 బానఁగఁగాంచి 'ఆగ్న' రమరాలయమేఁగె వెలుంగుచుక్కయై.

* నూఫీవేదాంతదర్శము.

కా. ఎన్నో బాధలు బొందచుండు మా నా పుష్పమికరించి యా
పుష్పంపుంగని అక్కలేగె దొంగ బుద్ధులు పుష్పమికరించి యా
ధిన్నిండ్రింపగ బోయిన జిల్లిని గుహాధీభూతమా వెన్న సం
భన్నాస్మన్వినిష్టజీవిత మహానా బెన్నినా శృంధినన్.

సీ. ఏమాట చెప్పిన నెదురాడగా లేదు
పరమసాధ్వీత్వంబు నరలుకతన
ప్రాణాల నర్పించి పరిచర్యలను జేసె
పరమహర్షంబు ముందరను నిలువ
కలిమిలేములను నొక్కటిగాగఁ గణియించె
శత్రుకన్యాలు నెలకొనంగ
ఏవురు కొడుకుల నిర్లరు కూతుల
ననిశంబు దీవించు నాత్మకాంతి

తే. ప్రతిదినంబు చదువు ఖురాన్సుమా
కాచకీలాన నలువది శత్రురములు
భరణి జీవించి స్వర్గాన కరిగె అగ్ని
రాంబ దివిజాలు నీరాజనంబులిడఁగ.

చం. పరమపవిత్ర యీ కలది పండితురాలు నితాంత సత్యసం
భరిత రసాత్మక ప్రకృతి వడ్డికిబారదు ప్రేమమూర్తి నుం
దర సముపాసితం బయిన భర్మపదంబును సంతరించి యీ
శ్వరుడెద నగ్నరాంబ కడు ప్రార్థనసేయుచు నెల్లవేళలన్.

కా. పల్లెన్ బుట్టిన ఢిల్లీలో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యంబు పాలించు నా
రెల్లన్ వచ్చి సమాధిజేసిరి భవస్మృత్యున్ విచారించి యో
పుల్టాబానన 'అగ్నరాంబిక' భవత్పూజ్యంబు జేకాల రా
జిల్లన్ విచ్చిన కుండఁబోలె వెస నే జీరాడుచున్నా నిటన్.

చం. హృదయము ముక్కలైనటుల నేడ్చుచుఁ గన్నులసీరు కాల్వలై
చెదరఁగ నిమ్మలోకములఁ జేరుటకంటె సమాధితొంటి నీ
సదనము జేరు మార్గము విచారణజేయుట లెస్స యైహికా
స్పద విభవానుషంగభవబంధమువాసిన నిన్ను చూడఁగన్.

శ్రీ కవిగారు యిస్లాం మతస్థులు. వీరి మాతృభాష ఉర్దూ. ఆంధ్రభాష మాతృభాషగా కానివారు తెలుగున సరసకవిత్వముఁ జెప్పినవారు ఈ కవిగా రొక్కరే. వీరు రచించిన మహాభారత కారవరంగ మను నాటకమున —

“ నాటకముల్ ప్రబంధము అనంతముగా రచించి వాణి కా
వ్యాటవి భావపీఠుల విహార మొనర్చు జయధ్వజంబు వా
గ్వీరిని నిల్పినట్టి జనవిశ్రుతు ఉం రలీషా కపింద్రుడున్...”

అని వ్రాసిరి.

వీరు రచించిన గ్రంథము లేబదివర కున్నవి. శ్రీ కవిగారు తమ శిష్యులకు వర్ణన మిచ్చుటకై సరసాపురము (పశ్చిమగోదావరిజిల్లా) వెళ్ళి అచ్చట ది 23 జనవరి 1945 వ నాటి సాయంత్రము 5 గంటలకు దివి నలంకరించిరి. వీరి భౌతికదేహమును పితాపురముఁ దెచ్చి 24 వ తేదీ సాయంత్రము చైలుస్టేషను వద్ద నున్న వారి యారామములో సమాధి చేసిరి.

పీఠిక

శ్రీ కమర్ అసిషా కవిగారి సతీమణి అప్పల్ బీబీగారు ఒక మహా పరిశ్రమతో చరిత్ర వ్రాయువని కవిగారిని కోరగా. వారు 'అనుసూయదేవి' చరిత్రను నాటకముగా 1918 వ సంవత్సరమున వ్రాసి ముగించిరి. శ్రీ కవిగారు అధ్యాత్మిక విజ్ఞాన మహాసభ (జ్ఞానసభ) కు ఆచార్యులై చరిత్రము ప్రబోధించుచుండిరి. వారి యిట్లుంటే పెక్కురు జ్ఞానసభాసభ్యులకై ఒక నాటకము వ్రాయుమని కోరగా 'కళ' నాటకము 1932 వ సంవత్సరమున వ్రాసిరి. ఇది శ్రీ కవిగారు వ్రాసిన నాటకములలో ఆధరిది. పెక్కు యింకర గ్రంథములతోపాటు ఈ నాటకములకు కూడా వారి జీవిత కాలమున అచ్చుపడు భాగ్యము లేకపోయినది. 'కళ' నాటకము 1941 వ సంవత్సరమున ఢిల్లీ ఆంధ్ర సంఘమువారు Sir A. P. పాత్రోగారి ఆధ్వర్యమున ఢిల్లీలో ప్రదర్శించిరి. ఇందు పాటలు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడినను సందర్భానుసారముగా వాటిని చేర్చి ప్రకటించినాము.

అనుసూయదేవి, కళ, ఈ రెండు నాటకములు ఒకే సంపుటిగా ప్రకటించినాము. ఈ గ్రంథముల ముద్రణకై ఈ దిగువ పేర్కొనిన జ్ఞాన సభాసభ్యులు ధనసహాయము చేసిరి.

శ్రీమతి అల్లూరి సత్యేయ్యమ్మగారు

శ్రీ తమిరి నారాయణమూర్తిగారు

శ్రీమతి కపిలవాయి రమణమ్మగారు, వారికుటుంబము.

శ్రీమతి భూడావర్ణుల బీరభద్రమ్మగారు

శ్రీ ఈవన వీరాస్వామిగారు

పీ రెల్లరకు మా కృతజ్ఞతాభివందనములు.

ఈగ్రంథ ప్రచురణయందు తోడ్పడిన శ్రీ కవిగారి బాల్య స్నేహితు లగు కవిరాజహంస శ్రీ బోలేటి పార్వతీశ్వర కవిగారికి మా కృతజ్ఞతా పూర్వకము లగు వందనములు.

శ్రీ సరస్వతీ ముద్రాక్షరశాలాధిపతు లగు శ్రీ అద్దేపల్లి నాగేశ్వర రావుగారు ఓక్కిలి శ్రద్ధాభక్తులతో ఈ గ్రంథములు ముద్రించి యిచ్చిరి. పేరికిని మా అభివందనములు.

పి తా వు ర ము }
19 - 6 - 1951 }

మ దీ న్ క బీ ర్ షా
వారణాశి సత్యనారాయణ శాస్త్రి

కా ర్య ద యు లు
శ్రీ ఉ మ ర్ అ లీ షా క వి
గ్రంథ ప్రచురణ సంఘము.

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

1. అత్తి
2. బ్రహ్మ
3. విష్ణు
4. మహేశ్వరుడు
5. నారదుడు
6. వైరవుడు
7. విటుడు
8. శిష్యులు

స్త్రీలు

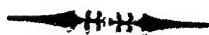
1. అననూయ
  2. గంగ
  3. సర్వద
  4. లక్ష్మి
  5. సరస్వతి
  6. పార్వతి
  7. విలాసిని
  8. నాట్యాంగనలు
-

అద్వితీయ పరబ్రహ్మ మద్దిగాగ
అందు మొదటితరంగమై యలరి వెలయు
నా మహమ్మదుస్వామి నే నాత్మయందు
దలతు నైహికాముష్మిక ఫలములకును

భక్తి ఆ భైలలీ గురువరుని దలచి
శ్రీ మొహియదీన్ దాష్ మహామహుండు
సుతచరిత చాన్నియాంబ నా పితరులగుట
వారి పదముల కర్పింతు వందనములు.

అనసూయా దేవి

నాంది

చం. ఎవనివిశాలరూప మణు ధ వేని నజాండమునింపి కాలమై
కవి కవితర్ రచించుటకుఁ ధ గాని యతీంద్రియమై రసాత్మక
ప్రవిమల ప్రేమసాగర త ధ రంగ సుధా సముపాసితంబునై
తవులునొ, వాని తేజము స ధ తం బిడుఁగావుత విూ కభీష్టముల్.

నూత్రధారుడు - (ప్రవేశించి) నటి యిటు రమ్ము.

నటి - (ప్రవేశించి) నాథా! ఏమి సెలవు.

నూత్ర - ఈదినమున మనమేదేని యొకమహానాటకము ప్రదర్శింప
వలయును.

నటి - అందుకేనా యీ మహాజనము వచ్చి నిరీక్షించుచున్నారు:-
కాని -

ఉ. నాటకముల్ కవీశ్వరు ల ధ సంతముగా రచియించినారు నా
నాటికి వానిరమ్యతయు ధ నాదరణంబును జారిపోయె నే
నాటక మాడినన్ జనులు ధ సవ్యదురో యవె వన్నె కెక్కి; ప
య్యాటలు నాట్యరంగముల ధ నాచికోసన్ మఱి చెప్పనేటికిన్.

నూత్ర - అగు సగు నది కాలవరివర్తనము. కాని,

తే. గీ. బెఱుకురా భృన్న రత్నాల ధ వెలలు పోవు
కులట లున్నఁ బతివ్రతా ధ కులము పోదు
దొరువులున్నఁ బుష్కరిణుల ధ పరువుపోదు
ప్రహసనము లున్న నాటక ధ ప్రతిభపోదు.

సటి - ఇప్పుడే నాటక మాడి యీ మహాభయం రంజింప జేయ
వలయును?

నూత్ర - తే. గీ. పాపములఁ బాపగల పతి ♦ వ్రతలకథలు
సుధలుగురియఁ బ్రదర్శించి ♦ చూపి రూప
కప్రకృష్టత నిలుపు మో ♦ కమలనయన
ప్రహసనంబుల వంచింప ♦ వలెనె వేరె?

సటి - అట్టిరూపక మేమున్నది?

నూత్ర - లేక యేమి? వింటివిగదా!

ఉ. అత్రి మహాతపోమహితుఁ ♦ డై యసనూయఁ బతివ్రతాలసత్
గాత్రినిఁ గూడియుండఁ ♦ ద్విజగంబుల పాలకులౌ త్రిమూర్తులన్
బుక్రలఁ జేసి యామె తన ♦ పూతసతీత్వముచాపె నట్టి చా
ర్మితము నాటకంబు ఉమ ♦ రే యలిపాకవి వ్రాసె నచ్చలీ.

సటి - మహాభాగ్యము.

ప్రథమాంకము

o

రంగము - అత్యాశ్రమము

(అననూయ చలికత్తెలతోఁ బ్రవేశించి యుండును.)

అన - చెలులారా! ఈవన మెంత మనోహరముగ నున్నదో చూచితిరా!

సీ. పృథువాఁపూర పూ + రిత వద్దిసీ సము

జ్వల సరోవరము లా + వంకఁజూడు

లలిత సస్యశ్యామ + లంబై ప్రనూన సం

ఛాదితంబైన యా + చక్రఁజూడు

నానావిహంగ వి + తాన మంజుల కల

స్వన సుధా ధామ మా + వైపుఁజూడు

వివిధమృగార్భ క + వితతి మేపుచుఁబోవు

జంతుసంతాన మా + పొంతఁజూడు

తే. గీ. ఆలమందలు బట్టియ + లవిగొ చూడు

అడవినెమ్ములు కోయిల + లవిగొ చూడు

అబ్జములఁ దుమ్మెదలరొద + లవిగొ చూడు

హాయి నిడు గంధవాహంబు + లవిగొ చూడు.

చలి - చలీ! అననూయా! నీవును, త్రిలోకపూజ్యుడైన నీభర్త
అత్రియును నెందున్న నాప్రదేశము పవిత్రమును, రమణీయమును
గాక మరెట్లుండును!

తే. గీ. పృథుతపోధనుఁ డత్రి ప + విత్రచరిత

నీవును సతీమతల్లివై + యెసఁగె దమ్ము

మీరే లులకుచోలును ఒచ్చ ♦ తోరములు

సిక్త్యకాణములకును ♦ నెలపు గాదె!

అన - ఇది మీప్రియవచనములు.

చెలి - అనసూయా! మన మాకాసారతీరమున, ఆపొన్నగున్నల
మాయన, ఆ లతావితానములచెంతకుఁ బోయి హాయిగా పాటలు
పాడుకొందము రమ్మ.

అన - నడువుడు.

చెలి - ఏలా! ఇచ్చట లేని యంద మచ్చటఁ గలదా? అంతదవ్వు
పోయి వనశకుంతములతో మన అనసూయ యేమైన వియ్యము లంద
వలసియున్నదా?

అన - (తనలో) నాకు బిడ్డలు లేరని యీశ్వరికత్తె నన్నెత్తిపొడుచు
చున్నది. అగు నది నిజము.

చెలి - అది గాదు. ఇది మనోజ్ఞమైన వసంతకాలము. మానవ
జీవితములో నిట్టివిశ్రసమయములెన్నో అన్నప్పుడు రానేరవు. కావున
మనమందర మాప్రదేశమునఁ గూర్చుండి హాయిగా పాటలు పాడుకొని
యానందింతము; రండు.

అన - ఆనందము ముందు హృదయములో నుండవలయును.
లేకున్న నీ ప్రకృతిసౌందర్యము లెన్ని యున్న నేమి ప్రయోజనము.

చెలి - అది గాదు. ఈహృదయ మెటు మరలించిన నట్లు మారు
నను తాత్త్వికుల దృక్పథ మన్మతము గాదు.

అన - అగును గాని, అట్టివిచారములు వెలిబుచ్చుకాలము మనకు
చిన్ననాడే కూకటివేళితో సాగి కాలగర్భమునఁ గలసి యంతరించి
పోయినది. ఇక మన కాయానందము వ్యవస్థప్రాయము.

చెలి - కావచ్చును. కాని, యిది యొకయానందము.

అన - అగును. కాలనాథుడు నయస్సును కుండెతో మనశీర

ఫలకమునం దెన్నెన్నఁచుకొని, ఎన్నెన్నఁగలము, ఎన్నెన్నఁగలము
దిద్ది యావనమును నిచ్చుకొని ప్రసాదించినాఁడు! కాని యిదియును
మార్చివేయును.

చెలి - నిన్ను పూర్వపాదేమో! నీవు పూర్వపాదేమో! నేను చిన్న
నాడున్న పూవపాదేమో! నేటికి నొక్కటాగే యున్నాను.

అన - అట్లనఁ జెల్లదు. పూవపాదేమో! నిన్ను అంతము నేడు
లతాంతముల విరిసి సౌరభముల వెడజల్లుచున్నది.

చెలి - అగును. నీవీవనములోఁ బ్రవేశించునప్పుడు యానంద
మిప్పుడు లేదు.

అన - (స్వ) ఈమె నామనోగతమునఁ బుంపు నెట్లు గ్రహించినది!

చెలి - ఈయనసూయ సంతతి లేదని లోలోన విచారించుచున్నది.
సరే. (ప్ర) అననూయా! నీవు నీవెవఁడును. మేము నాట్యము
చేసి యీవాసంతుని నలరించెదము. (అని నాట్యము నేయుచు)

తే. గీ. బ్రతికినన్నాళ్ళు హాయిగాఁ + బాట లాట
అందుఁ గాలంబు గడిపి దే + హంబు విడిచి
పోవుటే లెప్పు; లేమి ని + లోప కేడ్చి
జెంగలను గ్రుంగి క్రుంగి జే + వింపరాదు.

2 చెలి - అగు నావంకఁ జాడుము.

తే. గీ. తాటిచెట్టును జివ్వి పా + దపము నిండు
మైక్రి గొలిలించినది; యా + మాడ్కి మగువ
ప్రియునిఁ దమిఁగూడి వింత జే + వితములోడ
కులుకుచుండును కలిమిలే + ముల సహించి.

1 చెలి - అందఱికన్న నాడువాండ్రులే నిషిద్ధజనముని తోడు
చున్నది.

అస - అల్లనఁ జెల్లెను. సతికిఁ బతితోడిదే లోకము.

చలి - అబ్బలైన వారికి లోకమే లేదు.

తే. గీ. జామిపండ్లను గొఱుకుచు + రామచిలుక;
మావీచివురుల మెసవి జొం + పములదాగు
కోకిలంబును; సుమముల + కోటకు నెమరు
భ్రమరము; వనంకవీధి మా + ర్గశ్రమంబు
దీర్చుకొని యేగి మదనుని + గూర్చి పాడి
విశ్వమోహనరాగంబు + వెలువరించి
విశ్వమంతయుఁ గరగించి + వినుతిఁ గాంచు
అట్టియానంద మున్నదే + యతివలకును?

అస - అది యానంద మని యెట్లుచెప్పఁ గలము. అందుఁగూడ
బానిసత్వ మున్నది.

తే. గీ. కేకి పురి విప్పి యాడుచు + నాకసమున
మేఘమాలికకై చూడ్కి + మెలపు నదిగొ
చాతకము పయోధరముల + నడి యెఱింగి
తెక్క లల్లార్చి వానకై + మ్రొక్కుఁ; గంట?
సరసిలోపల వికసించు + సారసంబు
సారభంబుల విలిచి + భాస్కరుని బిలుచు
ఎవరు హృదయేశునెదను నే + వింపకుండ్రు?

అత్రి - (వ్రవేశించి) అదిగో అసనూయ చలికత్తెలతో నిందు
విహరించు చున్నది.

అస - (సమీపించి) నాథా! మీపాదపద్మములకు మీ దాసినగు
నేను సమస్కరించుచున్నాను.

చలి - స్వామీ! సమస్కారములు.

అత్రి - అననూయా? నేను నచ్చి మీ యాటపాటలు కంత
రాయము కల్పింపలేదు గదా!

అన - లేదు.

సీ. వీణ వాయిచిన + గానము చేసిన

ప్రియ నీవు మనసార + వినుటకొఱకె;

కథలు చెప్పిన, నుభా + మధురోక్తి నెకసెకె-

మాడిన నీ వల + రారుకొఱకె;

తూగుటుయ్యలలపైఁ + దూఁగిన, విరివరుల్

గ్రుచ్చిన మది నీవు + మెచ్చుకొఱకె;

దాఁగుఁకముఁతలఁ + దరులఁ గొమ్ముచ్చులు

నాడ, నాతోడ నీ + వాడుకొఱకె;

తే. గీ. అద్దమునఁ దోచు ప్రతిబింబ + మట్లు సతము

నేను నీలోన లీనమై + నిన్నె చూతు

నిన్ను నాలో లయ మొనర్చి + నిన్నె చూతు

నీవె తక్క నాకేదిలే + దీజగాన.

అత్రి - డేవీ! ప్రియురాలవైన నీకీల మతి పవిత్రమును, మహా
నీయము నై యున్నది.

అన - అది తమ దయావిశేషము (అని తలపంచును).

అత్రి - డేవీ! నీవు నేడేల ఖిన్నురాలవై యున్నావు?

సీ. పున్నమచంద్రుని + బురుడించు మోముద

మ్మిని నవ్వువెన్నెల + నినిచెదీవు

గంగాఝరీ నము + త్తుంగ తరంగ సం

గతులతో నీ పాటఁ + గలపె దీవు

జాతీయైశ్వర్యం + లబ్ధింకరమన

గోపనీయైశ్వర్యం + భూమి దీప్త

కాంతికాంతి + కాంతిముఖతోదః

లబ్ధింకర వియ్యంబు + గలపె దీప్త

తే. గీ. స్వచ్ఛమగు కలశేల నం + పదలః బాదలి

బమ్మ నానైశ్వర్యం దైవీ + బొమ్మ వీపు

స్వచ్ఛమగు కలశం + సాన్నివీపు

ఈవై అననూయోగోపనిషత్ + వే నిజంబు.

దేవీ! నీవగవునకః నారణమేమి?

అన - నన్నీచెలికత్తై కేమమో యోగసంకల్పములు చేసినారు.

అత్రి - అది యేమి?

అన - నేనెంతో యానందముగా ఈననమునఁ బ్రవేశించితిని.

అత్రి - సరే నీవెప్పుడు నానందదేవతవే కదా!

అన - అంత నాచెలికత్తైలు మాటలలోఁ బెట్టి “యీవనశకుంత
ములతో నీవేమైన వియ్యములందుటకువచ్చితివా?” అని నన్ను యన్యోప
దేశముగా నాకు బిడ్డలు లేరని యెగతాళి చేసినారు.

ఉ. పిల్లలు వాకిటా మనల + వేమకః జూడఁగ నోమణింటినో
యల్లము తల్లిడిల్లవ్వన + నోయ్యఖనాదునా గొడ్డురాలైన
వల్లభి! యాదుపుట్టునకు + భాగ్యము బిడ్డలుగారె ప్రాయ మె
న్నాల్లిటులుందు నీబ్రతుకు + నన్ గతులుందునె యెన్నియుండినన్.

అత్రి - దేవీ! నీవు చెప్పినది నిక్కము. నాకును, ఈదింతయే జ్ఞాన
కాలమునుండి హృదయము వేధించుచున్నది. కాని యీదుర్గతి నన్ను
కదా బాధించును?

అన - అట్లందురే? నే నధ్యాని గానా!

అత్రి - అద్దాంగి పుణ్యము వంచుకొనుటనే గాని భర్తపాపము వంచుకొనుటకుఁ గాదు.

అన - సరే సంతానమహాపుణ్యము నన్నుఁగూడఁ గరింపఁ జేయును గదా!

అత్రి - ఆహా! సందేహమేమి; నీయట్టిపవిత్ర చరిత్రలశ్లేభావించురు.

అన - నాథా! ఏమట్లుందురు? ఆడుపుట్టువ పుట్టిన నోస్త్రీయైనను నుత్తులను బడయఁ గోరకుండునా!

అత్రి - ఆమాయకురాలా! అట్లు గడిచేరినవాఁ డెందరు లేరు.

తే. గీ. నుత్తులఁ గని వారి సొంపును + జూడలేక

చేతులారఁగఁ జంపి వే + నినది గంగ

పాపభీతి యుండఁజు స్త్రీల + కేపనైన

నిట్టె చేతురు స్వాతంత్ర్య + మిచ్చిరేని.

చలి - (స్వ) ఆహా! అత్రి! స్త్రీస్వాతంత్ర్య వాదులపై నంతదెబ్బ కొట్టితివి! నా వితండ వాదసిద్ధాంత మను మృద్ధాండము నీవాగ్ధండ మున ధం అని బ్రద్ధలై పోయినది.

అత్రి - దేవీ అపత్యార్థమై మన మీశ్వరుని ప్రార్థితము రమ్ము.

అన - చిత్రము. (హఠతి వెలిగించి),

కా. అపద్మాంధవ దీనరక్షక త్రిలో + కాధార సర్వాత్మకా

అపోరూప యనంతతేజ భవదీ + యంతైన విజ్ఞానమే

రూపానన్ లభియించు మాకుఁగరుణా + రూపుండవై చూపవే

కాపాడన్ వరమియవే యిడుమలక + గారింపవే యీశ్వరా.

అత్రి - దేవీ మనకు సంతతి కలుగువఱ కిచ్చటనేతవమూచరింతము.

రంగము - శ్లోకానము

(మాతజేతానాని నాకన విజానములు ముఖ్యమున పాపదేవతతో

XOX (ప్రవేశించి యుంచును.)

పాప దేవత - హుం

XOX - హతోస్మి (అని మూర్ఛిల్లి లేచి) హతవిధి సీవిధాన మను
 ల్లంఘ్యము, అప్రతిహతము, అనన్య సామాన్యము. అలోకవిపరీతమైన
 నీచెట్టులు లగ్నికంటె, విషముకంటె, కంటె కావృతమహంధకార
 దుర్గంధ పంక సంకలితకాల కూపాంతరముకంటె, దుస్సహము, దుర్భ
 రము, భయావహము. నేనింక నిలువలేను. నాయెడలు కంపించి పోవు
 చున్నది. ఉడికిపోవుచున్నది.

పాప - హుం

XOX - హతోస్మి. అదే. అదే! పాపదేవత ఛాయారూపమున
 నావెన్నాడుచు వీడించుచున్నది. నన్ను వీల్చి పిప్పి చేయుచున్నది.
 జావ్విచెట్టు తాటిచెట్టును చుట్టి కబళించినట్టిపాపిని నానిలువెల్లగల్గొఱు
 పేతము గావించి యలయుంచు చున్నది. నేనింక భరింపలేను.
 అగలేను. నేల దొర్లిదొర్లి, కొండలెక్కి, బండలకు దాకి, గోతులలోబడి
 నూతులలోనుండి చావక సమయక వేగి విసిగి భూమి చుట్టి, గతి గానక,
 మతి చెడి వెతలపాలై ప్రాణత్యాగము చేసికొన నెంచి నముద్రమునఁ
 గూలినను నాకది మోకాలిబంటియే యగుచున్నది. ఇంక నేనేమి
 చేయుదును? నాశయ్యది తెలుపు? ఏది శరణ్యము? అయ్యో నాప్రాణ
 ములు కొట్టుకొనిపోవుచున్నవి.

మ. అమరత్వంబును, నాకలోకనిలయుం * బాచంద్ర తారార్కమా
 ర్గము, నానాకలుషాపహంబగు నదీ * ప్రఖ్యాతియుం బోయె నిం
 క మహాకాల జటాచ్ఛటాభరణ గం * గాడేవి యాజ్ఞప్తుక
 న్య మహాపూతచరిత్ర యంచు నను స * న్మానింపఁబో రెవ్వరున్.

పాప - హుం.

గంగ - ఓళ్ళానామాయిలారా! నాత్రితచరిత్రమేమిది యమగు చున్నారా! జడన్వరూపిణీనైన నేను సురశాసోపహతనై చిన్ననై దివ్య త్వంబు విసర్జించి మానవ స్త్రీజన్మంబున నవతరించి భారతవల్లభనూ తుం డగుశంతనుల జెట్టబట్టి కాంచినసుతుల నేమృతను “అబ్బా! చెప్పఁ జాలను” ఆమాడ్చుబిడ్డల గొంతులు నులిపి,

ఉ. నిండిననీటిభాండముల + నేలను మోదినరీతి బిడ్డలన్
జెండితిఁబాపినైతి నిజ + శీలముబూడిదలోనఁ బోసి యీ
దండధరారిచేత యను + దండనపాలయితిన్ విముక్తి నా
కుండునె యీశ్వరుండు దయ + నోమునెనన్నిఁక నెన్నఁజేనియున్.

పాప - హుం.

గంగ - హా! పాపము. తాపము. నేనింక జీవింపలేను. నాప్రాణములు మూర్ఛిల్లి పోవుచున్నవి.

కా. ఆనర్ వాసె, విశీర్ణమయ్యె తను వ + త్వంతంబు జీవంబులుం
గాసిం జెండె శతంబు సింగపుగుహన్ + బడ్డట్టు లీకాటిలో
వాసం బేర్పడె నీపిశాచములకున్ + భక్షింపనామారింసమున్
దోసిళ్ళన్ గొని త్రావ రక్తమిడుచుం + దున్ నిత్య మర్హ్యంబుగన్.

పాప - హుం

గంగ - అమాడ్త! అంత కన్నులెట్టఁజేసి నాపైనురుకఁజూచుట నీకుఁ జెల్లునా? అదిగో! పండ్లు కొఱుకుచున్నావు. వలదు. నీకిదే సమస్కరించుచున్నాను. పాపదేవతా! పొమ్ము. నన్ను విడనాడి పొమ్ము.

పాప - హుం.

గంగ -

తే. నావిషాదకథావిధా + నంబుఁ జెప్ప
లేను, వ్రాయఁగ లేను, నా + తోనె యీమ

హగ్ని చల్లారవలయుఁ గా + ప్తానుషంగ
మైన భూమంబు శిఖి లీన + మైన పగిది.

పాప - హం.

గంగ - దుస్సహమైన యీపాపపిశాచహంకారములచే నామేను
ముక్కులైపోవుచున్నది; నేనింక సహింపలేను. ఒడలంతయు దహించి
కొనిపోవుచున్నది. ఆహా తాపము! తాపము! నాకింక నేదిశరణ్యము?
ఏదికర్తవ్యము! ఓదుర్గా, ఓజగన్మాతా!

ఉ॥ భీతను పాపదేవతల + వేదనకున్ విలపించు వేల్పుసం
జాతను, భూతలప్రణత + జాహ్నవి బుణ్యనదీలలామ వి
ఖ్యాతను సాటిబోటిని గ + దా ననుఁ గావఁగరాదె యోజగ
న్మాత! దయాప్రపూత! నుగ + నివ్రతసన్నత దుర్గ మ్రొక్కెదన్.
(అని మూర్ఛిల్లును)

దుర్గ - (ప్రవేశించి)

తే. గీ. అఖిలకలుషంబు లుడుపు వు + ణ్యస్రవంతి
శివజటాజూట మెక్కిన + సిద్ధకన్య
గగనమార్గానఁ గన్న యీ + గంగ పాప
భీతయై యాన్న నెవరికి + భీతి గాదు.

ఈమె కుదుకులపితామహుండగు శంకరుని బెండ్లియాడి యాతని
వలనఁ గన్న యేడ్వూరుపుత్రులను గొంపోయి గంగలోఁ గలపినది. ఆ
యమానుషకృత్యమును జూచి నరసురయక్షరాక్షసాది జీవజాలంబులే
కాక పంచభూతంబులు గూడ నేడ్చినవి. కాని, యీజగజంత కొకింత
యేమి గనికర ముదయింపలేదు. ఈపాపాణప్రాయ కీప్రాయశ్చిత్తము
కావలసినదే. పాప మెప్పుడును సనుభవింపక తీరదు.

తే. గీ. గర్భముల దింపుకొను జార + కామినులును
కన్నబిడ్డలఁ జంపెడు + కఠినురాండ్రు
పొందు యమబాధలకు మఱి + మందు లేదు
పాపమున కెల్లరును భయ + పడఁగవలయు.

గంగా! మూర్ఖిల్లితివేల లెమ్ము.

గంగ - (లేచి) సమస్కరించి (స్వ) సామాన్యజనదుర్లభయైన ఈ
దుర్గ తన యవ్యాజకృపాకటాక్షమున నాత్మాత్మరించినది. నేనింక ధన్య
నయ్యెదను (ప్ర) దేవీ! పార్వతీ!

చం. నగము శరీర మిచ్చి తన + సామిలి గొల్చిన లోకమాత, రే
బవలు వెలుంగు మంగళ భ + వాని, భవార్తజనంబు పాలికిన్
భగవతి, నీదుపాదములు + పట్టినఁ గట్టిడి కాలపాశముల్
తెగు నని వేదముల్ వలుకు + దీన ననాధను నన్నుఁబ్రోవవే.

పాప - హుం.

గంగ - (భయమునఁ గంపించి) దేవీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము.
దుర్గ - (స్వగతము)

ఉ. స్వైరవిహారలైన నెఱ + జాణలు భర్తలఁగూడి యాత్మసం
సారము లెంతొ దిద్దుకొని + సంపదలన్ దులహుఁగజాల రే
పోరులొ పెంచి భేదముల + ముంచి కుటుంబము కాపురంబులో
నీరముపోసికొందు రతి + నిందలపాలయిపోదు రావలన్.

(ప్రకాశముగ) గంగా! భగినీ! నీకిప్పు డేమి కాలయును.

గంగ - ఈపాపదేవతలనుండి నాకు విముక్తిఁ గావింపుము, తల్లీ
నీకిదే సమస్కరించుచున్నాను.

దుర్గ - ఓ భూత భేతాళాది పిశాచ సమూహములారా! ఓ పాప
దేవతలారా! మీరెల్లరు పటావంచలై తొలగిపొందు మీకిదే యాన!

భూతములు - హా! హా! హతోస్మి హతోస్మి పాహిమాం పాహి
(అని పోవుదురు).

గంగ - ఆహా నేనింక చరితార్థమై తిని. ఈ శ్రమకాన పిశాచము
లన్నియు సూర్యరశ్మిచే మంచు తెర విడిపోయినట్లు మాయమై
పోయినవి. నాపాపదేవత యీకాత్యాయినీ వరప్రసాదమున నేడు
భస్మీభూతమైపోయి యుండవచ్చును.

పాప - హుం.

గంగ - హతోస్మి (అని దుర్గను కౌగలించుకొని) తల్లీ రక్షింపుము.

దుర్గ - గంగా! ఈదేవత నన్నుగూడ లక్ష్యపెట్టకున్నది.

గంగ - అయ్యో, ప్రణవస్వరూణివైన నిన్నే యీదేవత సరకునీయ
కున్నదియా?

తే. గీ. పాపకారిని ఘోరకా + పోపహతను

పాపపైకాచికక్రూర + పరితపాగ్ని

దగ్ధ నగు నాకుఁ గలదె క + ర్తవ్య మింక

నాక లన్నియుఁ దెగి యడు + గంటిపోయె.

దుర్గ - గంగా, సోదరీ! నీవిట్లు వాపోవవలదు. దేవతల సమారా
ధించి ప్రళాంతచిత్తపు కమ్ము (అని అంతర్ధానమై పోవును).

గంగ - (చేతులు మోడ్చి)

తే. గీ. దీనురాల ననాథను + దిక్కుమాలి

వేడుచుంటిని ముక్కోటి + వేల్పులార

వేల్పుటిల్లాండ్రులార? నా + పెతలఁ దీర్చ

రండు మొక్కెద నిడెద నీ + రాజనములు.

[తేరపడును]

ద్వితీయాంకము

రంఘు - కైలాసము

(బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు - సరస్వతి, లక్ష్మి, పార్వతులు -
నారద వశిష్టులు ప్రవేశించి యుందురు.)

మహేశ్వ - నారదా! నీవు చెప్పిన అత్రి ఆనందాయల చరిత్రము
మిగుల ప్రశంసనీయము.

విష్ణు - అగును.

ఉ. అత్రి మహాతపోమహితః † ధైర్యము నాయననూయ వానికిఁ
క్షేత్రముగావునన్ సిరుల † చే దులదూఁగి యిహంబు స్వర్గము
క్షాత్రముదక్కి సౌఖ్యముల † హాయిగ వైదికకర్మ నిష్ఠుడై
వైత్రధంబుఁజేసి ముని † సంతతికిన్ దనయిల్లు నిత్యమున్.

(బ్రహ్మ - ప్రపంచమున సట్టిమహానీయులు లేకపోలేదు.

దావారికుఁడు - (ప్రవేశించి) దేవా! ద్వారమునొద్ద నొకయామె
వచ్చి వేచియున్నది.

మహే - రమ్మని వదింపుము.

సర్పద - (ప్రవేశించి) దేవదేవులైన త్రిమూర్తులకును మహానీయు
లైన మహర్షులకును సమస్కారములు.

విష్ణు - నీవేరేమి?

సర్ప - సర్పద.

(బ్రహ్మ - నీభర్త?

సర్ప - నేనవివాహితను.

మహే - తనస్మిన్!

మ. పడఁతున్ పెండిలిగానివారలకుఁ ♦ కైవల్యంబు సిద్ధింపదన్
 నుకులాలింపనో యెఱిఁగి మై వడలిలో ♦ నూకేం డ్లుపాసించినన్
 బడయన్ జాలరు మోక్షసంపదలు దాం ♦ వత్సంబునక గల్లు పె
 క్కిడుమల్ ప్రాయికమైన దుఃఖముల నెం ♦ తే నొంది రాకుండినన్.

నర్మ - అయ్యో! నాకింకెయ్యది మార్గము.

వసిష్ఠుడు - తల్లీ! నీవు తిరిగి జగదభిముఖువై పోయి గృహస్థాశ్రమ
 మును స్వీకరింపుము.

నర్మ - ఆ యిహముతార్థఫలభోగమును నేనెట్లు స్వీకరింపఁగలను?
 అది వమనాన్నము గదా.

నార - అగును కాని స్త్రీలకు సన్యాసిసీత్వము లేదు.

నర్మ - మాయామహితమైన సంసారమహాంధకారమున బడి పడఁతు
 లందరు చావవలసినదేరా?

వసి - స్త్రీప్రకృతి భోజ్యము గాని, భోక్త గాదు.

నర్మ - సర్వక్రియానివృత్తి గలిగిన నేల జీవన్ముక్తి రానేరదు?

నార - స్త్రీలకురాదు.

వసి - సాధ్వీయై కైవల్యము చూరఁగొనవలయును.

నర్మ -

సీ. విషయేచ్ఛలను మున్ది ♦ విజ్ఞప్తిగడు ఘోర,

విశ్వసంసారంబు ♦ విడిచివిడిచి

ఎండవాసల కాఁగి ♦ తిండితిప్పలుమాని

కష్టనిష్ఠురముల ♦ గడసిగడసి

నుఖదుఃఖముల రెంటి ♦ జోక్యంబు వర్జించి

నిర్వికల్పసమాధి ♦ నిలిచినిలిచి

ఉభయద్వైపిని గగ ♦ నో పరిభాగంబు

కైవల్యపదమును ♦ గాంచికాంచి

తే. గీ. మనను నిర్గుణార్చనకును + మలసిమలసి
భావమునఁ గల వాంఛలఁ + బాపిబాపి
చేరి యాత్మజ్ఞానము + జేసిచేసి
గడనఁ జేసిన తపమెల్లఁ + జేసియె నొక్కొక్క,

వసి - నీవు పొరపడుచున్నావు.

మ. తపమున్నక వ్రతనిష్ఠులన్ సలిపి మం + క్రధ్యానపూజావిధిన్
జపమూర్తీ నేయుట గాదు గృహ్యముగు నం + సారార్థవంబీది యం
దుపవాసంబునా భోగనంపదనా యే + దోరీతిఁ గాలంబు బు
చ్చి పరాత్మన్ భజియించుటే తపము స + చ్చీలంబు చింతింపఁగన్.

సర్ప - పరమపూజ్యులైన మీయాదేశమును నేను శిరసావహించి
తిరిగి భూలోకాభిముఖునై పోవుచున్నాను. నాకింకేమి గతి!

మహే - అనఁగా?

సర్ప - సర్వజ్ఞులైన మీరెఱుంగని దేమున్నది.

తే. గీ. తల్లి దండ్రీ లేని + తమ్ములు లేని య
నాథ వయ్య నాకు + నాథుఁ డెట్లు
వచ్చు? సొమ్ము లియ్య + వచ్చినవారికే
పెండ్లి గాని నాకుఁ + పెండ్లి యగునె!

నార - సర్పదా! నీవన్నది నిజము.

బ్రహ్మ - సృష్టిలో మానవులు వధూవరులై ధర్మాధికామముల
యథావిధి నెరవేర్చి వలయును గాని, యీ శుల్కుదురాచారము లేల
పెందిరో తెలియదు. ఇంతకన్న మహాపాప మేమున్నది.

విష్ణు - స్వార్థపరులకుఁ బాపభీతి లేదుగదా!

మహే - సర్పదా! పరశుల్కకన్యాశుల్కముల బలిమిని గ్రహించిన
వార లెట్టి యమదండనకుఁ బాల్పడి సరకాగ్నిం గాలుచున్నారో

మాదివివా (అని ప్రేమిణీ బాధాపడుచు విచారించుచు).

నర్మ - మహామహా మహామహా మహామహా మహామహా
వాగవధవిచారమునకు ముగిసిన కథ నులూడ వానినన్నాను. ముగిసిరిత్యు
మైన బాధాపడుచు నామెదులుగిరి పీడితములు.

నార - శంకరా! ఈరక వివాహము కేల మాపెకవు? ఆ వర
కుల్లములు పట్టు పాపాత్ముల కగవలువుము.

విష్ణు - వాగవధవి. మమనే యున్నాను.

మహా - పీడిత కైలాసము విడిచి వెడలుము. భూలోకమున
నీకవరు తొలుత నెరుగమొదలొ కానిది తెల్లదియాయుము. నీకు ధన
మక్కల లేదు.

నర్మ - మహామహామహా.

తే. గీ. శాంతిని గలదింప + వచ్చు; జిన్న

బుట్టవలె మంచుకొండను + మోయువచ్చు;

నూరిజెల్లిన నేర్పల + జొనవచ్చు;

నాని యతి కష్ట ముత్తింటి + కావురంబు.

(అని తిరోహిత యగుచున్నది)

తెరలో (మాంపాహి శంకరా మాంపాహి)

(అందఱులు లేచి) యేమా యార్తనాదము!

విష్ణు - ఏమో తెలియదు.

బ్రహ్మ - నరకలోకము నుండి వినవచ్చుచున్నది.

విష్ణు - ఎవరో పాపాత్ములై యుండవచ్చును.

మహా - ఆ యార్తధ్వజులు చేయచున్న దెవరో మా తెలిగింపుడు.

గంగ - (తెరలో)

తే. గీ. శూలితలనెక్కి శిరజటా + బాలముగను

మునుగుగా దాల్చి దాగుచు + మూశలాడి

వలచి వలసిందిట్లు చూచి • బలవం నేను

గంగ యనువాసన సరకాగ్నేః • గాలుచుంటి.

దేవా! నన్ను సేమోలకు లాగికోనుము.

మహా - గంగా! నాత్రీశులము నూతగాఁ జేసికొని నాయెదుటికి రమ్మ! నీకేమియును భయములేదు. (అని త్రీశులము పంపును; గంగ వైకివచ్చి) దేవాదిదేవులారా నమస్కారము. జగజ్జనకులైన మీరందఱు తొక్కసారి దర్శనమిచ్చి గీత నా పాపపంకము లడుగంటినని. నేనింక ధన్యనయ్యెదను.

పాప - హుం.

గంగ - అయ్యో, యీపాపదేవత కైలాసమునకు వచ్చినను నాపెంటాడించుట మానలేదు! ఏమి యావిశ్మతాకారము, ఏమి ఆరక్తసిక్తాంగ కములతోడి భీభత్సరూపము. అయ్యో, ఎట్లు నాపైఁ బడఁ జూచుచున్నదో! ఎట్లు రూక్షారుణితిలోలలోచనములతో జడిపించుచున్నదో! ఆఛాయాయాపైస మహాపిశాచము ఆధాకిని ఆమాడుగాళ్ళ ముసలిముండ మండవంటి తలతో, గరికపోచలవంటి శిరోజు నూచికలతో వికారముగా త్రికాలములయం దొక్కనియుష మైన నన్నెడఁబోయక హుం హుమ్మని రోషభీషణ మహారాట్టములఁ జేసి నన్ను బీడించుచునే యుండును. నాకింకేది కర్తవ్యము, ఏది శరణ్యము! ఓమహాదేవకంభో జగద్రక్షకా!

మ. గరళం బంగిలఁ బట్టినాడవు మహా • కాలుండవై; శూలివై
పురసంహారము చేసినాడవు; మరున్ • బూర్ణాహుతిన్ చేసినా
పరయక మూఁడవఁ నున్న విప్పి; యని రు • ద్రాస్థానువై దక్షున
ధ్వరిపిధ్వంస మొనర్చినాడవు నినున్ • వర్ణింపఁగా శక్యమే!

మహా - గంగా! నీకేమి కావలయును?

గంగ - శంకరమహాదేవా! నా వెంటాడుచున్న యీశాపదేవతను నీ త్రిశూల ధారచే వారించి నన్ను జరితార్థను జేయుము.

శాప - హుం.

గంగ - అదిగో.

మహా - అదియేమి గంగా?

గంగ - మహాదేవా! చెప్పజాలను.

దుర్గ - ఈమె శంతను సమాగమంబున సుతసప్తకమును గాంచి శమనున కర్పించినది. ఆపాతక మీరీతి నీమెను బాధించుచున్నది.

గంగ - అగును మహాదేవా! అగును.

శాప - హుం.

గంగ - అదిగో! ఎఱ్ఱగ నల్లగ కొఱ్ఱవలెఁ దలవిరియఁబోసికొని నోట నగ్నికణఁబులు రాల భీకరాకారంబున వేయియేనుఁగులంత లావు, వెలగ కాయయంత తలకాయ, చీపికన్నులు, మేఘగర్జనలవంటి యరపులు, మిక్కిలి మలీమసమైన రూపముతో వచ్చుచున్న ఆమహాకాళరాత్రి, ఆవశియకాల పుష్కలావర్తము, నేనుచూడను; ఆబాధవడలేను! నన్నది కొఱికి నాకడుపులో నిద్రించుచున్నది. హా! యమబాధ! బాధ! (అని మూర్ఛిల్లును)

మహా - గంగా! నీవేల భయకంపిత వయ్యెదవు? నాత్రిశూలముచే నీశాపదేవతను నుఱుమాడెద (అని ప్రయోగించును, పెద్దఅగ్గిమంటలు లేచును). గంగా! నీకు శాంతి చేకూరినదా! చూడు నీవెన్నాడుదేవత దగ్గమెపోయినది.

గంగ - (లేచి) ఏది?

శాప - హుం.

గంగ - దేవా! అట్లే యున్నది.

విష్ణు - అగును.

మహా - ఇది మిగుల చీత్రముగ నున్నదే!

శా. అగ్నిన్ నీరము లూచినన్, దపనుఁ డా + యాకాశరంగస్థలిన్
భగ్నంబై ప్రళయంబు వచ్చినను, నీ + బ్రహ్మాండముల్ విచ్చియు
ద్విగ్నంబుల్ దిగ్భంబు లన్నియుఁ దమో + విన్నూర్తి నల్లాడినన్
మగ్నంబందని నాత్రికాల మకటా + మాయించి పీఠాశీమున్.

విష్ణు - శంకరా! నాచక్రమును బ్రయోగించి దీనినుక్కడంచి నీ
కమందానందమును సమకూర్చెద నుండుము. (అని ప్రయోగించును. అది
తిరిగివచ్చి నిలుచును.)

గంగ - అయ్యో! నాకింకేమి శరణ్యము.

పాప - హుం.

గంగ - (మూర్ఛిల్లుచు).

విష్ణు - ఆహా! ఇది కడుంగడు చిత్రముగ నున్నది. అచక్ర పరాక్రమ
మున విక్రమించు చక్రము, దిక్పక్రముల నల్లలాడించి జీవనహారియైన
చక్రము నేడెంత వాడిచెడి నేలఁగూలఁబడినది!

తే. గీ. ఉడు గణంబులు మింటిని + విడువవచ్చు

వర్వతంబులు భూమిని + వదలవచ్చు

అగ్నియుష్ణత్వమును బాసి + యడఁగవచ్చు

కాని నాచక్రపాతి రిత్త + గాదు నిజము.

అట్టికత్తి నేడేమైపోయినది!

బ్రహ్మ - ఇదియేమి మాయయో ఇదమిత్యమని నిర్వచించుటకు
సాధ్యము కాకున్నది. ఈవసిష్ఠాదుల కేమైనఁ దెలియునేమో.

పసి - సర్వజ్ఞుఁడును సర్వపాప నాశకరుఁడైన యీశంకరుఁడును,
సిఖిలదానవలోకదారుణాగ్ని బ్వాలామాలికల నొక్కపెట్టునఁ జల్లార్చి
లోకరక్షణార్థము బహువిధములఁ బదియవతారముల నెత్తి పడునాల్గు

భవముల నుండియు సేవాత్మాత్మజీకార్మమును, చతుర్దశ భూ
నభోతిరాశులయిన బ్రహ్మాండము లొక్కయుచ్ఛ్వాసవాయువుచే
సృష్టించిన నీవును ఈ లోకమునాకించి యీమెపాపవిమోచన నేయ
లేకపోయినన్ని నీక విని యెవరికి సాధ్యము?

ముగ్గురు - సాధ్యము గాదు.

నార - మీకు సాధ్యము గాదు.

ముగ్గురు - ఇంక నెవరికి సాధ్యము?

నార - కలదొకవ్యక్తి.

ముగ్గురు - నారదా? మాతో నకసెక్కము లాడుచుంటివా?

నార - అటులైన నేను మాడిపోనా.

మహే - నామూడవకన్ను విప్పించినా.

నార - వలదు. ఇక్కడ దక్షుడుగాని, మన్మథుడుగాని లేరు.
ఒకవేళ నేక విప్పినను నీగంగను వెంటాడు పాపదేవతకు లక్ష్యములేదు.

విష్ణు - నారదా! ఇది యెవరివల్ల సాధ్యమగును?

నార - నేను మున్ను విన్నవించిన -

గంగ - (లేచి) నారదా! నాకది యెఱిగించి పుణ్యము గట్టుకొనుము.
నారదా నీకుజోహారునేయుదును.

బ్రహ్మ - అది యేదో చెప్పము నారదా.

నార - ఆశ్రియను నొక బ్రహ్మముమీ,

ముగ్గురు - అగును మే వెఱుంగుదుము.

నార - వాని యిల్లాలు అవనూయ,

మహే - అగును.

నార - ఆమె మహావతివ్రత.

విష్ణు - ఆయిన నేమి?

నార - ఆమె తనపతివ్రతా మహాత్మ్యమున నీ గంగపావవిమోచన మవధీలుగాఁ జేయఁగలదు.

గంగ - నారదా! నిజమేనానారదా! నాకేవో గతికల్పించుము. నీకిదే వేయివందనము లర్పించెదను నారదా!

బ్రహ్మ - ఏమి యీ నారదుని కల్లబొల్లులు! మామ్రమాలనే భయము దక్కిమాటాడుచున్నాఁడు.

నార - అట్లనఁజెల్లదు! నేను నిజమాడుచుంటిని.

విష్ణు - నిజమేనా?

మహా - మావలనఁ గాని కార్యమా మానవమాత్ర నేయ నమర్థ యగునా!

నార - ఆ సతిపాతివ్రత్య మహాత్మ్య మనిర్వచనీయము. అనువ మానము. ఆమోఘము. ఆమె సాధింపని పని యీచతుర్దశభువన ములయం దుండఁ బోవదు. లేదు.

విష్ణు - అంత నిష్కర్షగఁ జెప్పనొప్పునా? యిది సాహసము గాదా.

నార - కాదు.

తే. గీ. నూర్చునిన్ దీపములు పెట్టి + చూపినట్లు

నోటనాలుక కలదని + నుడివినట్లు

ఆసతి పతివ్రతామహా + త్యంబు శుష్క-

వాక్యములచేత వర్ణింప + వశముగాదు.

ఆమె లేజ మట్టిది. అదియొక ఆపురూపమైన జ్యోతి.

బ్రహ్మ - ఏజ్యోతిర్మండలము లేజ్యోతిని గాంచి తలపంచుచున్నవో, చంద్రసూర్యాది తారాగణంబు లేవరకత్వ పదార్థము నవలోకించుటకై నిరంతరము నిఃసత్వమును బ్రదికింపఁ బరిభ్రమించు చున్నవో, యేది నదసత్పదార్థములచే భేదంబుఁబడక అరాజ్యానన గోచరమై ఆరూఢమై

అవ్యక్తమై వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యముల కందరాని పరిపూర్ణ వ్రత్య
గాత్ర స్వరూప స్వయంజ్యోతియై ప్రకాశించు చున్నచో, అట్టి మా
త్రిమూర్త్యాత్మకమైన శక్తిసన్నిధి చేదో పరకపాటి పతివ్రతను ఆమె
మాహాత్మ్యమును తెగవర్ణింపుచుంటి విని నీకు మిగుల గర్హ్యమైన
పనినుమా.

తే. గీ. మణులమ్రోల నల్లనివూస + మాట యేల

శరనిధులముందు సెలయేటి + చాటువేల

ఏమృగము కాలుమోపిన + నేనుగడుగు

మించినోపు? నట్టుల మమ్ము + మింతు రెవరు?

నార - సరే! నాకిచ్చట సధిక ప్రసంగమెందుకు? మీమాటలు
మీరే తుద కుపసంహరించు కొనవలసి వచ్చును.

పసి - నారదా! ఏమి నీసాహసము. త్రిమూర్తులైన యామహా
నీయుల కడ్డు దగిలి వాదించుటకు జంకకున్నాడవే. మహాపతివ్రతయైన
గారి, ఆ లక్ష్మీసరస్వతుల నేలచేర్కొనవు. వీరికన్న నాయనసూయ
మిన్నయా?

నార - అగును.

నీ. పుట్టి నింటికిఁ బతి + పొమ్మనకుండఁగాఁ

బోయెను గారి వా + పోయిపోయి

కనక కంకణములు + ఘల్లు ఘల్లున లచ్చి

యిల్లిల్లు దిరుగాడు + నిలువడి విడి

పలునోళ్ళలోఁ బడి + పలురంగులై మాటి

రవ్వపాలయ్యె భా + రతివధూటి

పుణ్యపాపంబుల + మోయుచుఁ బొక్కుచు

పాంసులయై క్రిందు + పడియెధాత్రి

తే. గీ. ఇట్టులూహింపఁ బ్రతిసాధ్యి ♦ కేదో లోటు
దోచుచుండెను; అసనూయ ♦ లోయజాక్షి
యందు నేలోలు పొడమ ద ♦ య్యతివమిన్న
మహిఁ బతివ్రతలకుఁ దల ♦ మానికంబు.

లక్ష్మి - నారదా! నీపొగడ్తల కేమి; ఇప్పుడు నర్మదా గర్వభంగ
మైనదా!

సర - తేవు అసనూయా గర్వభంగము కూడ నగును.

నార - అది యసంభవము.

తే. గీ. ముక్కముక్కలుగా మిన్ను ♦ రక్కవచ్చు
రిక్కలన్నియు నొకమూలఁ ♦ ద్రొక్కవచ్చు
ఫంచభూతంబు లల్లలఁ ♦ డించవచ్చు
శాని సాధ్యులఁ దాక నె ♦ వ్యానితరము!

[బహు - సరే చూడెదవుగాక!

సర - తప్పక ఆయననూయా గర్వభంగము గావించవలయును.

నార - వలదు; మీకే గర్వ భంగమైపోవును.

విష్ణు - నారదా! నోరుకట్టుము. ఇదె మేముపోయి అసనూయను
వరీక్షింపెదము.

తే. గీ. ఇపములను కేసి నర్మద ♦ స్వర్గపురిని
కేరలేక యధోగతి ♦ జారిపోయె

నార - కేవల పతివ్రతలఁ బరి ♦ క్షింపఁ గోరి
మూడుమూర్తులు శిశువులై ♦ పోవఁగలరు.

సర - సరిసరి త్రిమూర్తులు శిశువులై పోదురా!

దుర్గ - నారదా! నీవు తారతమ్య పరిజ్ఞాన శూన్యఁడవై దూరు
చున్నావుమమా!

నార - లేదు. సర్వదను మీరు స్వర్గపురినుండి నేలకుఁ ద్రోసివేసి నామని యుప్పుంగుచుండిలే గాని మహాపతివ్రత లానఁబెట్టిన దేవలోకమే వణికి వారిపాదములకు జోహారు నేయవలసివచ్చు సనుమాట మీకుఁ దెలియదు కాబోలును.

మహా - నీబీరములింక చాలించుము.

ఆకాశవాణి

తే. గీ. గంగ నీపావచయ మింక + గడవఁబోదు
కట్టి కుడుపును నీకింక + గతులు లేవు
ఆమహాసాధ్వి అసనూయ + నాశ్రయించి
జన్మతరియింపనేర్తు వా + చక్రిఁజనుము.

గంగ - ఆహా! ఆకాశవాణి యేమనుచున్నది (అని పైపద్యము చదివి) ఆ యసనూయాదేవినే ఆశ్రయింపు మనుచున్నది. నేనామెనే వెదకుచు పోయెదను.

తృ తి యాం క ము

0000

రంగము - శృకానము

(భైరవుడు ప్రవేశించి యుండును)

భైర - నేను భైరవుడను. ఇది భైరవాలయము.

ఈశుడు విశి తాశుడు. ఇచ్చట నిరంతరము బలులు, వధలు, జరుగుచుండును. మద్యము కిడవలకొలది నైవేద్యము పెట్టబడు చున్నది. పెక్కు రీ మద్య మాంసములకై వచ్చి పెద్దబీభత్సము చేయుచుండురు.

(కల్లు మేకలు తీసికొని పురజనులు ప్రవేశింతురు)

పురజనులలో నొకడు - మానవులను దేవతలు నడుపుచుండురు. దేవతలలో భైరవుడు ఘురుడు. ఈశుడు దేవదానవులకు అమృతము పంచి పెట్టునప్పుడు స్త్రీహవము ధరించిన విష్ణువునకు శివునివలన బుట్టినకాలుడు.

ఈకాలుడు లోకమారణము నేయుచుండ ప్రాణములకుఁ బ్రాణముల బలిసెచ్చి మానవలోకమును కాపాడు తత్వము శాక్తేయులు కనిపెట్టినారు. యజ్ఞదులకు హవిస్సువలె దీనికి మద్యము ప్రధానము. మద్య మాంసములకు విరిచిన మోక్షమేలేదు.

పుర - నిజము.

భైర - ఇదే తత్వసారము.

ఉ. మద్యము మాంసముల మెసవి * మానినులన్ జతఁగూడి హాయిగా వాద్యములన్, వినోదములఁ * బాటల నాటల సంతసించి దుర్భేద్యములైన మానసిక * వీధుల దుఃఖతమున్న బాని యా యుద్యమమందు రేబవలు * నుండుట స్వర్గము వేటయున్నదే!

పుర - లేదు.

భైర - (మధ్యము ద్రావి)

తే. గీ. మధువె యమృతంబు కైలాసి † మంజువదన

లెల్లదేవకన్యలు; గాన † మే రసంబు

తంత్రినాదమె తేజంబు; † తలవ వేశ్య

వాటికయె నుమ్ము కైలాస † వట్టణమ్ము.

(నాట్యాంగనలు పాటలు పాడుచు నృత్యము నేయుదురు)

పాట

నేను చంచలను

నారసిక - తెఱుఁగా - దరమా

సాంపారఁగ - సాంపార - సాంపార

సాంపారఁగ - నేను

సగపూమోవి సాగసగువదనము

సిగపూవీవి - కావలెనా - కావలెనా

కావలెనా! సాంపా||

పాటల తీరు ఆటలపారు

నీటైననుదురు సాంపారఁగ

భైర - ఆహా! యేమి యీకాంత యొక్కారము! ఏమి యీ హాయిలు! ఎంతపారు మీరుచున్నది! బలే! ఇందువదనా! బలే! యీ భైరవుని మెడలోని పూలదండ నీమెడలో నలంకరించుచున్నాను. ఈ భైరవుని పాపపాత్రలో తియ్యని యాసవము నీకిదే తెచ్చి యిచ్చుచున్నాను (అని యిచ్చును).

తే.గీ. సాగనుకన్నులజగి † బిగువైనయరమును

మొగలిపువ్వువన్నె † మిగులుమేను

భోగవిలసనంబు ♦ రాగంబుగల వెల

బోటి విటుల కొంగు ♦ మూటగాదె.

విటుడు (ప్రవేశించి) ఎవరో నా పేరె త్తుచున్నాడు. ఈవిలాసిని నా యంపుడుకత్తె. నేడు ధైరవు నర్పించుటకు వచ్చినది. దీనిని వెదకుచు నేను వచ్చితిని. ఇక్కడ మఱియొకనాటకము జరుగుచున్నది. దీనిని ప్రచ్ఛన్నముగా నిలిచి చూచెదను.

విలాసిని - (పాడుచు నాట్యము నేయును)

ధైర - బలే! ఏమిసాగను!

తే. గీ. విటువుజూపులు సగుమోము ♦ కరల విరులు

నడుమునన్నంబు కుచభార ♦ చుడుగరాని

హఠాయలు కంకణక్వణసము ♦ లొలమునట్టి

యీమె విటనాడి జేరి య ♦ ర్థింతుఁ బ్రేమ.

విటుడు - “ఈమెవిటనాడిజేరి యర్థింతు ప్రేమ” అనగా ఈవిలాసిని నావేశ్యయని గ్రహించినాడు.

విలాసిని - (ధైరవుని జూచి నవ్వి)

తే. గీ. జలననేత్రలఁ బతు లవ ♦ సరముకొలఁది

కోరుదురెకాని ప్రేమ యే ♦ కోశమందు

నుంచ రనుమాట కల్లఁగా ♦ నెంచరాదు

వానకై పట్టు గొడుగు కై ♦ వడిఁ నలంప.

విటు - ఆహా, ఏమి యీలాగనుచున్నది. యీమెమనస్సు నామీద నండి తిరిగి పోయినదా యేమి! దీని కంతకు ధైరవుఁడే కారణమై యుండును.

ధైర - (స్వ) నేను బహుకాలము కామనీలంపటుఁడనై చరించుటచే రోగములచేత నా యొడలు కుళ్ళి అతుకులకుక్కి యైపోయినది.

ఒకపంక కురువులు నలుపుచున్నను విలాసినివాంఛావిభ్రాంతి నా స్వాంతమునందలి శాంతిని దూలించి యేలీల్పనైన నీ యెలనాగను గవయఁగోరుచున్నది. (ప్ర) ఆహా!

పాట

పలపును మది నిలుపలేను బాల

కాలమేల వెళ్ళ బుత్తువే విశాలఫాల ॥౪॥

విలా - రసికలోకవినుతా!

భైర - కాలమేల వెళ్ళబుత్తువే విశాలఫాల ॥౪॥

విలా - రసికలోకనుత!

భైర - విలాసభాసమానోల్లాసిని కుభాంగి కాలమేల ॥౪॥

విలు - ఇంక నాయచుచున్నను తేలిపోయినది. నావిలాసిని నీ భైరవుడు హరించుటకుఁ జూచుచున్నాడు. ఇంక తడవు నేయక వీని తాళముఁబట్టరయ్యను. ఓసీ దురాత్మా! భైరవహతకా యిదే నాచేతఁ జిక్కితివి. నీవికఁ బాఱిపోఁ జాలవు.

భైర - చెలీ ఒక్క ముద్దయ్యవా!

విలు - అరే నీకు నావిలాసిని ముద్దయ్యవలెనా! చూడు నీ పీపు బ్రద్దలుచేసి వేసెదను (అని తన్ని పాఱిపోవును).

విలా - ఓహో! ప్రమాదము వచ్చినది. నాయుంపుడుమగఁడు వచ్చినాడు.

విలు - విలాసిని! నీసంగతి తెలసినది పద; నీశాస్త్రి ముందున్నది. (అని, యిడ్చుకొని పోవును).

భైర - (తేది) హా! నిలువలేను. ప్రణములచే నిండియున్న యీ దేహము ఈవిలుడు కొట్టినదెబ్బలచే మఱిత విడిపోయి యమబాధపెట్టుచున్నది. ఇంక నేనేమి చేయును, ఏది గారి? ఈవిలుడు చేసిన వరాధ

వసుచే నాహృదయమును రక్తార్ధవమై పోయినది. హా! బాధ (అని నేలఁబడి) ఏదీ మద్యము (అని మూర్ఛిల్లును).

సర్వ - ((ప్రవేశించి) ఇదే భూలోకము. నాచరితము నాకే విచిత్రముగ నున్నది.

మ. అపవర్గంబున కింతరాయ మని మా + మామోహ సంసార ఘోర పయోరాశినిఁ దన్నివేసి యల స + స్వద్వారముల్ వీడఁగాఁ దపముల్ చేసితి యోగముల్ పలిపితిన్ + ధన్యాత్మనై పోయినన్ నెపముల్ మోపి ధరిత్రిఁ దోసిరి సురల్ + నిర్భాగ్యనై వచ్చితిన్.

ఇంక ముందేమున్నదో చెప్పఁజాలము. మిక్కిలి మలీనుసమును, అసహసమును, భ్రాంతియును మునుఁగుదీసిన మిగుల వికారద్యోతక కమాను, నైన యీ ప్రపంచక మహామాయా సంసారమున నొక పురుష వ్యక్తికి దాసియై నేవ సలుపుక మున్న సతికి స్వర్గము లేదట! ఆహా! యీ స్త్రీజాతి యెంత గర్హ్యమైనది. ఎంతదుచ్చమైనది. నేనిందుండను. నేనిప్పుడే దీనిని ముక్కముక్కలుగఁజేసి అగ్నిలో మాడ్చి గాలిలో నెగిరి నీళ్ళలోఁ గలసిపోయెదను. నాకిక స్వర్గ మక్కఱలేదు. నా కా శాశ్వతబ్రహ్మ పద మనావశ్యకము. నాకు కైలాసము కక్కిన అన్నమున కన్న పరమనిచమైనది. నేనెంత మోస పోయితిని! ఎంతకాలము తప మాచరించితిని. ఎన్నెన్ని కడ గండ్లు సహించితిని. తుదకు నాకథోగతి తప్పదయ్యెను. సరే! ఇంక మిగిలినది యాత్మహత్య. ఇది యకృత్యము కాని నేను పంచత్వము పొందకమున్న యీ స్త్రీయూపాధిని నేస్వామికో యొప్పగించి దీనినైచ్యము స్త్రీలోకమున కగపఱచెదను గాక. (అని రెండడుగులు నడచి ఆదేవహతకు లేమిచెప్పినారు. ప్రథమ దర్శన మగువాఁడే సీమగఁడని-పాపము శమించునుగాక! నాకు మగఁడేమిటి; నేను సర్వతంత్రస్వతంత్రను గానా; నా యంతరాత్మ మహా తపశ్శక్తిచే భూ

రాండ మండలము వలె తేజో విరాజితమై ప్రదీపించుట లేదా! నేను మహా వీరాధిపీరులవలె స్వర్గ ద్వారము బ్రద్దలుచేసికొని వెళ్ళలేనా! సరే! ఇంక నాకు స్వర్గము - యాచింపగా వచ్చెడు తుచ్చమైన స్వర్గము - స్త్రీ పురుష భేదములతో నిండి యిహ్వా గాఢాంధకారవికారద్యోతకమైన స్వర్గము నాకాలిగోరునకైన వలదు. లేదు. నాకా తలఁపే లేదు. నాయంతట నేనే శుచిని నాయంతట నేనే పరిశుద్ధుని నాయంతట నేనే నా స్వర్గము నేనే నా మోక్షము నేనే కట్టుకొని నేనే యానందించెదను. నేనే నివసించెదను. నాకీ యుపాధి యక్కరలేదు. నాకీ మృతరూపకమైన స్త్రీత్వ మక్కఱలేదు. నేను జడస్వరూపమును. నేను మట్టిని. నేను బురదను. ఆమట్టిలో నొక రేణువును. ఆమృత్తికారేణు నముదాయమే నేను. నేను అమృతమై పోవుదును (అని మూర్ఖుల్ని వడిపోవును).

భైర - (లేచి) ఎవరీమహిమీయ సౌందర్యశిలా విగ్రహము. ఇది శిలగాదు. మానవ కన్య. మానవకన్యల కింతలావణ్య ముండునా?

తే. గీ. ముంగురులసారు, చారు కు + రంగలోల

లోచనంబుల బారు, నీ + లోకమధుర

రాగముల తీరు మరుని సా + రంగధరుని

మీరు నీనారి చిన్ని పా + న్నారి యహహ!

పర్వ - (లేచి) సరే. ప్రారబ్ధ కర్మ మనుభవింపక తప్పదు. కర్మ భోగావసాన పర్యంతము శ్రుకృతి ననుసరించెదను. ఎవరో నాయెదుట నిలిచిపట్టున్నది. ఈతడే నాభర్త.

భైర - నచ్చెలీ! నీవెవ్వరెవరు?

పర్వ - నీకు నేను నచ్చెలినే!

భైర - అది యెట్లు?

సర్వ -

తే. గీ. కటిక చీకటి వెన్నెలఁ + గాచినట్లు
 నీళ్ళచేత తటాకముల్ + నింపినట్లు
 తపముచేత త్రిలోకముల్ + దనిపి వృద్ధు
 రాలనై నేలఁబడిన న + ర్నదను నేను.

భైర - (వణకుచు) (స్వ) ఇదియేదో గొప్ప ప్రమాదమే జరిగినది.
 (ప్ర) నిన్ను జూచిన నాకుఁ గంప మెత్తుచున్నది. ఇందలి యుదంతమేమి!

సర్వ - నేనవివాహితను. ఉత్తమక్షత్రియకన్యను. మహాతపస్సు చేసి
 ఛేరరాని దేవలోకమును చూరగొంటి. కాని దేవతలు దేవలోకమున
 పతివ్రతలకుఁ గాని చోటులేదని పంపివేసిరి. కావున నిన్ను నేను
 పరిణయ మాడెదను.

భైర - (తలవంచి) సన్నా!

[తెరపడును.]

రంగము:- తపోవనము

(అత్రి, అనసూయ, శిష్యులు ప్రవేశించియుందురు)

అత్రి - దేవీ! అనసూయా! చిరకాలమునుండి యపత్యాగమై మన
 మీశ్వరునిగూర్చి తప మాచరించుచున్నాము గాని మనకింకను
 గతి గానరాలేదు. రానురాను మండువేసవి ప్రవేశించినది. ఈ
 యరణ్యావాసము మిగుల దుస్సహముగ నున్నది.

ఉ. నిండినకాంతితో దిశలు + నిండఁగఁ జండమయూఖపంక్తి మా
 ర్తాండుఁ దుదగ్గుండై వెడలఁ + గ్రక్కి యజాండముగాల్చి వేయగా
 నుండినయట్లు మండివడు + చుండెను; కొండలునాకలంబు లీ

యెండను మాడి బూడిదయి + యింగలముల్ వెదజల్లు జూచితే!
 ఆహ! ఎంతదుస్సహమైన యెండ కాయజున్నది!

మ. జ్వలనజ్వాలలు వచ్చి లోకమును గా ♦ ల్పవజ్జాడెనో రాక్షసుర
లులై వీరిని మ్రొగి యగ్నిమనపై ♦ నర్జించుచున్నారో యా
ప్రళయం బున్నదె వచ్చెనో దశదిశల్ ♦ భగ్నంబులై బోవునో
తెలియన్ దాను నిదాఘ మిట్టి దగునే ♦ దిక్కింక మాకున్నదే.

అన - నాథా! జనపదములన్నియు కాలిపోయినవి. ప్రజలందఱు
పటాపంచలై పోయినారు.

అత్రి - అగును.

చం. లలన! ఖగంబులన్నియుఁ గు ♦ లాయగు లన్ విడనాడి దీక్షన్
వలసలుఁబోయె; జంతుశత్రు ♦ ప్రాణము నాసెను; నృత్యపంక్తి బా
గులగ నశించె; నాంకదళ ♦ నోవగమన్ మనభూము లయ్యె నీ
ప్రళయపమోష్ణకాలము భ ♦ రం బరికష్టము ప్రాణిశోభిల్లన్.

అన - ఈచుహాప్రళయము వచ్చుట కేమికారణము.

అత్రి - అననూయా! ఇది కాలవైపరీత్యము నుమా! నాకు మిగుల
దాహము వేయుచున్నది (అని మూర్ఛిల్లును).

అన - అయ్యో! కుండలోని నీరుసహితము ఎండిపోయినది. ఇంక
నేనేమి నేయుదును. ఇంక నానాధునిదగ మెట్లుతీరును.

తే. గీ! ప్రాణనాథుఁ డడిగిన నీ ♦ రైవఁడెచ్చి
యియ్యలేవట్టి సతిబ్రతు ♦ కేల దాహ
తల్లఁ దగు మిత్రునకు గొంతు ♦ దాక నీట
మునిగి దగ దీర్చలేని ప ♦ ద్ధినివిధాన.

అయ్యో! ఇంకనానాధుని దగదీరు సహాయమేమున్నది. శిష్యులారా!
మీరిచట చాగూకులై యుండుఁడు. నేనువెళ్ళి నీళ్ళెందైన దొరుకు
నేమో చూచి వచ్చెదను.

శిష్యు - అమ్మా! గంగ భూలోకమందే లేదట!

అన - అది యేమి?

శిష్యు -

తే.గీ. అమ్మగండ్లమ్మ శిరియ + నాత్మభవుల
నేమిగుండ జరిపి వాపలు + తోడ నరిక
మందు బడి స్వలంబిగ్ధయై + మ్రుంచుచుండె
నిప్పులేగాని నీహరు + కలవు లేదు.

అన - లేదని యూహించెదజెల్లువా! పురుషత్వప్రతి యుగంబుపై
మూరారోపించినదోషములు విశ్వసనీయములుగావు.

శిష్యు - సరే! క్రిందనుగా మూకే తెలియదు. వాడ్యునివాడగ
పడనిచంద్రుడు పడియునాడు దాగునా?

అన - (కలకంఠ తీసికొని) జలమందేస లభించునేమో చూచెదగాక
(అని వెడలును).

అత్రి - దేవియేది?

శిష్యు - అమ్మగారు నీళ్ళకై వెళ్ళివారు.

అత్రి - ఎట్లు వెళ్ళగలిగినది. ఎండ నేడు మిక్కిలి భయానక
ముగ నున్నది గదా!

ఉ. నిప్పులు రాలుచున్నవి య + నేకతరుప్రకరంబు లెండివా
నొప్పడి యెండలో నడిచి + యొంటిగ మాయనసూయ పోయె న
చొప్పున నీళ్ళు తేగలుగు + జూడంగరాదు పరాత్పరుండు నా
యొప్పులకుంపు సుందరస + ముజ్వలగాత్రకు దోడునిడగుక.
అనసూయ - (దూరముగ ప్రవేశించి)

పాట

సుజలాగారమీకాన లోపలగలదా
జూపరే మొరవిని నురలారా.

నానాధుఁడు దగతొబడి గాసిజెందిజలము

గోరపయనమైతి నీనదికి ||౪||

అయ్యయ్యో యెక్కడ వెదికినను చేరెడు నీళ్ళు లభింపకున్నవి. ఓదైవమా! యింక నేది గత్యంతరము. మాదేహము నీ దాహాగ్నిని దహింపఁ జేయుటకే నీ సంకల్పమైనచో మేము పరమ సంతోషముతో నీ ప్రాణము లాహుతి నేయనున్నాము. నాభర్త దాహార్తుడై తపించి పోవుచున్నాఁడు. నేను మిగుల వసివాడిపోయితిని. యీపిడుగులు రాల్చుచున్న యెండలో నాకాళ్ళు మాడి పొక్కులెక్కినవి. నేనింక నొక యడుగైన ముందర కిడఁజాలను. (నేల చదికిలబడి),

పాట

మూకాలాగతికి ఇంకేమననూ

ఈకానన్ జలము లభింపక మాప్రాణ

మూడిపో వ్రాసిన విధిని.

జయింప నొంపనవరులేరు. || మా ||

గంగ - (ప్రవేశించి) అయ్యో, ఈపావదేవత వృక్షమునకు ఛాయ వలే నా వెన్నాడుట మానకున్నది.

మ. పనుపో కుంకు మొ తారహారచయమో + వస్త్రంబులో, మాడలో, మెనువన్ గుంథ మొ మాంసమో; మధువా పే + ర్మిన్ గోరు మేనిత్తు న క్కనుదీర్న్ నను బీల్చి వేయకుము నా + కాయంబు నీ రయ్యె ర క్కసి పాపానలరాళి నన్ను విడువం + గారాదె నిక మొక్కెదన్.

పాప - హుం.

గంగ - అయ్యో! చంపివేయకుము. ఇంకేమిగతి.

శం. ఉడికెను నున్నమట్లు కలు + ఘోరధి పొంగ మునింగి పోతి నా యొడలు దిపించి పోయె నిలు + పోపక యేగితి మూఁడులోకముల్

కడకుఁ ద్రిమూర్తు లాత్రిదివ ♦ కాంతలు నాకలుమంబు బాపకే
విడిచిరి యర్హమున్, విడిచి ♦ పెట్టిననీతిఁ దిలోదకమ్ములన్.

అట్లు హతాశ నగు నా యవస్థం జంతించి సకల విజ్ఞాన విశారదుడగు
నారదుఁడు అనసూయ నాశ్రయింపు మని యానతిచ్చినాడు. అదే ఆకాశ
వాణి పాడినది! మహాభాగ్యుని గ్రహించి యాయత్రీ తిపోవనమునఁ
బ్రవేశించితిని. కాని, యాయనసూయ యింకను నాకుఁ గానరాలేదు.

అన - అక్కటకటా! ఎంతదురస్థ వచ్చినది.

ఉ. చేరెడు సీశ్యకున్ బడలి ♦ జీవమువాసెను మమ్ముఁ జూచినన్
గూరిమిరాజె దీనజన ♦ కోటిని బ్రోచెడువారు లేరె సం
సారవిమర్శి జచ్చి చితి ♦ శాంతివహింపఁగ నాముణంబెటో
తీరునుగాని భర్తదగ ♦ దీర్చని దుఃఖముపోదు నామదిన్.

(అని మూర్ఛిల్లును)

గంగ - ఎవరి దాయార్తనాదము.

అత్రి - శిష్యులారా! మీయమ్మ యెండగినదో పెదకి తీసుకొని
రాఁగలరా?

శిష్యు - జొన్నలు నేలఁజల్లినఁ బేల్వలై పోవుచున్న యాభూమిపై
మేమొక్కయడుగైన మోపఁజాలము.

అత్రి - అయ్యో! మీరే యిట్టులనుచుండ నీయెండ కా యన
సూయ యేమైపోవునోగదా. దేవీ! నీవేల నన్ను వదలిపోయితివి.

ఉ. ఓడలి! నీవునాయెదుట ♦ నుండినఁజాలును క్షుత్ప్రసాసలే
తోచవు రేబవళ్ళు నుఖ ♦ దుఃఖము లుండవు కల్మిలేములండ్
గోచర మింతకాపు నుమ ♦ కోమలి! యోయనసూయ! పెద్దమీ
పై చరియింతు వీశ్వరుని ♦ యట్లు దలంతు భవత్స్వరూపమున్.

గంగ - (అనసూయను సమీపించి)

చం. సాగనుల దీక్షితోఁ గను + సాంపుటనింపు సెలింపకాంతలన్
 బెఱుగజేయు నీయవిద + భీతకురంగవిలోలనేత్ర పెన్
 దగఁగొని మూర్ఛవోయెను ని + వాఘు మహాతపపహ్నికీలలన్
 నొగిలిన పూలతీపన మ + నోవారిరూపము మాటుసేయుచున్.

పాప మీమె కోకింత జలము పోసిన బ్రతుక వచ్చును. ఆర్తరక్షణము
 మహాపుణ్యముగగా. అందును ఆర్తనైన నాకిది లెస్సగ నెఱింగినపాతము.
 ఈ నిర్జలాభిణ్య ప్రదేశమున హిమ శీతల జల ప్రవాహమును బాటించి
 యాయంచయాన పదసరోరుహంబుల స్పృశించి తిరించెదగాక. (అని
 అదృశ్యయై పర్వతమునుండి ధారారూపమున వెలువడును)

అన - (కన్నులు తెఱచి) అయ్యోభర్తగారికి సీల్పియ్యతేనైతి నింక
 నేమి గత్యంతరము. ఆకొండనుండి యేదో ప్రాతస్సుదయించు చున్న
 ట్లున్నది. ఆహా! నాకన్ను లెంత చల్లఁబడినవి.

మ. గిరి గర్భంబుల రెండుఁ జీల్చికొని సం + కీర్ణంబులై చారుని
 ర్ష్యరముల్ వెల్లువలౌచు నీవనుభ స + సృశ్యామలం జేయఁగాఁ
 బరలెంచె; మరుభూమి రాక్షసివలెఁ + భక్షించు నాకొన్న మో
 హరతి; స్వార్థపరాయణుల్ పరులలా + భైశ్వర్యముల్ చూతురే.
 (లేచి) ఆహా, గంగ పొంగి పొరలి యిదే వచ్చుచున్నది.

పాట

ఆహా సలిలము నది యిదిగో
 శిలల నడుమ సెలయేరులు పొడమెన్
 వింటికి ధారలు నెగయెన్.
 గంటికి వింతలు గొలిపెన్.
 ఎంతో సంతసము, చింతలువాసెను
 కాంతని దగ దీర జలము గొనెద || ఆహా ||

కరుణారససమన్వితుడై పరమేశ్వరుడు నామొరాలకించి యీ వ్యచ్ఛమైన, సుధాసదృశమైన శీతలజలస్వరూపమునఁ బ్రసన్నుడై యుండనోవును. లేకున్న నీ మరుభూమిలో నీ ముందువేసవిలో నీగిరి గర్వారమున నీర్కొడిది? ఇవి మాకు చిరఃరిచితములైన ప్రదేశములు గావా! ఇదియంతయు నాప్రాణవల్లభుని తపోమాహాత్మ్యము. (అని కలశమున నీర్లునింపుకొని, వేవేగముగ అగ్రినిసమీపించి నాథా! ఇవిగో నీర్లు! వేగద్రావుడు లెండు. (అని కాల్చుమీద పోసి లేపి పెనుకకు చూచుసరికి గంగ ప్రవాహమున వెన్నాడి వచ్చును)

అత్రి - దేవీ! ఈసుధాసమజ్జ్వలమైన గంగ నెట్లు వెంటఁ జెట్టుకొని రాగలిగితివి. నీమహాత్వ మనన్యసామాన్యము సుమా!

అన - ఆపోరూపిణి యైన గంగ సర్వాంశర్యామినియు, సర్వజగదాధారిణియుఁగాదా, ఇచ్చట ప్రసన్నమైన దన్న వింత రోమున్నది! ఇది యంతయు తమ పూజాఫలితము.

శిష్యు - కాదు తల్లీ! నీదే మహాత్వము. ఈ జలదేవత నీ వెంట నంటి రాకున్న మాప్రాణము లాయమదేవత లీసాటికి హుక్కా ధూమమువలె బీల్చి వేసియుందురు. మాకప్పుడే ఆకాశయాన గమనాగమన మహాశోలాహలము లభించి యుండును. మూతా! ఈ శీతల నలిలములు పోసి మాప్రాణములు నిలిపితివి (అని మొక్కి నీర్లు చేరలతో దీసి త్రావుచున్నారు.)

అత్రి -

ఉ. పంచనయందు ప్రేమయుఁ గృ + పాణమునందుఁ గృపారసంబు వ
ర్షించినరీతి నాగిరిద + రీవర గర్భమునుండి నిర్ధరీ
సంచయ మేగుదెంచె నిట + స్వర్గకవాటము విప్పి నట్లు శో
భించుచు నున్నదీ ప్రళయ + భీతసిదాఘము మాటునెయుచునో.

అన - నాథా! మనమీజలాధిదేవత నారాధించెదము రమ్ము.

పాట

ఆపోజ్యోతివి తేనమో గంగా
 మాపై సీతృపఁ జూపు మభంగ.
 మధురపూర హిమవారికోరి
 నేపూజించి పడసితి శాంతి.

గంగ - (ప్రత్యక్షమగును)

అత్రి, అన - ఓ గంగామాతా!

శ్లో. ఆపోయాపా సగుణభరితా సర్వలోకైకమాతా
 సర్వారంభా ప్రణవవినుతా శాంత విద్యుత్ప్రపూతా
 భవ్యాకారా ఓవిజవినుతా పాపనిర్ముక్త పాదా
 త్రైవేణ్యాఖ్యా ఆమృతసదృశా తేనమో దేవి గంగే!

[తెర]

చ తు ర్థాం క ము

॥౧౦౦౦౦౦౦॥

రంగము:- భైరవుని గృహము

(భైరవుడు, నర్మద ప్రవేశించియుండును)

భైర - నర్మదా! నర్మదా! యెక్కడకుఁ బోయినావు.

నర్మ - ఇక్కడనే యున్నాను.

భైర - ఏది మద్యము!

నర్మ - (అందించును)

భైర - (త్రాగి) ఎంతహాయిగా నున్నది.

నర్మ - నాథా! ఈసురాపాపము స్వర్గమార్గమున కవరోధమును మహాపాపమును కాదా?

భైర - నీకవరు చెప్పినారు. వారంతా భ్రాంతులు.

నర్మ - జ్ఞానులే భ్రాంతులా?

భైర - ఆహా! ఒకపాఠసీకకవి యెంతమహానీయుఁడోచూడు.

ఉ. నచ్చెలి స్వర్గమో యనుచు + నీకడియాసయదేల స్వర్గమం
దచ్చర లాసవంబులె క + దా కల వంతియ వేటులే వవే
యిచ్చటనున్న వింకఁగల + వే త్రిజంగబులుచూపనేర్తువే
వెచ్చనికల్లు కాంతకును + వేటుగ వైభవమేమి యున్నదో.

కావున తేనర్మదా, తే! ఆమధుపాత్ర మిటులేదెమ్మి.

ఉ. చీకులు రొట్టెముక్కలును + నీధువునొక్కరహస్యమందిదం
బోకమలాక్షి! యున్న నీక + నుజ్జ్వలరాజ్యపదంబు నొల్ల నా

నాకలుషానహంబులు య + సంతదురంత విచారమోర దు
ర్వాక్యకలమై తనచ్చెడు (వ + పంచము సీగతి నేదరించెన్.

(అని మధుపానము నేయును)

అహా! బ్రహ్మాండము తలకెక్కినది. సర్వనా పుండ్లు సలుపుచున్నవి.

సర్క - మందురాయుదనా?

భైర - రాయము.

సర్క - (రాయచున్నది)

భైర - సర్కదా! చంచల నొకసారి తీసికొని వచ్చి నాయెరుట
నాట్యము నేయింపుము.

సర్క - నాథా! మీయాసతి నిజే మీవిలాసిని మందిరప్రాంగణ
మునకుఁ బోయి యామెను బిలుచుకొని వచ్చెదను (అనిప్రయాణమై)
అహా! విధివిధాన శుచుల్లంఘ్యము (అని కన్నుల సీసపెట్టుకొని) పెండ్లి
యాడినది మొదలు ఈ భైరవుడు సన్నెన్నో శ్రీజ్ఞానదూష్కములైన
మహానామార్కములలోఁ బెట్టి గాఢగలోఁ బెట్టిన చాటకువలెఁ బీసింది
వీల్చి పిప్పిచేయుచున్నాడు. కాని యీమొండిప్రాణ మెంతకైన నూడి
పోవకున్నది. అహా! హతవిధి!

సీ. తపమునేయుట కంటె + నుపవాసములకంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

వేదరికముకంటె + భిక్ష మెత్తుటకంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

బండి లాగుటకంటె + బానిసపనికంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

కూలినేయుటకంటె + నాలఁ గాచుటకంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

అ.వి. అంతోఁజంతో పాప + మాచరించినఁగాని
 శాంత గాదు మఱియుఁ + గాంతునింట
 అత్తవారిసేవ + నాచరించుటకంటె
 పడఁతి కింక సరక + బాధ గలదె.

(అసి వేడలును)

భైర - విలాసినివచ్చునోలేదో! వచ్చి,
 చం. తరుణిపదాబ్జముగ్ధమును + దాఁకినఁ జాలును రాజ్యలక్ష్మి చే
 కురిసవిధములగున్; రమణి + గూర్చినచించినదెల్లవేదమై
 పరఁగు; మదీయమానసము + భామిని కొంగునఁగట్టుకొన్నదా
 పరరుచిరాంగి నావలపు + వాకిలి దక్కునో లేదో (వేముడిన్.

సర్ప - (ప్రవేశించి) (స్వ) ఆమె కెంతోధనము కావలెనట.
 నాయొద్ద నొక్క కాసై ననుగానరాదు. బైవమా! నేనేమి చేయుదును?
 (ప్రకాశముగా) నాథా! విలాసిని, -

భైర - తీసికొని వచ్చితివా?

సర్ప - ఆమెకు వేయిమాడలు కావలెనట! అంత ధనము మన
 యొద్ద నెక్కడిది?

భైర - సీన్ను నేను పరశులక్ష్మము గైకొననిదే పెండ్లియాడితిని
 ఇప్పుడు నాకు ధనమవసరము వచ్చినది. నీవెట్లు సంపాదించెదవో
 నాకాచంచలను సమకూర్చవలయును.

తే. గీ. ఏవిధంబుననైన నా + యింతి మిన్న
 నావశంపద కానిచో + జేవములను
 విడిచివేయుదు సర్ఫ్యంబు + విడుచునట్లు
 విషముద్రావియు మెడకురి + బెట్టుకొనియు.

సర్వ - (స్వ) అయ్యో దైవమా! నా కెన్నిపాట్లు తెచ్చి పెట్టితివి! ఇంక నేనేమి నేయదును! నాకేమి గత్వంతరము? విలాసిని ధనమియ్యనిదే రాదు. రానిచో ప్రాణముల విడిచెద నని నావిభుడు ప్రాయోపవిష్టుడై మండిపడుచున్నాడు. (ఆలోచించి) సరే, పోయి ఆవిలాసినినే సమాధానము చేసి ఆమెకు దాస్యమైన సలిపి తీసికొని వచ్చెదను.

(అని వెళ్లును)

భైర - (మధువు త్రాగి) ఏదీ ఆ చంచల ఇంకను రాలేదేమి?

కం. కన్నులకుఁ గజపు దీఱఁగఁ

జన్నారి మనోహరాంగి + చేడియఁగని నే

సన్నియు మఱచితి నాకా

కన్నయ యావన్నెలాడి + కావలె నిపుడున్.

సర్వ - (స్వ) విలాసినితో నాయుండంతము విప్పిచెప్పితిని. ఆమె తనకు కావలసిన వేయిమాడలకు బదులు నాతల వెండ్రుకల నిమ్మని కోరినది. సరేయని నేనామెకు సమర్పించితిని. కాని నావల్లభుని తన యింటికిఁ గొనిరమ్మని సివేదించినది. ఈసంగతినే భర్తగారికెఱిగించెదను. (ప్రతాపముగ) నాథా!

భైర - దేవీ! విలాసిని వచ్చినదా?

సర్వ - మిమ్ములనె తనయింటికిఁ దీసికొని రమ్మనివది.

భైర - ఆహా! గొప్పప్రమాదము.

సర్వ - అది యేమి?

భైర - దాని విటుడు మహాభూతకుడు.

సర్వ - అటులైన నాపాతకీని బరిత్యజింపవలదా?

భైర - నాప్రాణ పరిత్యాగ మైనప్పుడే.

నర్మ - (స్వ) ఆవిలాసిని విటుడు కొట్టిన బెబ్బలింకను వీసికి మానలేదు. కాని కామినీలంపటత్వము వదలకున్నాడు.

ఆ. వె. వెలది యింటనుండ ♦ వెలవెలందులకయి

ప్రాకులాడు దుష్ట ♦ పశువులకును

బ్రహ్మ పుట్టు పెట్టి ♦ బాధించుచున్నను

బుద్ధిరాదు దుష్ట ♦ బుద్ధులకును.

(ప్ర) నాథా! మీరు భయ పడవలదు లేండు! నేనుమీకు బాసటయై యుందును.

భైర - అటులైన బోదము పద.

నర్మ - లేండు పోదము.

భైర - నేను లేవలేను. నీ తలవెండ్రుక లూతగా నొసంగుము. పట్టుకొనిలేచెదను.

నర్మ - నాథా! తలవెండ్రుకలిప్పుడే తీసివేసితిని.

భైర - ఏమి! యేమి! నేనుండగనే నీకు శిరోముండనమా!

నర్మ - విలాసిని వేయిమాడల నిచ్చినఁగాని సమ్మతించినదికాదు. అధనమునకు బదులుగా నాతలవెండ్రుకలనడిగినది. కావుననిచ్చివేసితిని.

భైర - ఆహా! ఇదియూ యుదంతము. సరే ఎట్లో నన్నావిలాసిని యింటికిఁ జేర్చుము. నేనీ కురువులబాధవలన నొక్కయడుగైన వేయలేను.

నర్మ - సరే, యీగంపలోఁ గూర్చుండుడు. నేను నెత్తినెత్తుకొని పోయి యామె కప్పించెదను. (అని గంపలోగూర్చుండఁబెట్టి నెత్తి నెత్తుకొని నడచుచు) నాథా! మనము దారి తప్పలేదుకదా!

భైర - లేదు నడుపుము. వేవేగనడుపుము. ప్రాద్దుపోయినది.

నర్మ -

తే. గీ. కటికి చీకటిలో దారి + గానరాదు

మండ్లు గల కాన యిది కడ + గండ్లు వడుచు

నెంతనడిచిన విటిదిడ్డి + గంతరాదు

నెత్తి బరువెక్కి నిశ + నాకుమిత్తిలేదే !

(వాలఖల్యాదిఋషులు చెట్లను వేలాడుచు.)

వాల - తే. గీ. తిండితిప్పలు మాని యీ + తీరు రేయి

ఁగలు చెట్లను వ్రేలాడి + పక్షులట్లు

తపము చేయుదు మీశ్వరా + ర్థంబు స్రుక్కి

చేరువను మోక్ష మున్నదే + జీవులకును.

రాజభటులు - (సర్పద నడ్డగించి) ఎవ రీయర్థరాత్రి గంప నెత్తుకొని పోవుచున్నారు. అగు మాగుము.

సర్ప - (అగి) నాయనలారా! నేనొకమగనాలిని. ఈగంపతో నాభర్త నెత్తికొని పోవుచున్నాను.

రాజ - గంప దింపుము.

సర్ప - (దింపును)

రాజ - (భైరవుని జూచి) వీడు నీభర్తయూ! రోగివలె నున్నాడే!

సర్ప - అగును.

రాజ - తలబోడిదానికి భర్తయేమి! ఇది వితంతుస్వయంవరమా యేమి!

సర్ప - (స్వ) దైవమా! నేనీవివత్తు నెట్లుగడవగలను. (ప్ర) నాయనలారా! నేనొక దిక్కులేనివక్షిని. నాయుదంత మేమని చెప్పుకొందును.

త. తల్లియూ దండ్రీ లేనది ని + తం డివుడే యిలు వెళ్ళగొట్టు నే
కల్లలనాడియో వరుని + కల్లుముదెప్పుని కోరుచుండ నా

పల్లను గానికార్థ మిది + పల్లభుగన్ వినఁ దెన్నిచెప్పినన్
కెల్సినఁ గొట్టఁబోవు తల + పెండ్లుకలమ్మి ధనంబు గూర్చితిన్.

రాజు - ఆధన మేమిచేసినాడు!

సర్వ - సుప్రసిద్ధ సర్తకి యగు విలాసిని భోగార్థము సమర్పింపవలసి
వచ్చినది. ఇప్పుడామెయింటికే పోవుచు మీకంటబడినారము. మమ్ము
విడుపుఁడు. మీకు మొక్కుదానను.

రాజు - అమ్మా! నీయుదంతము విన్న మాకడుపు చెక్కలై పోవు
చున్నది. నీయట్టి శాంత శమకమాద్యనంతకల్వాణగుణములు గల
యువతీమణులీలోకమున మిక్కిలి తక్కువగ నున్నారు.

2 రాజు - లే రనవలసినదే!

తే. గీ. వయసునకుఁ జెల్ల రూపంబు + పట్టినున్న
కారునలుపును, జెల్లరో + గంబువాఁడు
కోపి కులహీనుఁ, దజ్జాని + కుచ్చితుండు
భర్త కానోపు నని విధి + వ్రాసె నీకు.

సర్వ - (స్వ) అయ్యో! యీదండధరులు నాభర్త నేమి నేయుదురో
గదా (అని యేడ్చును).

1 రాజు - తల్లీ! నీవేడ్డవలదు.

2 రాజు - ఆమెకు, ఏడ్పుగాక నవ్వెట్లువచ్చును.

తే. గీ. పెండ్లియాడి మగఁడు వెల + వెలది పంచ
పొంది పల్లవులకుఁ దల + పంది తిరుగు
చుండఁ గులపత్ని కని యేడ్వ + కుండునొక్కొ
పశువు దొడ్డివోయిన వేద + వాని పగిది.

రాజు - అహ! లోకమున నట్టి దుర్మార్గులున్నారు!

తే. గీ. వధువు నొద్దఁ గట్నము గొని + పడవుజెలుల
 నుంకములకు సమర్పించు + త్సుద్రవరులు
 గలరు మనదేశమున లజ్జ + గలదె వారి
 బ్రతుకు లభమంటు లల సంత + పనులకంటె.

సర్ప - అయ్యలారా! నానెత్తి సీగంప నెత్తుడు; నేను పోయెదను.

రాజు - ఓరిబడుగా! యిప్పుడైన బుద్ధి తెచ్చుకొని యింటికిపోమ్ము.

భైర - నేను బడుగునా, నీవేమో ఘురుడ ననుకొనుచున్నావు.

తే. గీ. దంష్ట్రముల విప్పి వేదండ + తండకుంభ
 ములను జీల్చి సింహాలతో + రల నగల్చు
 కాలనాథుని ముంగ రే + ఘురులు నిలువఁ
 గలరు వ్రక్కతి నడ్డకు వారు + గలరె ధరణి.

సర్పదా! మధువు తెచ్చు. నేను బడుగునా!

తే. గీ. నల్లనగు వెండ్రుకలముడి + తెల్లవడును
 దేహ మంశయు ముదిరి + నిస్తేజ మగును
 కాలనాథునిహతికి ది + గ్దంతులైన
 తలలు పంచి నమోయన + వలయుఁగాదె!

రాజు - ఓహో! మీదు దేవతలకుఁ బంచాంగములు చెప్పు
 వానివలె నున్నాడే (అని సర్పద తలపై గంపనెత్తి పెళ్ళిపోవుదురు.)

సర్ప - (కొంతదూరము పోయి) ఏమాయలికిది?

భైర - ఏదో పాడుదోమ నాచవి కొఱికివేయుచున్నది. దాని
 తెగులు కుదుర్చునమని రెండుచేతులతో చూచినాను. ఏదో తాటి
 కాయంత మెత్తని పండు నాదెబ్బ తగిలి విచ్చిపోయినట్లయినది. (పెద్ద
 కలకలము)

సర్ప - ఏమా కలకలము!

భైర - ఈచెట్టంతయుఁ గదలిపోవుచు పెద్దపెద్ద మంటలు లేచుచున్నవి. సర్పదా! ఇది చూచిన నాకేమో చాల భయమగుచున్నది. వేగముగ క్రిందికి దింపుము.

సర్ప - (దింపుచు) ఆహా! ఏమి యివిపరీతము.

వాలఖిల్యులు - ఓరోరి దురాత్మా! నిశాచరాభిమాన!

తే. గీ. ఒరులఁ దెగడక తపము చే + యుచును నిట్లు

చెట్ల వ్రేలాడు మాచెంప + చెల్లుచునగఁ

గొట్టె నెవ్వఁడతఁడు తుద + ముట్టి తేవు

ప్రాద్దుపొడిచిన తోడనే + పాలియుఁగాత.

సర్ప - ఆహా! ఎంతప్రమాద మాపొందినది.

వాల - మేము వాలఖిల్యులను ఋషులము.

భైర - అయ్యోసర్పదా! ఇంక నాకేదిదిక్కు! ఋషిపుంగవుల శాప మమోఘము. అప్రతిహతము. ఇంక నాచావు నిక్కము. ఆహా సర్పదా! నన్న వదులు కొందువా? నాతప్పులు క్షమించి నాచావు తప్పించు నుపాయ మారోచించుము. సర్పదా! నీపాదములపైఁ బడెదను. నాకు నీవు తప్ప వేరాధారము లేదు. వేరు శరణ్యములేదు. (అని కంపించుచు),

ఉ. పాపము లెన్నో చేసితిని + పణ్యవధూటుల కంతహారమై

మావును తేవు భోగముల + మధ్యమునం బడి ప్రేమ లూరు గీ

తాపతనంబులన్ హృదయ + తాపము లారగ మదన్య మానుచున్

గాపుర మెల్లసాఖ్యముల + కాపురమున్ బాసరిందితిన్ సతీ!

అట్టి నాకెట్టి దిక్కుమాలిన చావు వచ్చినది. సర్పదా! రక్షింపవే సర్పదా! (అని కాళ్ళపై బడుచు) నేను పాపండుడనే నేను నిరీశ్వరుడనే. కాని నాచేవి నీశాపము విసఁబడినతోడనే నాయొకలు కంపించుచున్నది.

సర్ప - నాథా! మీ కేమియు భయము లేదు. యీ చాల్లబల్లారు లిచ్చిన శాపమునే సూర్యుడు దుదయింపఁగఁగా మీకు చావు వచ్చును?

శా. మార్తాండుం దుదయింపఁబోవఁడు వియ + న్నాన్లంబునం దొంటిమై వర్తింపక సమకట్టలే దలిగి యా + బ్రహ్మాది దిక్పాలకుల్ కర్మత్సంబు వహించి వచ్చినను + సాగంబోవ దేనాడు నా భర్తన్ జంపని వక్రతిన్ రవి నభో + భాగంబుపై రాదగున్.

భైర - సర్పదా! నీమాట విని సూర్యుడు దుదయింపకుండునా; అయ్యో! నాకింక నక్కడియాన!

సర్ప - నాథా! భయము వలదు. సూర్యుడు దుదయింపఁడు. మీప్రాణముల కేమియు హాని రానేరదు.

భైర - నేను మహాపాతకుఁడను. దుష్టమఁడను. అనివేకిని. పరకామిని లంపఁబుడనై నీయట్టి సాధిని నుగ్రుణవతిని లావణ్యసీమను పలుబాములఁ బెట్టి తుద కాదిలాసిని యను తొత్తునకై నీతలకట్టు నమ్మించితిని. నాయట్టి ద్రోహి యీ మహామహీతలమునఁ బుట్టఁబోవఁడు, లేడు, నాకింక పుట్టుగతులు లేవు. దేవీ సర్పదా! నాకేమి గత్సంతరము. అయ్యో నామొడలు కంపించుచున్నది. నాప్రాణము లిప్పుడే లేచిపోవుచున్నవి. (తెరలో కలకలము) అదిగో! సూర్యుడు దుదయించుచున్నాడు. పక్షులు రుతములు చేయుచున్నవి. అదిగో! ఉపన్మ! నాప్రాణము లుష్ణున చీల్చివేయునున్న రాక్షసి, అయ్యో! నాగుండెలు నీరైపోవుచున్నవి. సర్పదా! యింకను జూచెదవేమి (అని కాగిలించును).

సర్ప - నాథా! మీ కేమియు భయములేదు.

[త్రిమూర్తులు, దేవతలు ఆకాశమునుండి దిగివత్తురు]

భైర - సర్పదా! ఈదయ్యము లెవరే.

సర్ప - మహామహులైన ముక్కోటి దేవతలు.

భైర - వీరి నీవేమెఱుంగుదువు?

నర్మ - మున్నొకనాడు ఘోరతప మాచరించి నేనీ త్రిమూర్తులను ఈముక్కోటి దేవతలను దర్శించి వచ్చితిని.

భైర - దేవలోకమునకుఁ బోయినవారు తిరిగి మానవలోకమునకుఁ రారఁట గదా.

నర్మ - అగును; నేను రావలెనని వెళ్ళలేదు. వారే స్త్రీల కందు శోటు లేదని నెట్టివేసినారు.

భైర - అటులైన నిప్పుడు వీరిచ్చటి కేలవచ్చినారు?

నర్మ - వారు సర్వసమర్థులు.

భైర - అయిన,-

నర్మ - కర్మసాక్షి యగు మూర్త్యభగవానుఁ డుదయింప లేదని చెప్పటకు వచ్చినారు.

భైర - నిజముగా!

నర్మ - అగును.

భైర - శహబాష్ నర్మదా! శహబాష్. నీశక్తి నెవరు వర్ణింపఁ గలరు? నీవు మహావత్సవతవు. నీమూలముననే నాకిన్ని గారములు జరిగినవి. దేవీ నర్మదా!

తే. గీ. ఆడుగుమోపినఁ గనుగందు + ననుచు మాట

లాడుచోటను రతనంబు + లూడుననుచు

గంటికిని రెప్పవలె నాత్మ + కాంతనకును

నేవచేసిన కులకాంత + వీవుగావె!

దేవీ! నేనెన్నిజన్మము లెత్తినను నీముఠము దీర్చుకోలేను. నన్నీ విపత్తునుండి కాపాడుము.

రుద్రు - లోకమున కంత విపత్తు సంభవించినది.

చం. బోకటి గూడబెట్టినక + తోర్నికెలింగెడు కర్మసాక్షి నేఁ
 కకటకభంబునై వెకలఁ + దానె జగంబు లయంబు నొందఁగా
 కకకలా ముచున్నది ప్ర + భిన్నగులయ్యెను కర్మ తెల్ల నీ
 ప్రకృతిపక్షిరంపవలఁ + బాయుట యెట్లులా తోచదయ్యెడిన్.

శిష్టు - అన మూనుమని నర్మదనే తోరవలయును.

బ్రహ్మ - అగును.

రుద్రు - నర్మదా! (అని సమీపించుచురు).

సన్న్య - త్రిమూర్తులారా! మీకు నమస్కారము.

త్రిమూర్తులు - కల్యాణివి కమ్ము.

రుద్రు - నర్మదా! నీవు త్రిలోకపూజిత వగు మహాపతివ్రతవు. నీ
 యాన ననుసరించి కర్మసాక్షియగు నూర్వ్యుఁ డుదయింపలేదు. జగజ్జీవ
 లోక మంకియు లయమైపోవుచున్నది. ఇది మహాఘోరము. కావున
 నీయాన నుపసంహరింపుము.

నర్మ - దేవతలారా! మీయాజ్ఞ శిరసావహించెదఁ గాని, దాన
 నాపతి కారాటము రాకుండ మీరు కాపాడుదుమని నమయము
 జేయుదు.

బ్రహ్మ - అది యసంభవము.

శిష్టు - ఈవిషమస్థితి గడచుట యెట్లు? అది మునికాపము; ఇది
 పతివ్రతా మాహాత్మ్యము !

తే. గీ. అస్త్రములు రెండు కలసి పో + రాడనేని

రెంటి నొకసారి యుపసంహ + రింపరాదు

కత్తివలె వల నాడేయై + గ్రాలుచున్న

దేనిలో నేది యిమిడి కాం + తింపఁ గలదు.

నారదుఁడు - (ప్రవేశించి) దేవదేవులారా! కర్మ సాక్షియగు లోక

బాంధవుని యృత్యశ్చ వలన పదునాలుగు భువనములును, అంతకోటి జీవరాశులును తల్లడిల్లి పోవుచున్నవి. దేవతలు స్వీడ్చులై పోయినారు. లోకము లన్నియు చల్లారిపోయినవి. ఇంకను మీరూరశఁగితిరే?

రుద్రు - నారదా! ఇంక కేమి కర్తవ్యము?

నార - మీరిట్లు మీనమేషములు లెక్కించుచుండిన కార్యములేదు.

చం. కల దొకసాధ్వీ యత్రముని + కాంత సముజ్జ్వల కాంతిపూత నిర్మలమతి, సాధుశీల, గుణ + రాశి తపస్విని పుణ్యసీమ శోమలి, యననూయ, సూనృత స + మంజునభాషిణి వేడనేని యీ విలయము వాయు భానుఁ డుడు + వీధివెలుంగును గర్మసాక్షియై.

విష్ణు - నారదా! గంగావిషయమునఁగూడ నీవిట్లే ఖడ్గవాదము చేసితివి.

నార - అగును. మీయైవ్వరివలనఁగూడఁ గాని యామె కాపవిమోచన మాయననూయ ఆలోకన మాత్రమునఁ గావించిన దింతకన్న నేమి గావలయును? మీమాటలు మీరే యుపసంహరించుకొనవలసి వచ్చునని నే నానాఁ డనలేదా?

బ్రహ్మ - అగును.

రుద్రు - సరే! ఆ యననూయాదేవినే ప్రార్థితము రండు.

ఉ. ఓ యననూయ! సాధ్వీ విమ + లోజ్వల చారుకళాకలాప తేజోయుత సచ్చరిత్ర గుణ + శోభిత నర్మదకాపసంహతిన్ ఆ యినుఁ డంతరించెను స + జాండము చీకటివారై గర్మముల్ పోయెను జీవజాలములు + పోయెను దేవి సముద్ధరింపనే.

(అత్రి అననూయలు ప్రవేశింతురు)

దేవదేవులారా! సమస్కారములు.

త్రిమూర్తులు - శుభం భవతు.

విష్ణు -

ఉ. ఓయననూయసాధ్వి విమ + బోజ్వల చారుకళాకలాప తే
జోయుత సచ్చక్ర గుణ + శోభిత సర్వదళాపసంహతిన్
అయినఁ దంతరించెను న + బాండము చీకటివారె గర్వముల్
పోయెను శేవబాలములు + పోయెను దేవి సముద్ధరింపవే.

అననూయ - మహానీయులైన మీవలనఁ గాని కార్యము నాచ
రింప నేనంతదానను?

అత్రి - ఈసర్వద యెంత ధన్యురాలు !

తే. గీ. దేవలోకంబు తపసుడే + బోవకున్న
దేవతలనెల్ల సాధ్వి యై + దింపె నేల
కీపతివ్రత సర్వద + కెవ్వరీడు
భానుడుదయింపఁడే దేవి + యానవలన.

రుద్రు - అననూయా ! నీవు తడవు నేయవలదు.

బ్రహ్మ - ఈసర్వదళాప ముపసంహరించుట కీవే సమర్థురాలవు.

అన - మీయాదేశము శిరసావహించుచున్నాను. సర్వదా !

సర్మ - అననూయా ! సమస్కారము.

అన - కల్యాణివి కమ్ము సర్వదా ! యీ లోకేశ్వరులైన దేవత
లందరు నీయాన నుపసంహరింప ప్రార్థించుచున్నారు.

సర్మ - అగును.

తే. గీ. విబుధు లిటువచ్చి వేడివ + వేడవచ్చు
భవనములు చెడిపోయినఁ + బోవవచ్చు
జనులు చీకటిఁ జచ్చినఁ + జావవచ్చు
గాని నాపతి ప్రాణంబు + పోవరాదు.

అన - సోదరీ ! సర్వదా ! నీ పతిప్రాణము కాపాడుటకు నే నభయ

హస్త మిడుచున్నాను, నీవు నీయాన నుపసంహరించుము.

నర్మ - సరే, అట్లే నేయుచును.

(చేతులు మోడ్చి.)

తే. గీ. జగములకు కర్మముల కెల్ల + సాక్షివీవు
తమ్ములకు, లోకములకు, బాం + ధవుడ వీవు
అట్టి నినుఁ దిట్టి పాపంబు + గట్టుకొంటి
నినుఁడ! నా మొఱ విని యుద + యింపవయ్య.

(నూర్వ్యుఁ డుదయించును. దేవతలు అర్ఘ్యము లిచ్చెదరు.)

ఉ. ఓ సరసీరుహాస్త! యన + లోజ్వలతేజ జగత్త్రయైక మి
త్రా నురలోకచైత్ర భవ + దాగమనంబున జీవకోటి సం
త్రాసము వాసఁ గర్మ సము + దాయము దక్క నిశాపిశాచ ము
ద్వాసము నొందె రాక్షస ని + వాసము డిండ్ల నమో విభాకరా.

భైర - హా! దేవీ,

తే. గీ. ప్రాణములు పోవుచున్న వ + య్యయ్యె యింక,
నేమి నేయుదు నెవ్వరి + నేడలంతు;
నర్మదా! యొంటి నుందువే + నన్ను వీడి,
మొండి నా జన్మ మూఱ్ఱాళ్ళ + ముచ్చటయ్యె.

(అని ప్రాణములు విడుచును)

నర్మ - హా! నాథా నాథా!

సీ. నిను బాసి యెఱుంగను + నీతోడిదే లోక
మని మనంబున నెంచు + కొనుచునుంటి,
నీయాన చాటక + నీపాదనేవయే,
మోక్షదాయకమని, + మొక్కుచుంటి,

పతివ్రత గురువైనఁ ♦ బరమేశ్వరుండైన,
 నీవె యంచును మది ♦ నెంచుచుంటి,

నాపెన్ని ధానంబు ♦ నాపుణ్యఫలము నా
 యాశ్చర్యజేజుబని ♦ యలరుచుంటి,

తే. గీ. అట్టి నిను జంపుకొంటి నా ♦ యంత నేనె
 పాపముల బండికిని గూడు ♦ వైచుకొంటి
 హతఃకీ! నాకు వైధవ్య ♦ మబ్బరజేసి
 కృత్రినొందలే యుటల నే ♦ నేడ్చుచుండ.

అన - తల్లీ నర్సదా! యేల వగచెద వమ్మా! ఊరడిల్లుము. నీ ప్రాణేశ్వరుని కేమియు హానిలేదు.

నర్స - సోదరీ! యింకను హాని లేదనుచుంటివా! అయ్యో! సూర్యుఁడుదయించుటతోడనే నాభర్త యనువు లంతరించిపోయినవి. ఆ బ్రాహ్మణ మునిశాప మమోఘము. ఇంక నాకక్కడి శాంతి, యెక్కడి యూరట! హా! హతఃకీ! (అని మూర్ఛిల్లును)

అన - నర్సదా! వగవలదు.

రుద్ర - అహా! యీ యసనూయ మహాత్వ మద్వితీయము. అనుపమానము.

విష్ణు - దేవతలవలనఁగూడ సాధ్యముకాని కార్యము మీ యసనూయ తృప్తిపాదుముగఁ జేసివేయు చున్నది. మహాపతివ్రతలకుఁ గాని కార్య మేమున్నది.

బ్రహ్మ - అగును.

రుద్ర - నేఁడీ మిచేసిన మహాశాపకారమునకు మన మచ్చేరు వంద వలయునుగదా!

నార - మన మీమి నేమని కొనియాడఁగలము. (అని అందఱు కలసి,)

ఉ. ఓయనశూయ నీదు మహి ♦ మోక్షుల తేజము, కీర్తిదిక్కులన్
 మ్రోయుచునున్నదోసతి త్రి ♦ మూర్తులుపైతము నిన్ను జోల లే
 కేయిడ మీన మేషముల ♦ నెంచుచు నుండిరి సత్పతిప్రతా
 ప్రాయికమైన శక్తినిఁ బ్ర ♦ పంచము చాటఁగఁ జేసి తంగనా!

(అని పూలు గురియుదురు)

అన - దేవతలారా! యిదియంతయు మీయాశీర్వాద ప్రభావము.

దేవ - నీపౌజస్మత ప్రశంసనీయము. నీకేదికావలయునో కోరుము.
 మేము వరమిచ్చెదము.

అన - మహాభాగ్యము.

తే. గీ. బడుగు ముక్కాలి ముసలివాఁ ♦ డడుగు మోప

లేని రోగి, మానర్పద ♦ ప్రాణాభిభుడు

ప్రాణములు వాసె సూర్యుని ♦ రాకవలనఁ

గాన బ్రతికించి పుణ్యంబు ♦ గట్టుకొనుడు.

దేవ - రుజాగ్రస్తమై చివికిన జీర్ణశరీరముతో మరణించిన యీ
 నర్మదా వల్లభుడు సువర్ణశరీరుడై బ్రతికి లేచునుగాక!

అకాశవాణి - “తథాస్తు”

భైరవుడు - “లేచును”

[తెరపడును]

గంగము - ఏటియొక్క.

(అత్రి అనసూయలు ప్రవేశించి యుంచును)

అత్రి - జేవీ! యీనర్కద యేత్రైవోయినదేమి?

అన - సూర్యోదయాంతముల బైరవుడు సజీవుడైన తోడనే తనకు సమీకానము ప్రసాదింపు చుని నర్కను కోరినది.

అత్రి - నీవు చేసివేసావు, ఆహా! యీమె నాబైరవ మాతకుఁ డెన్ని బాధలు పెట్టినాడు.

అన - సాధ్యమై యోర్పుకొన్నది. కావుననే,

అ. గీ. శపముఁ జేసి దేవ + తల గల్వలేకున్న

వరపతివ్రత యయి + సురల నెల్ల

నేల దింపె; రవిని + గాలాడనియలే

దమృతవేటి నర్క + దావధూటి.

అత్రి - ఈమె ధన్యురాలు.

తే. గీ. దుష్టుఁ డగు భర్త కోపాగ్ని + దూలి మిడుత

కై వడిని మాడి మాడి దుః + ఖములచేతఁ

జివికి చివికి విశ్లేర్ణమై + జీవములను

బాయు సతులెల్ల నేటలై + పారుచుండు.

ఆరూపమునైన న, గొంత యుపశాంతి గలుగునని -

తే. గీ. జన్మము తరింప నీ ప్రపం + చకమునందు

స్వర్గమునుమించు పుణ్యస్ర + వంతి వగుచు

నందఱినొ పూతులుగఁజేయు + దిద్దచరత

నర్కదా! నీవు మిగుల ధ + న్యపుగదమ్మ.

గంగ - (ప్రవేశించి)

తే. గీ. అమరు లోకవింశతే. కా + ర్శములు మనజు
వనిశలు మహాపతివ్రతా + శ్చమునఁ జేయఁ
గలుగుచున్నారు నాకట్టి + గతి లభింప
కార్తనై పాపదేవత + కగ్గమైతి.

అసనూయూ వరప్రభావమును సర్వదా దీక్షాశుచి మూరిపోయినది.
నారదుని యాదేశానుసారము నేనును ఆ యనసూయనే యాశ్రయించె
దను. ఆమెజాడ యీ సమీపముననున్న వారి సడిగెదను. (అత్రి యన
సూయలను సమీపించి) ఆద్యులారా!

శం. అడుగుట తప్పుగాని యెడ + నదృక్మమయ్యెడు మీర లెవ్వరో
నుడువుడు మ్రొక్కుదానను మ + నో హరహాపము మాటుజేసిన
ట్టడవిఁ బురాణదంపతుల + యట్టులఁ దోచెద రాద్యులారా! నా
యెడ దయయున్న, సాధ్వీ పర + మేశ్వరి యాయనసూయఁజూపరే.
అత్రి - ఆహా! ఈమె గంగాదేవి, మనపై కరుణచే మరల ప్రసన్న
యైనది.

అన - అమ్మా! గంగా! నీవు మమ్మెఱుగవా, నీవు మమ్ముద్ధరిం
చిన దానవే గదా!

గంగ - అగును. మీ కులగోత్ర నామముల నేనెఱుంగక పృచ్ఛఁ
జేసితిని, పొరపాటున్న మన్నింపుడు.

అత్రి - మహానీయవైన నీకుఁ బొరపాటుమిటి!

అన - సర్వజ్ఞువును సర్వశక్తి స్వరూపవును సద్వాంశర్యామిని వైన
నీకుఁ దెలియని దేముండును.

గంగ - ఆ మహాసాధ్వీ ఆ యనసూయను సందర్శించి నాపాప పరి
త్యాగము గావించుకొనుటకుఁ గోరుచున్నాను. మీ రెఱింగితిరేని
నా కగపరచి పుణ్యము గట్టుకొనుడు.

సీ. ఏ సాక్ష్య తననెఱిఁగి వాసంబు పతిసేవ
 చే సమరావతి ధీరాకాశ్మి
 యే పుణ్యపతి తన ధూపంబు లతిహాపు
 లోఁ జూచి యానంద ధీలయగునొ
 యే సాధుశీల వి ధ్యాసముల్లాసయై
 యధ్యాత్మ తత్త్వంబు నందె నొక్కొ
 యే సతీసునిమాధి యద్ధసద్గుణముల
 కాణాచియై వ్రేచు గజపెనొక్కొ

ఆ. వె. ఏమనోహరాంగి యీరేడుజగములఁ
 దపముచేత వన్నెఁ దాల్చెనొక్కొ
 అట్టి యుత్రిజాయ అనసూయ అనసూయ
 గొలువఁ గలుపచయము లొలఁగుఁగాదె!

అత్రి — ఈమెయే అనసూయ.

గంగ — ఆహా! నేనెంత ధన్యురాలను. అత్రి అనసూయల నొక్కొ
 ప్రదేశమునఁ జూడగంటిని. తల్లీ! అనసూయా! సమస్కారము.

అన — పాట.

భవభయ వికారసంహరిణి నుతగీర్వాణీ, భజతే భాగీరథీ ||భవ||
 శివుని శిరోపరి చూడాతలమున, నిరంతరము బస
 మురాంతకుని పద కమలము జన్మవసుంధర సీతో
 సజలవాసినీ నిరతభాసినీ ||భవ||

గంగ — పాట

నిను గనుఁగొంటిని నాపాపంబులు
 శమించినవి శుభ సముష్ణ్వులాంగీ!
 సతిపగు నీవనసూయవు గావా

కలుషనాశినీ కళావాసినీ

భవభయవికార సంహారిణి నుతగీర్వాణీ,

భజతే సాధ్వీమణీ ॥భవ॥

అన - అమ్మా! భాగీరథీ! నీఋణము మేమెట్లు తీర్చుకొనఁగలము? నేనును రాధర్తయు ప్రచండ మహాశపమున శోర్వలేక మిక్కిలి దాహాదులమై నీళ్ళకై కానాంతర గిరిదరితటంబు లన్నియు వెదకి తుద కుదకకణంబులు గానక ప్రాయోపవిష్టులమై పరమదౌర్భాగ్య మైన మరణమునకుఁ బాల్పడనుండ నీవు నీనిర్వాణక రుణాకటాక్ష మున మాకుఁ బ్రసన్నవై కాపాడితివి. మాజనపదంబు లన్నియు రక్షింపఁబడినవి. తల్లీ! నీవు మాకెల్లరకు జీవనదాత్రివి. నీఋణము మేమెట్లు చెల్లింపఁగలమో చెప్పము.

గంగ - దేవీ! అనసూయా నాయుదంత మాలకించి నాపాపవిమోచనము గావింపుము.

తే. గీ. శంతను నమాగమమున సుత + సప్తకంబు

నల కృతాంతాశ్రయంబున + కంపింట్టి

పాప మీరూపమున నన్ను + రూపడంచు.

పాప - హుం.

గంగ - హా హతోస్మి. “వెంటఁబాయదు క్రీనీడ + విధముదోప” సోదరీ! అనసూయా! లజ్జావనతవదననైన నాదుశ్చరితమేమని చెప్పనోపుదును. (పైపద్యమును చదివి) ఈపాపోపశమనార్థము త్రిలోకంబులు తిరిగి త్రిమూర్తులవేడి త్రిపథగామినినై తుదకు గతిగానక హతాశనై వేగి నారదోవదేశమున నీదర్శనార్థ మేలెంచితిని. తల్లీ! నాపాప ముపశమింపఁజేయుము. (అనికాళ్ళపైఁ బడును).

అన - (లేచి) అమ్మా! నీవు మాప్రాణదాతృవు. కాక, ఆభోయాపిణిమైన లోకమాతృవు. నీకు పాపకళంక మెట్లు పోడఁగలదు. అది నేవల

భాసము. ఓపాడు పాపదేవతా! నీవు తొలగిపోము. (అని మంత్రోదకము జల్లును. పెద్దమంట లేచి దేవత కాలిపోవును.)

గంగ - నేనెంతధన్యురాలను. రక్తాక్షియు రక్తస్వరూపిణియు రక్తావలేపనావిలవికారయు నగు నాపాపదేవతతొలగినది. అనసూయా! నీపాతి వ్రత్యమాహాత్మ్యము త్రిలోకపూజ్యము. అనన్యసామాన్యము. అనుపమానము.

తే. గీ. మూడుమూర్తులు ముల్లోక + ములకు విభులు

దీర్ఘశేనట్టి కార్యంబు + దీర్ఘినావు

వీరపతివ్రతలకు సాధ్య + పడనిదేది

అంబ! జోహారు నీరాజ + నంబులివిగొ.

గంగ చెలికత్తె లెల్లరును ఆకసమునుండి దిగివచ్చి పై పద్యము చదివి (హరితి పట్టుదురు)

గంగ - (పాట)

ప్రేమకునుమాంజలిని గొమ్మిదె హరితీ

పాపము క్తనయి ధన్యురాలనయి మొక్కుదాన నా ||ప్రే||

గంగ - సోదరీ, అనసూయా! ముం దెట్టి దోషదేవతలును సోకకుండ నా కేదేని తామెత్తు నొసంగవచ్చు.

అన - అమ్మా! గంగా! నీవు నకలదోష పరిహరిణివి. నకలసాప సంహరిణివి, నకల తాపోపశాంతి సాధనమవు. నీకు నే నేమిచ్చిన నీముణము దీర్చగలను. ఆయినను నీవడిగితివి గావున,

తే. గీ. పొలఁతుల నుదుటఁ గిస్తూరి + బొట్టు దృష్టి

దోషములఁ బొపుగతి జల + దోషములను

నిండుగ ఫలంబు బొవుచు + నుండు నతము

ఇదియె తామెతు మెడ ధరి + యింపవచ్చు!

(అని యిచ్చును)

గంగ - మహాప్రసాదము. (అని తీసికొనును)

పాపదేవత - హా! అననూహా! ఎంతపనికేసితివి.

మ. చిరకాలంబును గంగవెంటబడి మా + చిత్తంబు రంజిల్లుదు
మృగ దుర్గార దురాగతంబయిన దో + వజ్రాలలోముంచి యా
పరఁగావించితి మట్టి మా కడుగునం + ప్రాప్తింపె నాయందుగఁ
లరితోడయ్యె నికేది దారి యననూ + యా శాపబాణాగ్నికిన్.

అన - ఓదేవతా! నీవు వగవఁ బనిలేదు. ఈ గంగా పుష్కర
ప్రవేశమున నిన్ను ముక్కొటిదేవతలు ముప్పదిమూడుకోట్ల భారతీ
యులు నరసురాసుర యక్ష కిన్నరాదులతోఁగూడ నీనామస్మరణము
నేయఁగలరు. లెమ్ము! పొమ్ము.

దేవకన్యలు - గంగా! నీవు లేని దేవలోకము పాడువడి యున్నది.

గంగ - ఈ యననూహా దయాదృష్టిని తిరిగి మిమ్ము నేను కలిసి
కొను భాగ్యము సంఘటించినది.

తే. గీ. మూడుమూర్తుల యిల్లాండ్రు + మూడులోక
ములకు తల్లులౌవారికి + నలవిగాని
పాపనంహర మొకతృణ + ప్రాయమట్లు
కేసే నననూయ సామాన్య + స్త్రీయే తలఁప.

దేవకన్యలు - కాదు. ఈమె మహాపతివ్రతా తిలకము. ఈమెకును
తక్కిన సతీలోకమునకును చాల తారతమ్యము గలదు.

తే. గీ. శాంబరీభిల్లు పాశుప + తంబు వాడి,
కానఁ బసులకావరి ములు + గజ్జవాడి
లోనభేదంబై పడఁతుల + లోనఁగలదు
రాయి రత్నంబు నొకటన + కాదుగాడె!

గంగ - అమ్మా! అససూయా! నీయిష్టాన్తములన్నియు ఫలించును గాక. నీకెవరివల్ల నాపాతము సంఘటిల్లదు. నీవఖిలజగంబులకుఁ దల్లివి కాఁగలవు. మీ యాశ్రమనమీషమున నేనెల్లకాలము జలస్వరూపనై నేవించెదను. (అని ముద్దిడును. దేవతలు పూలు వర్షింతురు.)

అందఱును - మహానీయులగు నోదంపతులారా! నమస్కారము.

(అని విమానమునెక్కి వెళ్ళిపోవుదురు.)

అత్రి - దేవీ! జలావగాహమున నీవనప్రకృతి యెంత విచిత్రముగా మాఱిపోయినదో చూచితివా ?

అస - ఒక్కవనమేమి, జగత్ప్రకృతియే మారిపోయినది.

అత్రి - అగును.

చం. జగమును మాడ్చి వేయఁగలఁ చండమయాఖిలు లెల్ల జల్లనై నెగడెను; సాంధ్యరాగములు + నింగినిఁబర్చె దినాంత వేళలన్ దగిన విలాససూచన ల + సంతము దోఁచెను, మేఘపంక్తులన్ గగనముఁగ్రమ్మె నెమ్మియది + గాంచుచు నాడెడుఁ జూడుచుఁగనా!

[తెరపడును]

పంచమాంకము

రంగము - అత్యాశ్రమము

(అత్రి అననూయలు ప్రవేశించియుందురు. అత్రి తపము చేయుచుండును;
అననూయ రాటము వడకుచుండును.)

అన - ఆహా

తే.గీ. పెద్దకాలంబు తపము గా ♦ వించుచున్నఁ
గర్భబంధాలు తెగెడుమా ♦ ర్గంబె తోచ
దలత్రిమూర్తులు వచ్చి ప్ర ♦ త్యక్షమైనఁ
దలఁపు విడిపోయి సద్గతి ♦ కలుగు నేమొ.

(త్రిమూర్తులు బ్రాహ్మణవేషములతో బ్రవేశించుదురు)
బ్రహ్మ - ఇదే మహర్షి అత్యాశ్రమప్రాంతకాంతారము.
విష్ణు - ఆహా! యెంత సాగసై విరాజిల్లుచున్నది.

ఉ. పాతెడునేళ్ళు పచ్చికలఁ ♦ బండిన లేళ్ళుచు చెల్లునుండి సాం
పారెడుపండ్లు పూపొదలఁ ♦ బక్షులగుండ్లు వెలార్చువిశ్వసం
సారము నైంద్రజాలికుడు ♦ చక్కఁగ నొక్కఁడ జూపురీతి నొ
ప్పారెడు నీవనంబు కడు ♦ బావనులక బొనరించు నెల్లరన్,
రుద్రు - అగునగును.

ఉ. అత్రి విశాలతత్వవిమఁ ♦ డైనను నీయననూయ వానికిన్
క్షేత్రముగా లభించుట వ ♦ సిండ్కిఁ దావిలభించినట్లు లో
కత్రయపూర్ణకీర్తియు వి ♦ కానము గల్గె రసంబుకాంతితో
మైత్రిఘటించె నిచ్చట న ♦ మన్తకళాకలితప్రకాండమై.

బ్రహ్మ - మనబ్రాహ్మణవేషములు సమర్థనీయములే గదా?

రుద్రు - సహజవైదికుడవైన నీకాయుబ్బందిలేదు.

బ్రహ్మ - నీకుమాత్ర మేమిలోటున్నది?

ఉ. అక్షరమూర్తి మన్మథుని * నాహుతిజేసినభూతిరాశి రు
ద్రాక్షులు వేసి వాసిచెడ * నండకమండలధారివై తపో
దీక్షను వల్ల కాదులను * ద్రిమ్మరు నీవు స్వభావసిద్ధుడౌ
భిక్షుడవే వినూత్నమగు * వేషముగాదిది నీకు శంకరా!

విష్ణు - అగునగును.

రుద్రు - కేశవా! నీవును, ఒకప్పుడు బ్రాహ్మణుడవే!

తే.గీ. అదితిశశ్యపులకు ద్విజాఁ * డై జనించి
బిక్షుమడుగఁగఁబోయిన * విధమునీకు
జ్ఞప్తియందుండవచ్చునా * నాటిరూపు
వాసనావేళితంబయి * వచ్చెనివుడు.

బ్రహ్మ - అదిగో! మననారదుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

నార - (ప్రవేశించి) త్రిమూర్తులగు మీకు నమస్కారములు.

త్రి - నీకు శుభమగుచుగాక!

నార - ధన్యోస్మి.

తే.గీ. వాయువువిధానఁ గలదు మీ * వాసముఖుల
దిశల రవివలెఁ గలదు మీ * తేజమవని
అన్ని మీయందే కలవు మీ * రన్నిటఁ గల
రసఘటార సమోస్తు మ * హాత్మలార!

విష్ణు - నారదా! నీరాక మాకు మిగుల శుభావహము.

నార - దేవతలారా! మీరెచ్చటి కేగుచున్నారు?

రుద్రు - అసనూయా పరీక్షార్థము.

నార - పాప ముపశమించుచుగాక.

బ్రహ్మ - ఏమి యట్లనుచున్నావు?

నార - మహాపతివ్రతలఁ బరీక్షించుటయన్న మహాదోష దూషిత మగు లికార్యముకాదా!

విష్ణు - కాదు.

నార - అట్లనుట గొప్పసాహసము.

రుద్రు - అదే యిప్పు డూహించుచున్నది.

ఆ. వె. ఒకతె రవిసి యడ్డె, * నొక్కతె దివిజగం

గావధూటి శాప * గతిని మాన్చె,

నింక దేవలోక * మీ మర్త్యకాంతల

కాళ్ళధూళిచేతఁ * గ్రాలవలసె.

చం. గగనముఁ జేల్పవచ్చుఁ జను * గంగను బోయలునేయవచ్చు నా
లుగు పదిలోకముల ట్టణము * లోపల గల్వంగవచ్చు వార్ధిలో
నగములఁ దేల్పవచ్చుఁ గుల * నాగము లెత్తగవచ్చుఁగాని యా
నుగుణ పతివ్రతామణుల * జోలికిఁ బోవఁగ రాదు భ్రాంతులై.
విష్ణు - నారదా! మా కసాధ్యము లున్నవా.

మ. మునులంచున్, మహనీయమూర్తులని మా * మ్రోలన్ బ్రగల్భంబులా
డిన రంభాదుల నంపి వారల నొగిన్ * డిందింపమో యట్లై యీ
వనితన్ సాధ్వీ బరీక్షచేయుటకుఁ బో * వంజెల్లదే మాకు వ
హ్నిని బంగారమొ ముచ్చియో కరగికా * దే చూతురత్యంతమున్.

నార - స్త్రీలవిషయము. వారిని పరీక్షించుటనునదియే ప్రమాదము, పతివ్రతలగు సాధ్వీమణులుండిరన్న వారిని మన మెంతయుఁ గొనియాడవలయును. పోయి సంవిధానము నేయవలెను.

రుద్రు - అనఁగా?

నార - ఎఱిగియుండి నన్నడుగుదురేల?

తే. గీ. అతివయోర్తు బ్రహ్మనుల ♦ కలవిగాని
 పను లొనర్చినఁ బూజంప ♦ వలయుఁగాదె
 మింటిపైఁ బూలు పూచిన ♦ వింటినాఁ
 యాకుఁ దొడిగిన నివ్వెర ♦ గండవలదె.

విష్ణు - కావుననే పరీక్షింప నూహించుచుంటిమి.

నార - వల దది ప్రమాదము. మఱచితివా. సర్మద సూర్యు
 నడియింపకుండ నరికట్టినది. అప్పుడు మీశేమైనఁ జేయఁగలిగితిరా?

తే. గీ. సగురుగల నిప్పుపై సేగ ♦ తెగురఁగలవె
 భానుబింబంబుపైఁ జెద ♦ పట్టఁగలదె
 అట్లు లాసాధ్వి యసనూయ ♦ నంట నెవరి
 తరము మృత్యాత్ర మేరువు ♦ దాకినట్లు.

బ్రహ్మ - నారదా! నీవు మర్యాద సతిక్రమించి మాటాడు
 చున్నావు. చూడుము నిన్నొక తృటిలో మాడ్చివేయుదుము.

నార - అగును. నన్ను మాడ్చి వేయుట నులభమేగాని అస
 నూయా విషయ ముట్టిదిగాదు. గంగాశాపవిమోచన సందర్భమునను,
 సర్మద ప్రాణేశ్వరుని సందర్భమునను నసనూయ మహత్వ మెఱిగి
 యుండి పొరపడ నగునా?

తే. గీ. పశుమంటి సూర్యుని దూర్పు ♦ నడవి వైపు
 త్రిప్పనచ్చునుగాని యే ♦ త్రిప్పలు పడి
 అత్రియునిజాయ ససనూయ ♦ నంటలేరు
 కడకు భగ్నశులై పోవ ♦ గలరు మీరు.

రుద్రు - ఈకడకు మున్నొకప్పు డిట్లే మాతో వాదించినాడు.

బ్రహ్మ - ఈతఁ డొక పాపండవాదిమూర్ఖుడు.

విష్ణు - మధ్యక్షుడైనను కలహభోజనుడైన నారదుని యహితా
లాపములు తుంతవ్యములు నావు.

నార - (స్వ) ఇది యేదో ప్రమాదమునకే వచ్చినది. (ప్ర) దేవ
దేవులారా! నానుడువులు మీకు కటు వైనను నేనింతవఱకు వీరిడినై
భయంబు దక్కి వచించినందుకు మన్నింపుడు. కాని,

కా. సీతన్ బట్టిన రావణుండు, కది రా + జీవాక్షి వంచించి దు
క్ష్మితుండై సహుషుండు; దేవి దమయం + తన్ గోరి బోయం డప
భ్యాతిన్ భీతిప ముందినట్టు లనసూ + యన్ డాసి మీరీపయిన్
వీతిజ్ఞానులు కాదలంపకుడి నా + విజ్ఞప్తి నాలింపుడి.

(అని నిష్క్రమించును.)

అత్రి - (తపస్సునుండి లేచి) దేవీ! అక్కడ నెవ్వరో అతిథులు
వచ్చి వేచియున్నట్టు లున్నది. మనము పోయి సంవిధానము చేసి
తీసికొనివచ్చెదము రమ్ము.

అన - మహాభాగ్యము. తమ తపస్సు ఫలించి ప్రత్యక్షమైన త్రిమూ
ర్తులవలె నున్నవారి నవశ్యము మనము సన్మానింపవలయును.

(అని వెళ్లుదురు)

త్రిమూ - అత్రి, అనసూయ యీవంశి కే వచ్చుచున్నారు.

అత్రి - మహానీయులగు భూదేవతలారా! సమస్కారము. నేడు
మాకు టీకమున నిలిచి మాయొసంగు నాతిధ్యమును స్వీకరించి మమ్ము
తరింపజేయఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

రుద్రు - పూజ్యులారా! మీనామధేయము లేమి!

అత్రి - నామో అత్రి. ఈయమ నాభార్య అనసూయ. ఇది మా
యాత్రమము.

విష్ణు - ఓహో! జగత్ప్రసిద్ధ చరిత్రులైన మిమ్ము దర్శించి
తరిందితిమి.

బ్రహ్మ - మీరు లోకత్రయ పూజ్యులు; మహానుభావులు.

గురు - అగును.

అత్రి - ఆర్యులారా! ధీక్షుకు బ్రాద్దు పోయినది. నేగిరియు లెండు పోవుదము.

బ్రహ్మ - మేమిదినలు కెప్పరియింటను మెసవియుండలేదు.

గురు - నూకాచారము మెండు.

పిష్టు - సామూన్య మాసవ మాత్రులు మమ్ము సంతృప్తులను జేయు జాలరు.

అత్రి - పూజ్యులారా! నన్ననుగ్రహింపుడు. నా శక్తివంచనము లేకుండ మీకాతిథ్య మిచ్చి పూజించెదను.

బ్రహ్మ - దుర్లభమైన యిట్టిపనికి సాహసింపకుము.

గురు - ఆవల నోడిపోవలసి వచ్చును.

పిష్టు - తుదకు మాపని అధ్వాన్నమగును.

అత్రి - అట్లాసతీయవలదు.

బ్రహ్మ - మాకేమి నమ్మకము.

గురు - తప్పక ఆతిథ్య మిచ్చెద నని శపథము సేయుము.

పిష్టు - నీవేకాదు నీయర్థాంగికూడఁ జేయవలయును.

అత్రి - అవశ్యము:-

చం. విధులునశించినన్ గులము + వీడినఁ బ్రాహ్మ్యముపోయినన్ సదా
మధురగుణప్రయుక్త కుల + మానిని యాయనసూయ బాసినన్
బుధజనులార నేనతిథి + పూజను వీడను నమ్ముడింక నా
విధుడు త్రిమూర్తు లర్కుడును+విశ్వము సాక్షులుగాగ నియ్యెడన్.

బ్రహ్మ - శపథాన అత్రి! నీవొక్కడవె కార్యమొనఁడువు.

గురు - తథ్యము!

విష్ణు - ఈయనసూయ మాయతిథ్యము సక్రమముగ నెఱవేర్చుట కంగీకరించినదా?

బ్రహ్మ - మహాపతివ్రతగదా! పతిపలుకున కెదురాడగలదా!

రుద్రు - అనసూయా! యేమి మాటాడవు?

అన - ఆర్యులారా! మీరింతగా తరచనేల. మాకుఁ గలిగిన కలియో గంజయో సమర్పించెదము. మీదర్శనమగుటయే మహాభాగ్యమని యువ్విభులూరు మాయింట నేను భుజించి మమ్ము పవిత్రులను జేయుదు. మీకిదే మ్రొక్కుదాసను. లెండు భోజనమునకుఁ బ్రోద్దెక్కుచున్నది.

విష్ణు - సరే. మాశీలము తప్పకుండ నీవన్నము వడ్డించెదవేని మేనువశ్యము మీయాతిథ్య మంగీకరించెదము. లేదా యిదే వెళ్ళిపోయెదము.

అన - మహాత్ములారా! మమ్మింక విషమపరీక్షలు నేయకుండు. మీమ్రోల నిదే నాపాణేశ్వరునివలెనే నేనును శపథమునేయుచున్నాను.

ఉ. ప్రాణము పోయినన్ వ్రతము + బాసిన, నీసీరులెల్ల విఘ్నమై
దీనత వచ్చినన్ బ్రజలు + దిట్టిన సత్కులమెల్ల మాసినన్
మానసు విందు చేసి మిము + మాన్యులఁ బూజయొనర్చి పంపెదన్
భానుండు నాత్రిమూర్తులు + ప్రపంచము నాత్ములు గాగ నియ్యెదన్.

ఆకాశవాణి - తథాస్తు.

[తెరపడును]

రంగము - గృహారామము.

(అత్రి, అసనూయ, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు బ్రాహ్మణ వేషములతో ప్రవేశించి యుండురు.)

అస - నాథా! నడ్డన చేయుచున్నాను. అభ్యాగతులతో తాము భోజనమునకు లెండు.

అత్రి - అట్లే. పూజ్యాలారా! నడ్డన యగుచున్నది. కాళ్ళు కడిగొనుడు.

బ్రహ్మ - మేము స్నానాద్యనుష్ఠానములఁ దీర్చి సర్వసిద్ధముగ నున్నారము.

అత్రి - సరే, దయచేయుడు.

(అందఱు పీటలపై కూర్చుండురు.)

అస - (పళ్ళెముతో అన్నము తెచ్చి వడ్డింపబోవును.)

రుద్రు - మే మభోజనముగ లేచిపోయెదము.

అత్రి - అదియేమి భూసురులారా! నావలన నేమి యపరాధము జరిగినది?

విష్ణు - వేరేయపరాధము కావలయునా, మామడి కంఠరాయము వచ్చుటయే.

బ్రహ్మ - మా కిచ్చట కంఠయు ననాచారముగ నున్నది, మే మిప్పుడే లేచి పోయెదము.

అత్రి - అయ్యలారా! లేవ వలదు, అతిథుల కన్నము పెట్టలేదని నింద, ఈ సుహృదాతకము నానెత్తిపై వడవేయకుడు. మీ యిష్టానుసారము మడిని నిర్వర్తించెదము.

రుద్రు - అడివమాట తప్పవలదు సుమా.

అత్రి - నేనెన్నఁడును అన్యతమాడను.

విష్ణు - మా కుచితమైన మడితో మాకాతిథ్య మిచ్చువాడవేనా?

అత్రి - అసంగతి ముందే వివాహో బాస చేసితిమిగదా.

రుద్రు - అగును.

బ్రహ్మ - సర్వజ్ఞురాలైన యీ యననూయ, -

విష్ణు - మహావతివ్రత యని పేరెన్నిక గన్న అననూయ, -

రుద్రు - ఈ మలీమనమైన వస్త్రముతో మాకెట్లు అన్నము వడ్డింప వచ్చినది?

అత్రి - అవి మలినవస్త్రములు కావు. మడిబట్టలు.

బ్రహ్మ - మడిబట్ట లెత్తినవి? సాలెవాని గంజితో నాని చాకలి వాని బాసలో మురిగి మురికినీళ్ళలో ముంచి యెత్తెబడిన యావస్త్రము మడి యెట్లగును?

అత్రి - ఈ వస్త్రములు మే మిరువురము స్వయముగ రాట్నముపై నూలువడికి నేసి మడికై వాడుచున్నారము.

రుద్రు - ఏమి నీ ప్రాడవచోవిలసనములు, మారేడు కాయకు మసిఁ బూసి నేరేడుకాయ యనిన దాని యురవనబట్టి యైరఁ బోల్పు కొనలేనట్టి మందు లుండెదరా. యీబట్టలు నీవు నేసినవా, యివి యురికిన దెవ్వరు?

అత్రి - అననూయ.

విష్ణు - అనీళ్ళు చేప లెంగిలి పేయలేదా.

అత్రి - లేదు. దరిగగ్ధమునుండి వచ్చుచున్నగంగ.

బ్రహ్మ - అదిగో గంగయే శూద్రాంగన, ఆమె సంపర్కము మామడికి దోహదహము.

అత్రి - అట్లులైన ఈ యననూయ వల్కలములు కట్టి వడ్డించును కాము కూర్చుండుడు. నామనవి చెల్లించి పరిషేచనము పట్టుడు.

రుద్రు - ఏమి వల్కలములూ, అవియును మాకు శుచియైనవి గావు.

అత్రి - సరే. యీ అజనాంబరంబులు కరించి వడ్డించును లేడు.

విష్ణు - ఈ అజనన లు జీహింసాధృజములు. మాంసమిశ్రితములు, కలువపూశనములై దుర్గంధ పంయు క్షమములై మలినములైన వీనిని ధరించి మా కీనిన మాకీధ్య మిచ్చు నూహించితివా సరే. అత్రి! నీవు పైకి పిచ్చివానివలె నున్నను లోపల మిగుల గడుసరియై నున్నాడవు.

బ్రహ్మ - అగును. ఇదియును మాకు నుడి గానేరదు.

అత్రి - ఇంక నేమి కర్తవ్యము?

విష్ణు - కర్తవ్యమున కేమున్నది. మాదారిని మేము లేది పోయెదము. నీవును నీయిల్లాలను హాయిగ నారగించి యానందముగ నుండుడు.

అత్రి - పూజ్యాలారా! మిమ్ముభోజనముగా నేను విడువనోపను. నాపాణమైన దానము చేసి మీయిష్టార్థముల నెఱవేర్చి యాతిథ్య మిచ్చి పంపెనను. నలను. మీరు పోవలదు.

కుమ - అత్రి! నామేల నాగించెనవు. విడువుము నీవు మా కాతిథ్య మొనంగజాలవు. మేము మాదారిని లేదిపోయెదము.

విష్ణు - నీమూలమున మేమీదినము కటికి వస్తుండవలసి వచ్చినది.

కుమ - నీయడ్డులేకున్న నీపాటి కెందైన భిక్షకు కుదిరియుండుము. నీవన్యాయముగా మామాన్దావరోధము గావించితిమి.

బ్రహ్మ - ఈ పాశక మీతని నెచ్చిపై వడవేసి పోవుదము రండు.

అన - భూసుగులారా! మాయకాధనాల మన్నించి మీకేది నుడియో నిప్పిడెప్పి మామాకీధ్యము స్వీకరించి చుట్టూ చరితార్థులను కేయుడు. మీకిదే మొక్కుచున్నారము. (అని యిరువురు కాళ్ళపైఁ బడుదురు.)

రుద్రుడు - మేముంక చెప్పిన దేమున్నది. మాయాచారిమున కంత
రాయము, రాకుండ నీవు నడిపిన నీయింట హాయిగా విరాజిల్లించి
యాశ్చర్యమిచ్చి పోయెదము. (బ్రహ్మసజ్జాపి)

సీ. నాల్గువేదము లొక్క ధ నాడు పఠించిన

బ్రహ్మదేవుని యంత ధ వాఁ డితండు;

(విష్ణుసజ్జాపించి)

అవతారములు పది ధ యవధరించిన మేటి

పద్మనాభుని యంత ధ వాఁ డితండు;

బ్రహ్మ - (సుద్రునివై పుజాపి)

మరుని గల్పియు మూడు ధ పురములు గూల్చిన

భర్త దేవునివంటి ధ వాఁ డితండు;

అననూయ - (అత్రిసజ్జాపి)

మూడుమూర్తులు వచ్చి ధ మోమోట పెట్టిన

అన్యతమాడని మాని ధ యత్రి యితండు.

రుద్రుడు - అననూయా! నీమగని నీవు, నిన్ను నీమగడును పొగ
డుటలో విశేషములేదు.

అత్రి - ఆర్యులారా! ఇట్లు మీన మేవములు లెక్కించుటలో
భోజనకాల మతిక్రమించుచున్నది. మీకెక్కువది యిష్టమో నిర్వచిం
పుడు. శిరసావహించి యాచరించెదము. లేండు మాపైఁగరుణింపుడు.

బ్రహ్మ - సరే! మాయాష్ట మడిగితివి గావున నిష్పంశయముగ
జెప్పుచుంటిమి.

అత్రి - మహాభాగ్యము. చేయుట కపహితంఁడనై యున్నాను.

బ్రహ్మ - శుభంసమాయ దిగంబరయై మాకన్నమువడ్డింప వల
యును. అటులైవఁగాని మాకు మడి కుదురనేరదు.

అత్రి - (చెవులు మూసికొని) శివశివా! యిది యెక్కడి మడి!

మ. తడిపుట్టెబులూ వల్కులాజినములో ♦ ఛాతాంబరశ్రేణియో
మడికిన్ బెట్టుచు రంతెకాని యతిభుల్ ♦ మర్యాద పాటింప కీ
పడతిన్ జూచి వివశ్రుయై కుడుపులన్ ♦ పడ్డింపఁగా గోరఁ జొ
ప్పసుకే గృహ్యసుశీలముల్ పతితమై ♦ పాపంబు రాకుండునే.

అన - ప్రాణేశ్వరా! నామూలమున మీరతిభుల నొప్పు నాడ
వలదు.

అత్రి - భూదేవతలారా!

తే. గీ. పతికి హిత మాచరించుటే ♦ పరమపదము
మోక్ష మని యెంచు ననసూయ ♦ పుణ్యశీల
ప్రాణ మిచ్చును గాని యీ ♦ మానహాని
కొడఁబడునె మీర లిటుగోర ♦ నుచితమయ్యు.

బ్రహ్మ - సాధ్యము కాదనుము. లేచిపోయెదము.

అన - నాథా! వలదు వలదు. మీరట్టు లతిభులను చెడనాడ
వలదు. దాన ధర్మహాని పంఘటిల్లును. ధర్మమునకిన్న మానప్రాణము
లధికములు కావు.

అత్రి - దేవీ! అడవులఁబడి మృగప్రాయులమైన మనపై నీయతిభు
లిట్లు కిరంపనగునా.

అన - మీరట్టు లానతీయవలదు. నే నీమహాపురుషుల యిష్టేనే
సార మాతిథ్య మిచ్చి పంపించెద నూటడిల్లుడు.

అత్రి - దేవీ! నేనిందేమియు గర్తవ్య మూహింపలేకున్నాఁడను.

అన - త్రిమూర్తులవలె ప్రణవతేజముతో విరాజిల్లుచున్న యో
మహానీయలారా! అత్రివంటి యీపేదవాని కిటీరమున మీరాతిథ్య
మున కిచ్చుకొనుటయే మాకు మహాభాగ్యము. నేఁడు మాపుణ్యము

పండినది. మీరలు కోరిన కోర్కె మిక్కిలి సామాన్యమైనది. మీ యభిమతానుసారము నేను వివశ్రుతై యీవంటకము లన్నియు వడ్డించెదను. తామఃహితులై భుజించి మమ్ము శృతార్థులను జేయుడు.

అత్రి - దేవీ! అంతఃనియే (అని మూర్ఛిల్లును).

(ముగ్గురును వీటలపై కూర్చుందురు.)

అన - (చేతులు పైకెత్తి)

ఉ. ఓ సచరాచరాత్మక మ + హోన్నతతేజ నిజప్రభావ జే
వా సవయాంతరంగ విప + దద్ధి మునింగిన వారిఁ బ్రోవ నీ
వే; సరి లేరు నీకు; నవి + వేకులు నిన్ను గ్రహింపలేరు న
న్నీ సమయంబుననే గరుణ, + నేలుము మొక్కెద నిన్ను దీననై.

(ప్రకృతి యంతయుఁ గోలాహలమై పడుగులు రాలును. గంగా నర్మదలు ప్రవేశించి) అనసూయ దీనాలాప శ్రవణమాత్రమున చతుర్దశ భువనము లన్నియు తల్లడిల్లుచున్నవి. (సమీపించి)

గంగ - అనసూయా! నీ పనికి నే నియ్యకొనదను, నీవు బెగ్గడిలకుము తల్లీ.

నర్మ - అక్కా! నేనుండఁగ నీ కీశమయేల, నాకాకార్యము నియోగింపుము; నేను చేయుదును.

అన - తల్లీ వలదు, నేనే నిర్వర్తించెదను, వారివి బాలబిభీషికలు.
(అని నిష్క్రమించుదురు.)

త్రిమూర్తులు - హతోస్మి. హతోస్మి. హతోస్మి.

(ముగ్గురు పసిపాపలై యేడ్చుచుందురు.)

గంగ - అహ! యేమి యాయనసూయ పాతివ్రత్య మాహాత్మ్యము! దుర్నయమునకు వచ్చిన త్రిమూర్తులను గూడ కలఁగములవలె మూడి పోయిరి.

నర్మ - మన మామను వెన్నాడి పోవునము రమ్మ,

(అని యిరువురు సిక్రమించుదురు)

అన - (ప్రవేశించి) నాథా! లెండు.

అత్రి - (తేచును) దేవీ! అతిథులేరీ! యీ పాప లెవ్వరు?

అన - వారే వీరు. మనకు బిడ్డలులేని కోరింత పరమేశ్వరుఁ
డీ రూపమునఁ దీర్చివారు.

అత్రి - ఈ యుదంతమేమి?

అన - నాథా! నాకట్లు పుట్టములు విడిచి వడ్డన గైకొని రా
నుద్యోగించియుండి మీ పసిపాపలై యెచ్చుచున్నారు.

అకాశవాణి - పతివ్రతలు లోకమాతలు, వారిని వివశ్రులుగాఁ
జూడఁ గోరువారు తిల్లిని బిల్లలవలె పసిపాపలే కావలసి యుండును.

అన - నాథా! తొట్టలెండు. నేను పాలిచ్చెదను.

అత్రి - (తొట్టలెచ్చి చ్చెట్టునకు వ్రేలాడ వేయును.)

నారదుడు - (ప్రవేశించి) అనసూయను వందింపఁదలంచిన త్రిమూ
ర్తుల పెదకుచు గౌరీ లక్ష్మీ సరస్వతీలు వచ్చుచున్నారు, వారినిందుండి
కొంతవడి ఏడ్చింపదగాక.

(గౌరీ లక్ష్మీ సరస్వతీలు ప్రవేశింతురు.)

సరస్వతి -

ద్విపద! పతి యెట్లు జనఁ గనఁ + బడఁడది యేమొ

క్షీతి పెదకిరిమి ఏ + క్షింపఁగరాదు

ఏవగఁ బొగులుచు + నేదిశఁజనినా

ఏ వివరీతము + లీచెవి బడునా

గారి:-

చం. ఇతు లెట కేగిరో తెలియ + పచ్చట లేమ జగత్రయంబున
వెతకితి మజ్జనంధవుడు + వెన్నుడు నానతిశయమందు మీ
క్రితి కిటు వచ్చిరో తెలియ + జెప్పడు కాననానులార మా
బ్రతుకుల కానలేమ తెగి + పచ్చిన మమ్ము ననుగహింపజే.

లక్ష్మి - అనాథరక్షకుఁ డగు నావల్లభుఁ డెందేసియుండురో తెలియదు. ఇది మామగానున్నది. నేనివియోగము సహించి జీవింపజాలను.

ఉ. భానుడు గ్రుంగ దీపముల + పైశలధంబులు రాభివేల్చికిన్
ప్రాణము వాసిపట్లనువుఁ + బాసెద నగ్నిని నాత్మనాథుడున్
గానగరానిచోఁ దనువు + కాల్చిన, నాధ్యకి భర్తతోడిదే
గాని జగంబు వేటొకటి + గాదు విలాస మనాథ కున్నదే!

గారి - లచ్చీ! యేమి నీకేనెట్టి.

సీ. బ్రహ్మాండ మంతయు + ఒట్టి రథముఁజేసి,

త్రిపురాసురుల సంహ + రించె నెవడు

కడలిలోపలఁ జొచ్చి + గాలించి సోమకా

నురును నురులఁ దీసి + చూపె నెవడు

జీవరాసులు తన్నుఁ + జేరెడు నట్లుగా

సృజించి యాడింపఁ + జేసెనెవడు

మూడు జగంబులు + మూచ్చటగా మూడు

మూర్తులై యేలెడు + ముఖ్యులెవరో

తే. గీ. అరయవైతి విన్నాళ్ళు కా + పురముజేసి

జగములు హరింపఁ జాలు నా + జలజహళి

జగములను గాచునట్టి యా + జలజదృక్కు

జగము లుదయింపఁజేయునా + జలజభవుడు.

లక్ష్మి - నావత్తి నేను వెదకి వెదకి వేసారి పోయితిని.

ఆ. వె. సూర్యచంద్రులారా + సులూర ముగలూర

గగన చారులారా + సగములూర

పరమమోగులూర + పతిభిక్షమును బెట్టి

ప్రోవరయ్య నన్నుఁ + గావరయ్య.

నారదుడు - (ప్రవేశించి) భర్తలు అత్రి అనసూయలకు బిడ్డలై యేడ్చుచుండ వీరిచ్చట వెదకుచు వగచుచున్నారు. నేను పోయి వారి జాడ నెఱిగించెదఁగాక.

ఆ. వె. వార్తలెఱుంగఁ జెప్పి + వర్తింతు లోకంబు

లందుఁ గలుగు ఫలము + లందునాకు

పాలు లేను; వారి + ప్రారబ్ధములఁ బట్టి

జరుగుచుండును గ్రహ + చార ఫక్కి.

గారి - అదిగో! నకల కథావిశారదుండును సర్వజ్ఞుడైన నారదుఁ డీవంక కే వచ్చుచున్నాఁడు.

లక్ష్మి - వానికీయుదంత మేమైన దెలియునేమో తెలిసికొందము రండు. (ఎరుకేసి),

గారి - నారదా! సమయమున నీవావద్యాంధవుని వలె ప్రసన్నుడై నైతివి.

నార - నావలనఁ బని యేమి కల్గి?

లక్ష్మి - మునీంద్రా! త్రిమూర్తు లేమైనారు?

నార - అనసూయను వందించఁ బోయి ఆమెకు పసిబిడ్డలై యామె అజ్ఞాలలో నాడుకొనుచున్నారు.

గారి - ఏమిసారదా! మాతో నెకపక్కము లాడుచున్నావా?

వార - లేదు తల్లీ! ఇక్కడ కిచ్చిన మీయెడ నపచారము చేయ
సాహసించకదా?

నర్మ - శాపముచే నూర్చుండునయిండు లోకములన్నియుఁ దల్ల
డిల్లినవి. యింక త్రిమూర్తులు లేనిచో వేయి గతి.

(అని నిష్క్రమించును)

గారి - ఆహా! ఏమి యీ విచిత్రము.

సరస్వతి - ఇందు చిత్ర మేమున్నది.

తే. గీ. అనల శిఖలైన నంటుట + కలవియగును
హలహలమైనఁ ద్రావుట + కలతియగును
కాలసర్పయు కోరలు + కదపనగును
కాని సాధ్యునిఁ గన్న త్తి + కాంచ నగునె!

గారి - నిజము.

తే. గీ. కృష్ణచాంద్రాయణ తపోగ + నిష్కలైన
వేదవేదాంతశాస్త్రప + విఘటైన
అక్షయశశాపమోక్షదా + దక్షులైన
వార లోకవతివ్రత పాటి + వారు గారు.

లక్ష్మి -

తే. గీ. ప్రాణవిభు సేవకంటె వే + తైనసేవ
సతికిఁ జెల్లదు పతియె యీ + శ్వరుఁడు సతికి
సద్గుణము లెన్ని యున్నను + సాధ్యుకాని
సతికి సుగతులు గగనపు + వృక్షములుగావె

సర - అటులైన : ది యచంచలా సవర్ణసూక్ష్మే. ఈవిధ మనసూయ
యెఱింగియే యామె దేవాదుల నిష్ఠింపగది.

గారి - అగును. మన మామెచే సంకథానము చేసి పతిలిక్త మడు
గుదమారండు (అని పోవుచురు).

అస - (పిల్లలను తొక్కితొక్కి బద్ధుడఁబెట్టి)

పాట

జో జో నావుతా
నామద్దుసుతా సరి ధపమగరిస. జో
జో కి లా శుకాశారికాఖగ
నినదము లవె విను-జోజో

అత్రి - దేవీ! చిడ్డలులేరని పరితపించిరివి. చూచితివా యీశ్వరు
దెందరి నిచ్చినాడో,-

మ. కలుమారే లేములు నచ్చుబోవు నవి యా + కాశంబుపై మేఘములే
వలె భాగ్యంబై నిజంబుగా మనకు పై + వంచియ్యగానున్నదో
సిలితోబోసి నువర్ణవృష్టిఁ గురియన్ + నేవించి యర్థించి తేఁ
గలమా యొక్కతృణంబు నీశ్వరుని సం + కల్పంబులేకుండినా.

అస - నాథా! తామానతిచ్చినది వాస్తవము.

అత్రి -

ఆ. వె. మూడులోకములకు + మూలపురుషులైన
మూడుమూర్తు లిట్లు + ముద్దుముచ్చ

గారి - (లేవచీసి) ఓ మహానీయం! అయితే మీరు కుభమగును గాక! అత్రీ! నీవు తనముచే మూలములను అనుమతిని మహానుభావుడవు. నీచాత్రము సకల పాపహరము. నిజముగా అనసూయ మహాపరివ్రత. ఈమె పదసరోజ రతో లేకమునకైన మేము మువ్వరము కొరగాము సుమా.

లక్ష్మి - ఈమహాపాక్షి అనసూయ గంగా శాపవిమోచనా నందర్పమునఁ జూపిన మహాశక్తికి లోకము లన్నియు సిద్ధిపడి పోయినవి.

సర - సర్వద సూర్యోదయము కానాదని మాన పెట్టి నప్పుడీ యనసూయయే లేకున్న లోకము లన్నియు నీచాటికి చీకాకు పడి నశించియే పోయియుండును.

అన - అమ్మా! మీదర్శన మహాభాగ్యము వలన మాజన్మము తరించినది.

సీ. బలు లర్పణముఁ జేసి + పగలు చేయవకుండఁ

బ్రార్థించినను గానఁ + బడవు నీవు;

రణములు భేదించి + రాజుల నిర్జించి

ప్రణమిల్లినను గాన + రావు నీవు;

కార్యములఁ జోధించి + కల ధనం బర్పించి

పూజించినను చిక్కఁ + బోవు నీవు;

అత్రీ -

కైలాసమందు స్వ + ర్గమునందు సత్యలో

కమునందు విహరించు + గరితలైన

తే. గీ. మీరు నా పూర్వకమున • చారు స్వల్ప
జాత్రవాచాటిన లోకం • స్వల్ప మొసంగి
నారు నా నంగదంటు ధ • స్వల్ప వహించె
ప్రేమరమ్మ మూగస్థలు • గావరమ్మ.

గారి - ఆత్రీ! ఋషిచక్రముండ నైన నీవు అతిథి అభ్యాగతులకు
ప్రాణమైర ధావోసి పూజించి పరిమపవీక్రిమైన పుణ్యమును సంపా
దించి ప్రఖ్యాతి పడసితివి.

లక్ష్మి - కిల్లీ అనసూయా! నీ నూయలేకున్నను నీపాతివ్రత్యమహా
మహిమ కనూయ జెందిన త్రిలోకాధినాథులైన యీ త్రిమూర్తులు
నీయెడ ఘోరముగ నపరాధము గావించి తగిన శిక్షను బొందినారు.

అన - అనగా యేమి కిల్లీ?

గారి - నీవు తొట్టెలో పరుండజెట్టిన బిడ్డ లెవరు?

అత్రి - అతీభులై వచ్చి మాచే నర్చింపఁ జడిసెవారు.

లక్ష్మి - ఈ కుహనాకుమారులే మామువ్వురకు భర్తలు.

అత్రి - ఆహా! మీ త్రిమూర్తులూ దేవతలారా! నాఅపచారములు
క్షమింపుఁడు (అని నేలకొంగి మొక్కుచున్నాడు).

సర - సోదరీ! అనసూయా! నాభర్తను నాకొసంగుము (అట్లే
తక్కిన వారును అడుగుదురు).

అన - (వేగము పోయి) (తొట్టెలలోని పిల్లలను దెచ్చి యెవరి
భర్తను వారి యొడిలో బడవేయును.)

గారి - శంకరా, సాధువశంకరా!

మ. గరళంబంగిటఁ బట్టిరాడవు మహా • కాలుండవై; హొలివై
పురసంహారము జేసినాడవు; జగత్ • పూజ్యుండవై శీలివై

మరునిన్ మూడవంకినుంట నో భ + స్మృతాయునిన్ జేసితో
హరుడా! యాయనసూయ డింభకుడవై + యల్లాడేదే యక్కటా.

లక్ష్మి - కేశవా! వైత్యాహీ!

ఉ. పాలసముద్రమందు పట + పత్రముపైఁ బవళించి కుట్టవై
వ్రేలిని నీటలోనిడి ప్ర + పీణతనంబున నాభికాసరో
త్యాలయమందు బ్రహ్మగని + యాడుచునుండెడువేడ్క మాకు నీ
వేళనుజూపఁ జాలితివి + విశ్వకుటుంబివి గావె కేశవా!

పర - పితామహా! నీకీశకుత్వమేమి!

ఉ. ధారుణి నెల్లవారకి బి + తామవాండై సృజియించి లోకవం
సారిము సారహీనమని + చాట భవార్ణమున్ దరింప సొం
పారగ వేదనాకలిడి + వాసిని గాంచి యిదేమినిల్వనన్
నీరయి యత్రిదార కొక + నీరసపుత్రుడ వైతి వట్టజా!

(అని ముగ్గురు అనసూయ యెడిలో నాబిడ్డలను మరలఁ బడవైచి)

ముగ్గురు - అనసూయా! వీరిని నీవే పెంచుకొనుము.

అత్రి - దేవి! ఏమి సీభాగ్యము; త్రిలోకముల నేలు త్రిమూర్తులను
పోషించు మహావైభవము నీకుఁ జేకూరినది. కాని శుద్ధనాత్వికులమైన
మనకిది చెల్లదు. వారిని యధాస్థితికి వచ్చునట్లుఁ జేయుము.

అన - దేవులారా! మీరలుగవలదు. మీభర్తలు తొంటి చూప
మును చాల్చి మీ కమందానందము గూర్చెదరుగాక.

ఉ. నేనె పతివ్రతామహిమ + నించుకఁ గల్గిన దాననేని నా
ప్రాణవిభుండు పేదల క్షు + దార్తిని దీర్చు మునీంద్రుఁ జేనియున్
భానుపవాసమండల వి + భాకర తేజల మూడుమూర్తులక
నేనిట పక్కరింప నిట + నే నిజరూపము చాల్చు గావుతన్,

(మూషమూర్తులు నిజహాసమున దాల్చి నాని భాషించు నమిసింఘుడు.)

త్రిమూర్తులు — అశుభామా! మాఅపరాధము తుడిచివేయు తల్లీ; జగద్ధిత తేజోమూర్తియగు దత్తాత్రేయుఁ డను పుత్రుఁడు నీ కచిరకాలమున గలుగునుగాత! నీవు అకల్యాణము పొందితాళిపోదునని నై స్త్రీల కలంకార ప్రాయవై ప్రకాశించెదవుగాత.

(తెరపడును. మంగళము)

గద్య

ఇది ఉషక్ అరీషా కవికృత అనసూయాదేవి మహా నాటకమునం
దైదవ యుగము సంపూర్ణము.

08

08

08

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పాత్ర పుట

1. అభివృండు
2. భవృండు
3. దేవేంద్రుండు
4. సోమపాదుండు
5. గుణదత్తుండు
6. గురవ
7. వీరసెట్టి
8. జంధ్యాలభట్టు
9. దొంగలు
10. జాలరులు

స్త్రీలు

11. కళ
  12. చంచల
  13. దేవకన్యలు
  14. ఎరుకసాని
-

క ల్.

→→→

నాం ది

ఉ. ఏకరమాత్మై తై భావ ము • హీన మహామహిమాస్వరూపమై
ఈషదుచ్ఛాల్మలౌక లు • నేర్పడ దిద్దెనా; యేది మాధమో
అపరకత్నతేజము హృ • దంతరమాయ, జవాంధ కారముక
బాపి తమోనివృత్తికర • భాగ్యశతంబులు మీకుఁ గూర్చుతన్.

నాంద్యంతమున సూత్రవాదాదు - నటి! అలంకారములు ముగిసిన
నొకసారి యిటురమ్ము.

నటి - (ప్రవేశించి) నన్ను పిలిచినవని యేమి!

సూత్ర - నటి! జ్ఞానమహాసభాసభ్యులు నేడు కొలువు దీర్చి యేత
త్సభ్యుల పూర్వచాత్రిములు యథావిధిగ మనచే జెడ్చింపఁ జడు
టకు సముత్సుకులై యాసతిచ్చి యిదే యెదురుచూచుచున్నారు.

నటి - ఏమి మన మహాభాగ్యము! జ్ఞానమహాసభాసభ్యులమ్రోల
మన నటనాకాశలము ప్రయోగింపఁగల యమూల్యావకాశము నమ
కూడినది! ఆహా! ధన్యత్వము ధన్యత్వము. నాథా!

ఉ. పండితులున్ మహాకవులు • బంధుర దివ్యకళాప్రకాండు లా
ఖండలసన్నిభుల్ నృపులఁ • గాదని నాటక మాడనేర్చు ను
ద్దండ కళాకలాప నము • దార మహామహిమాస్వరూప మా
ర్తాండులు జ్ఞానసభ్యులను • రంజిలఁ జేయఁగ నేరిశక్తిమా.

సూత్ర - నీవన్నది యథార్థము. నటి! ఇవి వారి స్వీయకథా
విధానములే గదా! లోటు లున్నను మన్నింతురు.

నటి - నాథా! యీనాటకము పేరేమి?

సూత్ర - కళ.

నటి - అనగా?

సూత్ర -

తే. కళ మహాపతివ్రత జ్ఞాన + కళను చేర్చి
కష్టకాలానఁ బ్రతినంటి + కాచురంబుఁ
జేసి ధర్మంబు దప్పక + వాసికెక్కె
ఆయుదంత నాటకమె నేఁ + డాడవలయు.

నటి - ఇది వ్రాసిన కవి యెవరు?

సూత్ర - ఎఱుగవా?

తే. నాటకముల్ పురాణములు + నవ్యకథా కలితార్థ కావ్యముల్
పాటవ మెంపు వ్రాసి నిజ + పాండితి నాంధ్రవసుంధరన్ నిరా-
భూటముగా వధానముల + జ్ఞానరహస్యము లుగ్గడింప దే
కాటవ మాచరించు నుమ + రాలిమ సత్కవి వ్రాసె నీకళన్.

నటి - ఇంక నేమి కావలయును?

తే. కళ త్రిలోకంబులకును నా + కాంక్షితంబు
అందులో జ్ఞానకళ ప్రళయ + సార్వ మగుట
స్వర్గపాతాళముల కదే + వ్యాప్తి గాంచు
నిజ భవాభవజన మహా + నీయ మగుచు.

(తెర)

ప్రథమాంతము

॥౧౩౩౩౩౩॥

(భవుడు ప్రవేశించి యుండును.)

భవు - విహంగ తిండ్లవో! తిమ్మి! భాగ్య! భాగ్య! మాత్రమునం బాతాళమునండి భూలోకమునకు వచ్చితి. అందులో వాగలెనే పైనుండి యెవరో వచ్చుచున్నారు.

అభవుడు - (పైనుండి ప్రవేశించి) మహాభాగ్యము! సింధూలోకము మాకు ఘంటాశయము.

భవు - (సమీపించి) స్వామీ! మీ కెవరో వచ్చుటనండి వచ్చుచున్నారు?

అభ - మేము దేవతలము. కూడి అనురావతి.

భవు - మహాభాగ్యము. అచ్చటి కి. శేషములేమి?

అభ - అనంతము.

సీ. మణులు మాణిక్యముల + మలపి కట్టిన

మహా సౌధాలపంక్తుల + చ్చటను గలవు

మిన్నేరు పెట్టిన + మిసిమి బంగారుచారు

సైకతనీమల + చ్చటను గలవు

రాయంచ లఖల శా + శ్రుములను జనువుడు

జరియించు చోటుల + చ్చటను గలవు

గీర్వాణవాణిని + గీర్వాణి ఏణ ని

చ్చలు మీటుచోటుల + చ్చటను గలవు

తే. అమరకాంతలు నీరాజు + సములు దెచ్చి

స్వాగతం బిచ్చు పూజల + చ్చటను గలవు

సహజసౌందర్యసీమ ల ♦ చ్చటను గలవు
ఆపురంబు స్వర్గంబు మా ♦ కాపురంబు.

భవు - మీరు ధన్యులు!

అభ - నాయనా మీరెవ్వరు? ఎచ్చటివారు?

భవు - మేము నాగులము. మాది రసాతలము.

మ. విషపూత్కార రవైకసంక్షుభిత వృ ♦ గ్విస్తార విస్ఫురిత
తృప్తితాద్రంకమ భీషణోరగ మహా ♦ హింసాప్రపూరంబు నా
మిషమస్తిష్కవనాగ్రఖాదన పరో ♦ న్యేమాసవ ప్రోజ్జ్వల
చ్చషకాభీలము రాక్షసాలయము పా ♦ తాళంబు మా వాసముల్.

అభ - నీవిచ్చటి కేల వచ్చితివి?

భవు - భూలోకవిచిత్రములు చూడ వచ్చితిని.

సీ. ఆశ్వలాయనదేశ ♦ మరసి త్రివిప్తవ
శృంగరవసుల వీ ♦ క్షించినాడ
చ్యవనదేశవిచిత్ర ♦ చారిత్రకములఁ ద
చ్చీల విలాసాలఁ ♦ జెలఁగినాడ
యావనదేశ ని ♦ త్యాభ్యంతరావాస
లిలావిశేషాలఁ ♦ దేలినాడ
శ్వేతభూముల లాస్య ♦ వీధుల లజ్జావి
హీన విన్నాచాల ♦ నిరికినాడ

తే. ఈచతుస్సముద్రాంత ర్భ ♦ హిర్గతంబు
లైన దేశాలఁ దత్తత్త్వ ♦ జావధులను
జాదినాడ సరాలు దోఁ ♦ బూచులాడ;
కాని యాధ్యాత్మనిత సుం ♦ తేని లేదు.

అథ - ఇది కడుంగడు విచిత్రము. మీరు సాతాశలోకవాసులు. మీ కాధ్యాత్మికచింత యేమిటి?

నే. తమనుచే క్రతు జప దాన + ధర్మనిరతి
నమ్మచుందురు బుధులు మా + స్వర్గమునకు
తమనుచే నిత్యకోపతా + పములచేత
తరలు చుందురు నరులు పా + తాశమునకు.

భవు - అగును. ఈ భారతదేశాంతర్గత ఆంధ్రభూమి నాధ్యాత్మిక విద్యాపీఠమునఁ జేరి యేకచ్ఛేదము మారసాతలమునకుఁ గొంపోయి గొప్పపరివర్తనము వుట్టించెదను.

అథ - నీవు ధన్యుడవు. నేనును, అదే పంకల్పమున వచ్చితిని.

భవు - నాకు నీవు తోడగుదువా?

అథ - సరే! మనము ప్రచ్ఛన్నముగా వారిశీలముల నారయు దము రమ్ము. నేడు సోమపాదునియింట మహాసభ జరుగనున్నది.

(నిష్క్రమింతురు)

రంగము - గృహంగణము

(సోమపాదుఁడు, కళ, గుణదత్తుఁడు, జయ, దాసి ప్రవేశింతురు)

కళ - నాథా! మీసవతిసోదరుఁడు గుణదత్తుఁడు తన ఆస్తిని పంది యిమ్మని అడుగుచున్నాఁడు.

సోమ - అనంతమైన మనమహాభాగ్య మాతఁ డిదివఱకే దుర్వ్యవ సములకు మఱిగి కడ తేర్చినాఁడు.

గుణ - ధనము మానవుని యుక్కటలను పూరించు నొక నిమిత్త మాత్రమైన రశ్మి. అది ఆకస్మిక మైనది. విద్యావిలాసములచే మోహ తృకప్రకృతిని రేపి, అచేతనములందుఁ జేతనము కల్పించు దయ్యము.

దానిని నేను స్వల్పసీరాశముగా చూచి వసుంధరను వసుంధరగాఁ జేసి, జీవితములోని జ లోకమునకు పరిపదలను ప్రభాతరంగములోఁ గలపివేసితిని.

జయ — నీ వన్యదారాప్రభుత్వమునైన విరుద్ధము లగు నిషేధముల లెక్కింపక కలదనములెల్ల పెచ్చించి నేడు నీతిశాస్త్రపారంగతుని వలె మాటాడుచున్నావు. సరే! నేను ముందు జీవించు తెలువేమి? నీసోదరుఁ డన్నియు నీకిచ్చి నిర్ధనఁ దైపోయినాడు. నన్నా తఁడును పోషింప నన మధుఁడై మీనమేషములు లెక్కించుచున్నాడు.

కళ — సోదరీ! నీకేమియు కష్టము లేదు. నాలో నుండుము. మన కీశ్వరుఁ డెన్నటికైన మేలు గూర్చిన నది నీదిగనే భావించుము తల్లీ!

గుణ — నీపూరకుండుము! ఇది గయ్యాళి. ఈమె సహవాసము నిన్నుగూడ గాఢాంధకారమున ముంచి వేయును!

జయ — సరే! నేను గయ్యాళినిగదా! నీతాళము పట్టెద నుండుము.

గుణ — ఓసి చచ్చా! నీవు చేయుకదేమి?

జయ — ఏమా! చూడెదవు గాక. తేజే విడాకు లిచ్చి వేశ్యలలో కలసి పోవుదును. గతికమైన మర్యాద మట్టిలోఁ గలపివేయుదును.

కళ — తల్లీ! అంతదని చేయవలదు.

సోమ — జయా! నీవు కటివజ్రము ప్రసిద్ధమైన నద్దుణసంపత్తిగల సాధ్వీని. నీవిట్టి విషరీతకృత్యములు తలంపవచ్చునా?

జయ — నీసోదరుఁడు చేసిన అన్యాయములు నన్నితీరున మార్చి వేసినవి.

సోమ — నేవకా!

సేవ — స్వామీ! ఏమి సెలవు?

సోమ — వీరికెట్టిని పిలుపుము.

సేవ — చిత్తము.

వీరి - (ప్రవేశించి) ఏమి కామూ! కలువంకినారంటు. మీకేమైన బదులు కావలెను!

సోమ - మూలొక పదివేలరూకలు బదులు కావలెను.

వీరి - అది యెంతనేపుబాబూ! ఇదిగో (అని యిచ్చును)

సోమ - (పుచ్చుకొని) జమా! ఈనూపాయలు పీకికొని నాసోదరుని నేవాపరాయణత మానక పతీయఁజేసె వర్తించుము. (అని యిచ్చును.)

గుణ - అగును. (అని జయవేలితో రూకలపంచి లొగొని వెళ్లిపోవును)

జయ - అయ్యో! అయ్యో! నాధనమేదీ! (అని నెత్తి కొట్టుకొని వదిలిపోవును)

సోమ - అదిగో గురువుగారు శిష్యులతో వచ్చుచున్నారు. సందడి నేయక పన్నానపరంపర నర్హ్యపాద్యములు సమర్పింపవలయును.

గురువు - (ప్రవేశించును; ఎల్లరు సమస్తమిచ్చెదరు.) జయము, జయము.

జయ - నావే రెవరెత్తుచున్నారు. (చూచి) ఓహో! గురుమహాశయలా! (అని లేచును)

గురు -

సీ. నిరుపేదలకు నెల్ల + నిరతాన్నదానంబు

గావించు నర్థపం + గ్రహము గూర్పు

ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన + మాదర్శముగ నుండు

పారస్వతంబు సాం + పారః జెంచు

భక్తులకప్టాలు + పాలించుటకుఁ దమ

ప్రాణాల నొడ్డు నే + మైనఁగాని

పాకకాలలయందు + పరమనైతికతత్త్వ

పద్ధతుల్ నేర్పించు + వసతు లిచ్చు

తే. గీ. ఇట్టి సత్కార్యముల నాచ + రించు నెన్నో
 ధనము ధారాప్రవాహ వి + ధాన విలిపి
 స్వర్గమున తీతేజంగు సో + పానపంక్తి
 కట్టుచున్నాడు సోముడు + కళను గూడి.

సోమ - ఇది అంతయును తమ ఆశీర్వాద విశేషము.

గురు - మీ కీశ్వరుడు తోడుగుగాక! సమస్తానా! మన ఆధ్యాత్మిక విజ్ఞాన విద్యావీతమహాసభ మిక్కిలి ప్రాచీనము. కేవలము పవిత్ర మాలగు మహదాశయములపై మోపియున్నది. దీనియందలి యథార్థములు మూడుగోళములయందును బూజింపఁ బడవలసినవిగా నుండవలయును. సురాచారములు, సాపములు, నీతిబాహ్యములు మున్నగు మలీమతములైన కర్మకళంకము లామూలాగ్రము నెఱింగించిగాని జ్ఞాన సాధనమునకు మానవు లర్హులు కాఁజాలరు. కావున మీమీ దివ్యానుభవములైన యాధ్యాత్మిక తత్త్వప్రతిపాదక మహా మహిమ లింకను పెంపొందింపవలయును.

కళ - స్వామీ! గార్వవ్యమునందలి స్త్రీల విధు లెట్లుండవలయును?

గురు - మిక్కిలి పవిత్రముగ నుండవలయును. స్త్రీలన్న నామాన్యము గారు. శీలమే వారి యలంకారము. అట్టి

తే. ఇద్ధపతిప్రతాపముల + కే రవిచంద్రులు మూడులోకముల్
 బద్ధము లీమహామహిమ + స్వార్థపరత్వముచేతఁ జేయు నే
 సిద్ధులవల్లఁగాదు; కడుఁ + జేరువ స్వర్గము స్త్రీలకెల్ల నీ
 పద్ధతి పూరుషాచరికఁ + బట్టను మాటలు వేము చెప్పినన్.

జయ - ఎండ నానలు లెక్కింపక తమ మాటలను బుష్పలకు స్వర్గము పెరటిచ్చెట్టువంటిది గదా.

గురు - కావచ్చును.

ఉ. కాననసీమలందు కడుఁ ♦ గట్టవరంబర లొంది జేంది వి
జ్ఞానము నందికొన్న బుద్ధి ♦ పత్తనాకంబు ఖలుండు భక్తికో
సానలమొనఁ గ్రాసె యెరు ♦ రాడక భక్తి భజించి జ్ఞానయా
మానియే సుమాన్య యను ♦ మానము మాను తపస్సు లిట్టివే.

గుణ - నేవలకు సుభువులు కొలుచును. నూడివెంట దారము
వచ్చును. మానవుని నీడ వెన్నాడును. అట్లే స్త్రీలు పురుషుల నాశ్ర
యింతురు. అంతేమి విశేషమున్నది? అది తపస్సెల్లగును!

గురు - తపస్సునగా చేకూర్చుకొనిన లక్ష్యము. హృదయాయాత్మార్థి
యగు ప్రేమనాశునియైయుండు లకు మోసించుట మంచి యుద్ధము.
అది సత్యవతివ్రతల కొక్కరికే తెలియును. కావున స్త్రీలను బానిస
లని భావించరాదు. నిజముగా -

ఉ. ఇంటిముఖంబు దీర్చుగలఁ ♦ జే పతి జన్మము లెన్నియొత్తినన్
కాంతసతంబు స్వర్గనర ♦ కంబులమధ్యను నిల్చి భర్తకున్
స్వాంతకవాలముల్ తెఱచి ♦ స్వర్గముకై వడి మాటు; నారక
ప్రాంత మహాఘోరముఁఖములఁ ♦ బాపునుతేరికి శక్యమిదమన్.

సో - మానవ జీవితము విచిత్రచరిత్రములపైఁ దిరుగుచున్నది.
సంసారసాగరమున మానవుఁ డొక్కనావ.

గురు - దాని కర్మధారయే దార.

గుణ - దారయా లేక దారుడా! ఇది గొప్ప అన్యాయము.

గురు - నీవెటుంగవు.

చ. పడఁతి గృహంబునందు నొక ♦ బంధురదీపిక యెల్ల వేళలన్
గడు ముదమిచ్చు; బూరుషుల ♦ కంటె నిజంబుగ నాడువాండ్రదే
పుడమి; పతివ్రతాతిలకముదగల ♦ ధామము మించి స్వర్గ మే
యొడఁగలదే! యిహంబునకు ♦ నింతియె సాధవమార్గ మారయన్.

గుణ — అది ఎట్లు సమర్థనీయము?

గురు —

సీ. ఒకనవ్వుతో భర్త + కుండు కష్టములెల్ల
 బరిమార్చు మన సిచ్చి + గరితమిన్న
 ఒకచూపుతో భర్త + కుండుకళంకముల్
 పోగొట్టు దేలించి + పువ్వుబోడి
 ఒకసన్నతో భర్త + కుండు తాపత్రయం
 బులు మాన్పు దెమలించి + జలజవదన
 ఒకమాటతో భర్త + కుండు సందేహాలు
 తొలగించు బోధించి + తోయబాక్ష

తే. ఇట్లు లానంద దేవియై + యెనక మెసగి
 బూరుషుచిజన్మ తీరియించి + ముక్తి బడయు
 వజ్రకుఁ దరుణీలలామ తో + ద్వళును గాదె
 రమణీకంటెను వేరె స్వ + ర్గంబు గలదె.

మరియు గృహాంతర్వర్తియగు నథ్థాంగిని చూచితిరా? పెక్క తెఱం
 గుల భర్తకుఁ దోడ్పడుచున్నది.

ఉ. ఇంటినిగాచు కాపరి మృ + గేక్షణ; పిల్లల నూడిగంబులన్
 గంటికి రెప్పవోలె గల + కాలముఁ బ్రోచు కృతజ్ఞ; భర్తతో
 నంటి గృహస్థధర్మముల + యందు యథావిధిగాఁ జరించు వా
 ల్గంటిని మించు నెచ్చెలులు + గల్గుదురే భువనత్రయంబులన్.

మఱియు,

చ. దురితదురంతదుఃఖములఁ + దోడ్పడి యర్థము ప్రాణ మిచ్చి సరి
 బర్తమున నెందఱో సతులు + భర్తలఁ గూర్తురు; భార్యకంటె నీ

ధరణిని దైవమున్ గలదె + తప్పి సత్య పతివ్రతా మనో
హర రమణీలలామ సతి + యైన మంజెందుకు స్వర్గ మారయన్.

గుణ - ఇది యతిశయోక్తి యనఁచును గదా?

గురు - కాదు; ముమ్మాటికిని గాదు.

చ. అరయ పతివ్రతాతిలకమై + యలరాలెను పుణ్యక్షేత్ర సీ
తరుణిని నల్పి యాశ్వరుని + తత్త్వము నామె హృదంతరంబునన్
బరిణతమైన ప్రేమ యను + వాతములోపల నేర్చుకొమ్మ! యీ
గురువుల నేల కొల్పెదవు + కోవిదుడా! యివె నుమ్ముమర్మముల్.

సో - ఇట్టి భావగంభీరము లైన యాగకవిషయము లీలోకము
గ్రహించుటకే బహుకాలము పట్టును. ఇంక నాచరణమున తెల్లు
సాధ్యము!

కళ - గురువర్యా! స్త్రీల శంతపటకు స్వతంత్రత నియ్యవలయును!

గురు - ఇచ్చట యేమి? అది వారి యోగ్యతనుబట్టి యుండును.

చ. తరుణి వివేకమూక, జమవు, + ధర్మము, జ్ఞానము తత్వదీక్షలగ్
గురువుల చెంగలన్ బడయఁ + గోంసవారల మాన్సువారు సూ
కరులయి పుట్టుచుండు, బహు + కాలము కర్మముఁ బోయలేక; యీ
మఱుగు నెఱుంగుకున్న మఱి + మానవజన్మ వృథాప్రయాసయే.

కావున, -

ఉ. మానిసులన్ బ్రవుణ్ణులుగ + మార్చెడు యోగ్యత పూరుషాళిలో
మానసికానురాగముగ + మార్గములోఁ గల; దాపథంబులన్
మాని, సతంబు వారి నను + మానములన్ దిలకింతు రందుచే
మానవుఁ డాత్మసౌఖ్యముల + మాపుకొనున్ దన తప్పఁబుంగకే.

జయ - నిజము, నిజము గురువర్యా!

చ. కళిమిరి మెచ్చి కీమిరి వి + కావితలై పురుషుల యిట్టి యీ
కలుకలకక శృంగారము + గిల్లినె యంచు పచ్చిచునట్టివా
రిలు; పురుషుల్ కడివి జవ + రాంకెడి బెట్టు శ్రమల్ తలవ; రా
కలనము కత్తి దారువును + గాయ మెఱింగిన యట్టు లుండెడున్.

గురు - కావచ్చును.

ఉ. ప్రాణు లకాశ్వతుల్ తిరిగి + ఎచ్చినవారలు లేరు; స్వాత్మ వి
జ్ఞానము గల్గుచు త్రిక + గింబులఁ బూజ్య; లిహంబు రెండునా
స్థై; నడుసంతి; దీసికయి + యేడ్వంగనే? భవిష్యద్ధర్మముల్
గాన; మదృష్ట మేగిది + గాఢలదో యది తిప్పి దెరికిన్.

సోమ - అట్లులైన ఆధ్యాత్మికజ్ఞానానుభవము కూడ అదృష్టలభ్య
మేనా?

గురు - కాదు. అది మానసికపరిణామము.

ఉ. జ్ఞానపథంబు ప్రేమమయ + సాగర మైనది; పూతమైన ఆ
స్థానము వహిం కన్న గడు + దారుణమైనది; తిత్పరీక్ష కే
మానవుడాగునో యతః డామాన్యు; డెవండు గురూత్తమాత్మసో
పానములందు మానసిక + భాండము మోదునో వాడె సిద్ధుడున్.

సో - అట్టి సిద్ధుల నియమంబు లేట్లు లుండవలెను?

గురు - ఆనియమంబు లాతఃడే నిశ్చయించుకొనును. కావున,

ఉ. వీనియమంబులన్ దవలి + యేమి యెనర్చిన వ్యర్థ; మాత్మ వి
జ్ఞానరసంబు శూన్య కల + శంబునుబోలె బ్రతిధ్వనించు నీ
మానసమందు నింపు; మనుషా + నములన్ దెరిలవ్వలున్న నీ
స్థాన మెఱుంగవచ్చు; దనుఁ + దాని యెఱుంగు లేఱంగిదే నుమీ.

సోమ — అయ్యో! నీ మాటలు విన్నాను. మా హృదయములు నిన్నవి.

కళ — స్వామీ! మేల తరించితిమి.

గుణ — ఇదియొక మతము.

గురు — జల్లున జెల్లుదు

చ. మతములు లేవు పెక్కు; మత + మార్గములన్ వ్యతిరేభావమున్
మతి సాహాయ్యము గలు + నుండిగహింతురు; మమ్ముకైన దు
ష్కృతములు లేవు; తాత్విక వి + కేవల విలాస విరూపాక్ష భావ సం
గతి జరగానునిం దెరియఁ + గల్గెను శ్రోతలెల్ల మన్నిటన్.

కావున మీశోచకీలములచే నిభర్తము దేశదేశముల వ్యాపింపఁ జేయవలయును.

కళ — ఇది భగవద్భక్తి మహాప్రణామము.

సోమ — సత్యము.

ఉ. ఎన్నిరహస్యమూల తెలిసి + యెన్ని మహాత్ములు గల్గియుండినన్
దిన్నని మార్గమందుఁ దన + దృష్టిని నిల్పి దోద్రమందు, పం
పన్నతయందు ధర్మమును + బాయక అగ్నిపరీక్ష కాగువా
రున్న నెఱాని వారి మత + ముండదు - ఉండదు వారిసంఘమున్.

జయ — మఱి నామాట ఏమి?

గుణ — ఉద్వాహము. నైవా లేకపోతే ఉపవాసము. అపై నైవే సవ్యాసము లేదా వాసో సహవాసము. అదే విలాసము. అది చెడితే రసాభాసము. ఈనీతి నీకోసము (అని ప్రేల్పట్టి చూపించును.)

జయ — చాలు నీసంభాషణ కట్టిపెట్టుము.

శిష్యులు -

పాట

ముక్తికి మార్గము మూలము దెలిసెను
మోదము గలిగెను మాకింక
భక్తిఫలమున భవభయహరమగు
వ్యక్తి లభించెను నిశ్చయంక ||ము||
తాపత్రయముల ఆపద లడిపి
ఆపరమేశ్వరు నర్పించి
కాపాడుటకై యేవురుషుం డెవ
నోపి భుజించుచు నుండునో ఆ ||ము||
గృహములలోపల గృహిణులలోపల
విహితమె స్వర్గము వివరింప
మహిళామానస మంజులప్రేమయె
మహితాదర్శము ముఖ్యముగా ||ము||

(పాడుచు నిష్క్రమించెదరు)

భవు - ఆహా! పరమధర్మ మన్న నిజే గదా.

అథ - అగు నిది దేవతలచేత సంస్తూయమానమైన మహాజ్ఞాన తత్వము.

జయ - నాకిక్కడకూడ శరణ్యము లేకపోయినది. నేనీదానిని వెంట దీసికొని వేళ్ళవాటికలో చేరి మోముపై ప్రచ్ఛన్నత వచ్చు రంగు పూసి పెద్దపరివర్తనము పుట్టించెదను; దానఁగాని యీగుణదత్తుని తెగులు కుదురదు. పరే. (అని చెంగున గంతువేసి నిష్క్రమించును)

(తెరపడును.)

ద్వి తీ యాం క ము

...o o o...

కంగము - పల్లవరీతి

(సోమపాదుడు పాటపాడుచు వచ్చును.)

పాట

1

మానవజీవిత మేతీరు మారునో
కానరా దెవ్వనికి
ఆనంద మొప్పును ఆకళయముల మీరు
వినాఁడో పడిపోవును.
ఆనాఁడు దుఃఖాల మేఘాలు వర్షించు
మానసమనబీళ్ళు మునిగిపోయిపోవు.

2

వీలాటివైతాలు కాలగర్భమునందు
గ్రాలి రానున్నవో
ఫలాఘటకమందు వ్రాలు జరిగితీరు
వీలాయీయత్నాలు నేలపాలై పోవు

3

తెలివితేటలు నున్న కలిమి పోయెడునాఁడు
గవ్వకు మారువుగా ||గుడ్డి||
ఖలుఁ డని యసిపించు తులుచని తిట్టించు
ఇలు వెళ్ళఁగొట్టించు కలవంటి దీబ్రతుకు ||మా||

సో - గడచిపోయిన కాలము శుక్లపక్షమువలె నొకవెలుగు వెలిగి
'గం' అని యాటిపోయినది. ఇప్పుడు వచ్చినది కృష్ణపక్షము. ఇదంతయు

వ్యసనభూయిష్ఠము. చేతులతో చీల్చుటకుఁగాని, చిమ్మచీకటి. పూర్ణితమైన ధనప్రవాహము కొండవాగువలె ప్రవహించి ప్రవహించి హఠాత్ కర్పూరమువలె నెగిరిపోయినది. బంధువులు మిత్రులు తిని తట్టి శగుల వేసి వెళ్ళిపోయిరి. నావద్దఁగక కానీకూడలేదు. శిశువుఁ బువ్రలు చుట్టుకొన్న యిచ్చట నెత్తిగొట్టుకొనుట కష్టము. కావున నీయూరు విడిచి పోవుట మంచిది. ఆహా!

శా. ఏదేశంబును పారిపోవుదును నే + నేకీతి ద్రవ్యంబు సంపాదించగల నెవ్వరడ్డుఁడీ నా + బాధల్ నివారించురో యీనాద్రవ్యముద్ర మీదటకు నిం + కేయిన్న నాధార మయ్యో వీనత్వముకన్నఁ జావు మెఱుఁ + గెంతో దేవుఁ డీరాదాకొ. కర్మబద్ధులఁ జావుమాత్రము మలభముగ వచ్చునా! రాదు. కావున నెందైన లేచిపోయెదను. అచ్చట, -

మ. పరదేశంబుల నాకటన్ నిదురవో + వనలేక యాచించుచుకొని యిరుగంటోయిన నెవ్వ రీతఁ డని ప్ర + శ్నింపగ నెవ్వారు గోరరు, ప్రాణంబులు నోట వచ్చిన విశీ + ర్ణలైన నెవ్వారుఁ జేరరు, రాగోదయమైన బాష్పకణముల్ + రాల్చున్ బ్రయత్నించుచున్.

అక్కటా! నాస్థితి యెంత నిశ్చప్తమై పోయినది. సవతి సోదరుఁడెంత యపకృతి చేసినాడు. మంచికిపోయి పడ్డైపోయినాము.

చ. తినుటకుఁ గూడులేదు; శ్రమ + దీరుపగా నిలులేదు వీధిలో జనుటకుఁ గట్టుపుట్టములు + చాలవు నేనును నాలుబిడ్డ లేయనువునఁ బొట్టపోసికొన + నానాకొ; కాటకమయ్యె మాకు, మాదినములు చెడ్డవయ్యె మఱి + దీరని పేదరికంబు వేచెడిన్.

అయ్యో! ఇంకేది కర్తవ్యము!

ఉ. ఆలొకవంక నేడ్వ, దమ + యాకటి శోర్వక బిడ్డలెల్లరున్
గోలలొసర్వ, జంటి పసి + మానలు పాలకుఁ బోరువెట్టగా
సోలెఁగిండ్లున్ దొంకు + సూటి యొకింతయు దొఁచదాయె; స
యాలయ మొక్క దుఃఖపు య + మాలయమై కనుపట్టుచుండెను.

ఇదిగో! నాప్రియసి కళ వచ్చుచున్నది.

కళ - (ప్రవేశించి) నాథా! మీదాస మీపదపద్మములకు నమస్కరించుచున్నది.

సో - శుభ మగుఁగాక!

కళ - మీయాశీర్వాద మమోఘ మగుఁగాక!

సో - దేవి! అనుపమానమైన నీసౌజన్య విశేషముచేతనే నేనీమన ప్రాణజులు సలుపఁగలిగితని. లేసినో నిదవంకే యీ కాటక దేవత నన్నాపాతి చేసి యుండివలసినది. కాని -

లే. గీ. అంతకంతకు నస్మదా + శాగమంబు
పుల్లవిరిగిన ముద్రానిఁ + బోలె దినది
నంబు క్షీణించు; కృష్ణ ప + క్షుంబునందు
చంద్రకళలు తగ్గుచుఁ బోయి + సమయునట్లు.

కళ - నాథా! యిట్టి మీదువంత సం తాపమునకు నిమిత్తము నేను గదా. ఆహా! నేనెంతటిపాపినో! ఓసూర్యచంద్రులారా! నన్నాచిహ్నంబు రాదా! ఓభూమాతా! నీలో నాశాకింత చోటాపంగలేనా!

సో - యువతీ! యింతగా నేల వగచెదవు!

కళ - నాథా! నాదొకమనవి చెల్లింపుఁడు.

సో - అదియేమి (స్వ) ఈమె ఏమికోరునో? (అని మూర్ఛిల్లును)

కళ -

ఉ. ఆకటిచేఁ గృశించి తమ + మూలము బిడ్డలు నేప్పుడుంక నీ
శోకము చూడలేక యిటు + శోషిల నేటికి నన్ను బిల్లలన్

దోకొని పాడునూనఁ బడఁ + ద్రోయట వుణ్యము దీరికన్న నీ
వ్యాకులతా దరిద్రతల + వారణమార్గము లేదు చూడఁగన్.

అట్లు కాదంటిలేని, నేనిక నేబాధకును సహింసనోపకన్నాదు.

ఉ. కూటికిఁ దేని యీనుగని + కోవ.లేవై యెటు కాపురంబు ని
చ్చోటను జేసి గంపెడు ని + నుగులఁ గాంచితి కం వీరి న
ప్పొటను బె.చనోచెదవు + పాలును నీరును బోసి యంచు నన్
మాటికి దెప్పుచుండు దయ + మాలి కడున్ బొంగి:టి మానినల్.

ఇట్టివన్నియు వినుచున్న నాచెవులు చిల్లువడుచున్నవి. నేనింక
సహింసఁజాలకన్నాను. కావున నేనూయియో గోయియో చూచు
కొనుటకన్న గత్తుంతరము లేదు. ఇందుకు మీ రనుమతింపవలయును.
ఇదే మీరు నా కొసంగవలసిని వరము.

సో - (లేచి) ఆహా! నేనెంత నిర్భాగ్యుడన! దేవీ! నీవు శ్రీజన
సామాన్యమైన తీరున,

సీ. నగలు కావలెనంచు + జగడ చూడఁగలేదు

ఆణిముత్యపుసరు + లడుగలేదు

వట్టుబట్టులుఁ దెచ్చి + పెట్టఁ బోరఁగలేదు

రంగుచీరలకు జీ + రాడలేదు

కస్తూరిగంధములే + కావలె ననలేదు

స్నిగ్ధసాధాలిఁ గాం + క్షింపలేదు

మృష్టాన్నభోజనం + చిడ మేడగాలేదు

ధనధాన్యములను దె + మ్మనఁగలేదు

తే. కలివి పోయెను + పుట్టింటఁ గాపురంబు

పెట్టుమని కత్తికోతలు + పెట్టలేదు

బ్రతుకఁ దెలుపేము మన బతి + మాలుచుంటి

వకట నీయట్టివాఘ్న తీ + మవనిఁ గలకె.

కళ - (వాణేశ్వరా! ఇదివఱ కెల్లు గడచినను నిల్చేవ్యమాను, దున్నవార మైన చంద్రదేవత చాశాంకితుఁడు దూలించివేసినది. కాని నన్ను కొట్టుకొనిపోవకన్నది ఇంక నేనేమి నేయుచును? మీసోదరుని నమ్మి మీరీసంపార మింకొకఁ దెచ్చినారు. పైగా ఋణమై పోయినది. ధనమూ జయకు దక్కలేదు. ఆమె తీసువు మాధుకొన్నది. వేశ్య వాటిని చంచల యనుకేరఁ బరగుచున్నట్లు విచరున్నాము. వాళ్ళవా ట్లెల్లున్నను మనగతి యేమి?

నీ. ఆకటికై యంగ + లార్పుచు నింట వి

డ్డలతోడ నెన్నాళ్ళు + నిలువవలయు

మైయెల్లఁ గప్పని + మాసిపోయిన యెంటి

వలువతో నెన్నాళ్ళు + వరలవలయు

జడఁ బల్లుకొని చిక్కు + పెడరాని చింపిరి

తిలతోడ నెన్నాళ్ళు + తనరవలయు

పొరిగింటిపంచల + నిరుకైన యరఁగులఁ

గావురం బెన్నాళ్ళు + గడవవలయు,

తే. వానకెండకుఁ దలయొగ్గి + వాసరములు

కప్టముల కోర్చి యెన్నాళ్ళు + గడగవలయు

భుణి రవిచంద్రగతులైన + దప్పుఁగాని

మనదరిద్రపుదినములు + మారవయ్యె.

సో - ఆహా! ఇంక మనకు దైవమే ఆధారము. మనము విజ్ఞానపథా సభ్యులము గదా. ఎన్నియాపదల కైన సహించుట మన విధియై యున్నది. వగవకుము.

పాట

1

దారేగసరాదు ఏదో, నుయ్యో, గొయ్యో
దారుణదుఃఖ విచారము ఘనమై
ఘోరదవాగ్ని గురిసెను నాపై ||దా||

2

ఉన్నవిలేనివి అన్నియు పోయెను. అయ్యో
అన్నమె యని తెగనార్చినను
ఖిన్ను నన్ను ఏ తెన్నునఁ గన్నా
సున్నయె మఱి యేమున్నది బ్రతికే ||దా||

3

చేసితి యత్నము చేసితి నేవా । దేవా ।
ఈసరి కవి ఫలశూన్యములై
గాసివెట్టె నీ దానుడనై యీ
దోసిలి నొగ్గిన వీసము దొరకే ||దారే||

(పాడుచు నిశ్చమించును.)

రంగము - మధువీధి

(వేళ్ళలు విటలు గుణదత్తుడు ప్రవేశించి యుందురు.)

పాట

1

మధుశాలా మాతల్లి నిన్ను విడువనే ।మ।
అధరమందు నీకు కడు మధుర మున్నదే
మధుకైన నీలాటి కైపు సొంపునింపునే

2

ఈనుధు విహంగముల సాధకమునై
శ్రీమించు స్వస్థాల సిః దెచ్చు దీవించు |మ|
(అందరు పాడుదురు)

గుణ - జగము విధ్యగాదు. మనము విధ్య, మనభావములు విధ్య, అతీంద్రియములైన సర్వసరకములు విధ్యు! పాపపుణ్యములు విధ్య. ఒకటి యేమి? సర్వము విధ్య. ఓరుభ్యా! నీకు నమస్సులు; ఓఅధ్యాత్మిక విజ్ఞానమహాసభాసభ్యుడా! ఓఅస్మత్వాదీ! సిన్హాసంగములింకికట్టిపెట్టుము. నీమర్మభేదకమైన వేదాంత తత్త్వ ప్రతిపాదక యోగసమాధి ఆనిర్వాణము, అమృతశ్రీయు నాపాదములకింద నున్నది. నేను బూడిదనైనచో నేను నాపాదాలకిందకే పోవుదును. ఇదిగో నీనోటికి దాళము వేయుచున్నాను. నీవిశ కల్పాంతరము దాక లేవరాదు.

తే. గీ. మధువై యమృతంబు? కైలాషి + మంజువదన

లెల్ల దేవదస్సులు; గానమే + రసంబు;

తంత్రినాదమె కేజంబు + దనరు వేశ్య

వాటికయె నుమ్ము కైలాస + పట్టణంబు.

తే. గీ. వసుధ కిదె ప్రేమ నేర్చెడు + పాకశాల

కవుల కాణాచి; గాయక + కల్పశరువు;

పోమరసమమ్ము వెలయాండ్ర + భూమి, విటుల

కోస, బ్రహ్మచారుల కొల్వు + కూట మిదియు.

(నాట్యాంగసలు పాడుచు నృత్యము నేయుదురు.)

గుణ - ఆహా ధన్యము! ధన్యము!

మ. భరమౌ రాగరసంబు, సంధ్యలు, నుమః + ప్రాసాదముల్ కైకొనన్
శరముల్ చిమ్మెడు కాలవాహిని నభః + స్వర్గీయగానంబుల్

నెరసైపోయిన ప్రేమపాత్ర మెవలే + నిన్ బాడి నిద్రాణమై
యిరులన్ గాటుకపట్టియున్న మతి నెం + లే లేవగా వత్తులే.
ఎవరి కెవ్వరును గారు.

ఉ. చేసితి జన్నమలే; తపముఁ + జేసితి; జనరహస్య మేమియో
యీసరి కక్కటా! తెలియ + దింతయు వ్యర్థము బ్రహ్మవిద్య జి
జ్ఞాసనోసంగు ఘోరవిష + సర్పము; దాని బరిత్యజించి యీ
యాపవమున్ మృగాక్షి యధః + రాసవచున్ గొని మోద మొండెదన్.

భవు - ఇది నిక్కముగాదు.

గుణ - ప్రత్యక్షము లైన యీ రాగభోగములు నిత్యము గాని
యెడల నిత నీవృథాకల్పిత స్వర్గసుఖంబులూ నిత్యములు! కావు పొమ్ము.
ఆవలకుఁ బొమ్ము. నేను బ్రహ్మజిజ్ఞాస యను దుఃఖరంగమును విడిచితిని.
వేదాంతులు గొప్ప మోసగాండ్రు, లేదా గొప్ప భ్రాంతులు. వారివల
నుండి యెటులో యదృష్టవశమున దప్పుతో గలిగితిని. ఇంక నామిగిలిన
దివ్యతీవన మహానంద నాట్యరంగమున నేడే ప్రవేశించితిని. దీనికి నాందీ
ప్రార్థనము గావింపవలయును.

మ. కరములే మోడ్చి సురాగమంబులకు మా + కాదంబరీచేసికిన్
సురకున్, వేళ్లకు, నల్లమందునకు, మా + జంభంగు గంజాయికిన్
స్వరసంగీతసుధారసంబునకు, వే + శ్యావాటికిఁ బీటికిఁ
శిరములే వంచి నమస్కరించెద సుఖ + శ్రేయంబు సిద్ధింపఁగన్.
చంచల - (నాట్యము నేయుచు ప్రవేశించును)

పాట

1

తరళతరవిలోలనేత్ర సుమ

శశసన్నిభగాత్ర పవిత్రా త!

2

గరసహృదయ అభిమంతలః జూడ

నిర్గుణసగుణ మెవప్రేరూగ

3

సమః గమః గౌఢ మనమున విడుదించి

ఘనత నంది కృపకు ప్రార్థించి

ఆహా! నేడెంత హాయిగా మన్నది!

చం. పతి విడనాడితిన్; మనసు + వచ్చినవారిని గూడి యాటలా
డితి; సాగసైన పాటల ప + కించితి; నిత్యము స్మృత్యగాన సం
గతి విటరాజశేఖరుల + చాటున సోమరసంబు ద్రావుచున్
స్థితి నమరావతీపురముః + జేసితి దుఃఖములేదు నామదిన్.

గుణ - ఆహా! నీవే నిక్కమగు వేదాంతవేదిని. ఏమందువా!
దుఃఖనిచ్చుత్తియే జవస్మృక్తి. (వేయనీ! ఈ యానవ మొకింత ద్రావుము.
చాలనేవు నాట్యముచేసి అలసిపోయితిని. (అని యిచ్చును) పూర్వమగ
స్మృత్యుడు సప్తసముద్రము లొక్కగుక్క పట్టినాడు. ఏమలో నాకటి
కల్లుసముద్రము. నేనిప్పుడు ద్రావుచున్న దా కిల్లే. కావున నాయగ
స్మృత్యనకును నాకును చింతాకంత వార చంచలా! ఈ చమకమును
పరిగ్రహింపుము. ఇది సురపూజాభాజనంబైన మహాపదార్థము.

చంచ - ఇది యిదివఱకే నాకడుపులోఁ గలదు.

గుణ - ఆహా!

పాట

1

అందకత్రై వహహా! నీ వందకత్రై వహహా
 సుందరహరిణేక్షణ నీచందము నా
 చందురుఁ డెనయగు నా
 ఇందిందిర చికుర ||నం||

2

కాగిటను ముద్దిడుమా
 అగనిఁకఁ గైకొనుమా
 చంచ - అగునూఁగు మింత లెగువా వే
 వేగ పోపా మ్మిది నగవా!
 సాగ విచట కుప్పిగంతు
 లేగుమీ విరాగి వగుచు ||అం||
 అందకత్రై నైతే నేనందకత్రై నైతే
 సుందర హరిణేక్షణ నాచందము నా
 చందురు డెన యగునో
 ఇందిందిర చికుర ||నం||

గుణ -

మ. నురపైఁ దత్కలశంబుపై విరులపై + శుద్ధాంతసాధాలిపై
 పరమాన్వేద రసార్ద్రగీతములపై + భక్త్యాలపై నిద్రపై
 సరసాలాపముపై సతంబుగల నా + స్వాంతంబు నీపైఁ జెలీ
 కరమొప్పారెను; నన్నుఁ గొమ్మిను + మయస్కాంతంబుచందంబునన్.

చం -

మ. వురిపై; నాపిరులమ్ము బుట్టపయి; చాం + బూలమ్ముపై; హానుపై;
పరికియాశ్రవణంబుపై; చిటుకుసుం + బాచీరపై; పాటపై;
సురపై; జందనచర్మపై; రయికపై + శోభిల్లు నాప్రేమ నీ
వరకున్ రాదు పికంబు మావిచిగురున్ + వజ్జించి పోనేర్చునే.

గుణ - చంచలా! నాకింకేమిగతి?

చంచ - అధోగతి.

గుణ - ఓపిక వాణీ! నీవు సజము చేప్పితివి. (ప్రేషద్యము చేదివి)
ఆమావిచిగురు నేనే యని భావింపుము.

చంచ - నీవు మావిచిగురువు కావు; నరమామిడిచిగురువు (అని
పల్కిరించును).

గుణ - (హహహహ యని నవ్వి) ఆహా! చంచలా! నీవు దేవదానవు
లను పట్టిలుకొట్టించు ప్రోడవు. నీవు సామాన్యవేశ్యవు కావు. నిజముగ
విటుల కొక విశ్వవిద్యాలయమే యున్న దానికి నీవు ప్రధానాచార్య
(Vice-chancellor) పీఠ మలంకరింపవలసిన నెఱజాణవు. నీకు గల
కామకళాజ్ఞాన మా వాఙ్మాయనాదులకైన లేదు. రంభాది దేవవేశ్యలు
నీముంగల నల్లపూసలకైన గొఱ గానేరరు. నీసౌందర్య మట్టిది!
నీపంటి ముద్దులాడి కాలుతో తలపైఁ దన్నినను,

తే. గీ. తరుణి ప్రియరాలి వలపుల + తన్ను చెఱకు

ముక్కకంటెను దియ్యనై + మోదమిడును

తరుణి గజ్జెలందెల కాలి + తన్నుఁ దిన్నఁ

చేతితో గారెలను దిన్న + రీతిఁ దోఁచు.

చంచ - విటులపని తుద కంటే.

గుణ - చంచలా! ఇంక నాకేమిగతి?

చంచ - అధోగతి.

గుణ - ఈదుర్గతి కెవరు కారణము?

చంచ - కుమతీ! నోరుమూయుము.

గుణ - ఆహా! ఆహా! (అని పడిపోవును.)

చంచ - (లేచి) ఇంతలోనే భీరుడ వైపోయితిని!

గుణ - (లేచి) ఆ...ఆ...చంచలా! నీవేవాలేపిరది!

చంచ - అగును (స్వ) పొరుగింటి పుల్లకూర దుచి! నేనీతని కుల కాంతగా నుండినప్పుడు పనికిరాలేను. వెలకాంత నని చెప్పినంతనే పడి చచ్చుచున్నాడు.

గుణ - నేనెంత ధన్యుడను.

చంచ - గుణదత్తుడా! ఆవైపు (అని చూపించి) ఆవేశ్యవాటిక! (మొడలోచెయ్యివైచి)

తే. గీ. అందకాడవు నీవు నీ + యంతవారు

లేరు లేరని యావెల + లేమచనుల

చూచుకంటులు తలలూపి + చూచుచుండె

పైటమాటున రైక వైఁ + బైకి వచ్చి.

గుణ - నేనప్పుడు స్వర్గలోకమున నున్నాను.

చంచ - (స్వ) నేనీతనిభార్య 'జయ' అని యెఱుంగఁడు.

గుణ -

ఉ. ఈనముసానీతం బయిన + యీశ్వరతేజము భూమి నిండి కై
చేసి ప్రకంపనీయమయి + చేరుచు నున్నది స్వర్గమందిరా
బాసము దాఁక; నీవెలుగు + వాసన లెల్ల వెల్లొచ్చి జీవితా
భావమునందు నేననెడు + భావము సిద్ధముఁజేయుఁ జూచితే.

చంచ - అది చాల నిశూభమున చూపు.

గుణ -

సీ. ప్రణయినీ! నీ కేసు • వాస్తవ విచిత్రమున
సాక్షి సాక్షి నన్ను • బాడవేమి
ప్రేయసీ! నీరాగ • విధిలో జేరక
నిర్వహణ నన్ను పి • ట్టించేమి
నెచ్చెలీ! నీమోహ • నిబిడవావాగ్నిలో
నీకై నన్ను జం • తించేమి
మానినీ! నీవచో • మాధుర్యవాహిని
కసువు నిచ్చెను నన్ను • సరయవేమి

తే. గీ. సంతసము నమ్మి యుమ్ము • సంతలోనఁ
గొంటి; వెతఁగంటి; బేడిస • కంటి నిన్ను
నల్లమను నింటిలో దాచు • కొంటి; దానిఁ
దెలిచి కనుగొమ్ము నీను నుం • దరవలమ్ము.

చం - సరే! సంతసించితమి, కాని నీవెంత మూర్ఖుడవు.

కం. అక్కటకురాని మాటలు
పెక్కులు వచియింపనేల • వెలవెలఁదికడన్;
ఊక్కుల విడనిదె వేళ్ళలు
చిక్కరు వారలకు ప్రేమ • చిత్రము గలదే.

గుణ - హా! హతోస్మి, హా! హతోస్మి. చంచలా నీకిచ్చివధనము
చాలదా! ఇంకను దెమ్మనెదవా?

చంచ - (నవ్వి. స్వ) ఇతఁడు నాదబ్బెంత హరించినాడో మఱచి
నాడు (ప్రకాశము) గుణదత్తా!

ఉ. ఒక్కక్షణంబులో వికసి ♦ తోత్పలనేత్రలపైని గల్లు పె
 న్నకుక్రవ కెందరో విటులు ♦ మాన్యములమ్మి, గృహమ్ములమ్మి యే
 దిక్కునో యప్పుచేసికొని ♦ తెచ్చి యఖండధనంబు లిత్తు రా
 ఘక్కి యెఱుంగ వేము తులు ♦ వా! వెలయాల్వలఁజెప్పకక్యమే!

గుణ - ఆహా! చండలా! ఎంతమాటంటివి. నేను తులువనా!
 ముద్దు లియ్యవలసిననాట నట్టిముద్దుకేనా రావలసినది?

చంచ - అగును. డబ్బుచేపెటులకు వేశ్యలిండ్ల ముద్దులకు బదులు
 గుడ్డులు! (అని గుడ్డి నిద్రమించును)

గుణ - హా! హతోస్మి హతోస్మి! ఎంతబ్రతుకు బ్రతికి తుద
 కెట్లు పరాధవింపఁబడితిని!

భవు - ఈతని కిప్పుడుగాని పశ్చాత్తాపము గలుగలేదు.

తే. గీ. పరిభవానలమునఁ గాని ♦ నరులగర్వ
 మణఁగ దప్పుల నిప్పు చ ♦ ల్లారినట్లు
 దెబ్బలను దిన్నహృదయమే ♦ తీరుచుండు
 రాతిదెబ్బల గోరింట ♦ కఁగొనంగు.

అభ - నిజమే కాని, యింతమాత్రాన -

గుణ -

చ. కలధన మెల్ల వేశ్యలకు ♦ గాదుల బోసితి వారి కల్లుకుం
 డలకు నువర్ణ పేటికల ♦ డాగి పటాగ్రము లెత్తి గజ్వలం
 డెలకు శిరంబు మోపి వర ♦ దేశిని గానని బొంతు కట్టి యా
 వల వలపింప నావలవు ♦ వడ్డికి బారఁగ వేలుపోసితిన్.

ఇట్లు లున్నదంతయు నమర్పించితిని.

తే. గీ. ఇంకఁ దృణమైన వచ్చు చా ♦ రేది లేదు
 కాసు వీసంబు చేతిలోఁ ♦ గానఁబడదు

ఏమి నేయుదు నునుచున్నాను + నోహోదు

ఇట్టిగతి నచ్చుచుని కలఁగ నెఱుంగలేతి.

అహా! నేను మధువు ప్రాసాదాని. నాథులము మధుభాండము లాగి వేసినది. నాథులము లోకానికి వాకివేసినది. నాయాకలి నన్నిప్పుడు చీకాకు నేయుచున్నది. కాని నాకడ కానియైన లేక భీకరమగు వ్యాకులముల కాకరమైపోవుచున్నాడను. ఇంక కేకలువేసిన నాకర్ణించు వా రెవ్వరు? ఆకాశము చూచిన శోకము పోవునా? అహా! నేను మున్న జ్ఞానమహాసభ్యుడనై బ్రహ్మనందవారాని నోలలాడి దుష్టుల సహవాసమున చార్మారుడుడనై సగర్వభ్యాపాదికై తుద కీవేశ్యలచే పరాభవదవాసలమున మాడి మసికై పోయితిని. నాయవజ్జితకుఁ జింతించు చున్న నన్నురదించువా రెవ్వరు - తోడ్పడువా రెవ్వరు?

పాట

1

దేవుఁ డెప్పటి కేది తెచ్చిపెట్టునో గాని

ఏవేళ కేది రానున్నదో

ఈవంత లీకన్న లీక్షించునని యెరుగఁ దే!

2

తగుదునని రెన్నాళ్ళు

తలయెత్తి తిరిగి యొక లిప్తలో కాలనిహతి

తెగి నేలఁగూలి యీలీల విధి జం

బాలపటలంబుల

వగఁ గూరి కూరి యీ

నగవులపాలైతి నిక నెన్నాళ్ళకైన నా

మొగము జగమున కగుపర్చగా గలనె యహా! దే!

భవు - సాప మిత్రనిదుర్మత యశ్రువులు రాల్చుచలసినంత శోచనీకు
ముగా నున్నది.

అభ - కాని యిట్టి కుమతుల హృదయమున నీతి మంచువలె
విడిపోయి హారతివలె నెగిరిపోవును.

తే. గీ. జొన్న కట్టలు తియ్యగా + నున్నగాని
జెల్లమేరీతి గాదో యా + విధము దలఁప
ఖలులహృదయాలలో నీతి + నిలువఁబోదు
బోడితలను బంతులు జారి + పోవునట్లు.

(తెర)

తృ తీ యాంకము

---o---o---

రంగమ - గంగాతీరము

(సోమపాదుఁడు, కళ ప్రవేశించియుండురు)

సోమ - యీ! మన మిప్పుడు నురలకు గాణాచియైన వారణాశి
ప్రవేశించినాము. చూచితివా! ఈ గంగాభవాని యెంతసొంపు సంపా
దించుచున్నదో, ఆహా!

సీ. ఈగంగయే నుమీ + యీరేసులోకాలఁ

జెన్నారీ పూతంబు + నేయునదియు

ఈగంగయే నుమీ + యీశ్వరభుజటా

జాటంబులోఁ దొలగి + చూచునదియు

ఈగంగయే నుమీ + యిల జహ్నుకడుపున

నువయించి యువ్విధు + లూరునదియు

ఈగంగయే నుమీ + యెసఁగి బీష్మునివంటి

మమహామహు నాత్మ + బడసినదియు

తే. గీ. శోభా యాగం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 విజ్ఞానం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 లక్ష్మీ యాగం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 ప్రోచుటా న • సేధుఃకు

వజ్జీయు దేవ! ఆహారం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 వృశ్యమో, ఆహార!

తే. గీ. శోభా యాగం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 విజ్ఞానం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 లక్ష్మీ యాగం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 ప్రోచుటా న • సేధుఃకు

ఇదే విజ్ఞానం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 ఇదే విజ్ఞానం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 ఇదే విజ్ఞానం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు
 ఇదే విజ్ఞానం ప్రోచుటా న • సేధుఃకు

(గౌరవార్థం చేపలవాంఛులు ప్రవేశించుచు)

గౌర - బ్రహ్మ! మా అన్న సోపానము మావనిన కళ యీ
 వంకకే వచ్చుచున్నది. మీరు భావలన నిట్టి బ్రహ్మకీ వచ్చి యీతీయన
 తిరుగాడుచున్నారు. ఆహా!

చేపల - (పడవలపై చేపలు నట్టుచు పాడుదురు)

గౌర - (స్వ) నా జీవితమున కిది తొలి మూడవ రంగము (ప్రారంభ)

మైనది. నేను చంచలచేత పరాభవింపబడి లేచి వచ్చి యీగంగాతీర
మాక్రమించి చేలవార్షడల్లో గలసిపోయి యీ చని వలంబించితిని.
ఇంక ముందేమి కానున్నదో తెలియదు. నన్నెవరు గుణవత్తుఁ డని
పోల్పలేదు.

(పట్టినచేపలు రానులుగఁ బోయెదరు)

గుణ - ఓరీ! వీని నన్నిటిని విక్రయించి సామస్తీనుకొనిరందు.

చేప - చిత్తము స్వామి!

కళ - నాథా! జేనకుపొట్టకై యిన్ని మీనముల ప్రాణముల
నాపాతి నేయవలయునా. అయ్యయ్యో, వీరికేల దయలేదు.

ఉ. ప్రాణముకన్నఁ దీవు గల + దా వలదా దయ ప్రాణికోటిపై,
ప్రాణుల నెల్ల నొక్క తెగ + దా వళు వేమి మనష్యుఁ డేమి యీ
మీనము లిన్ని చంపి తగు + మేనులు పెంచుటకంటె రొట్టె నే
దేని భుజింపరాదె తగ + దే సుకృతంబు మనుష్యజన్మకున్.

గుణ - ఓహో! నీవు బాధ్యోక్తుకివలె నున్నావు. నేనీ జాలరులకు
నకిమీఁడను. నాకీచేపల నమ్ముకొనుటయే వృత్తి. నీ ధర్మోపదేశముల
విని నేనీవని మానితి నేని హఠాత్తుగా ప్రాణత్యాగముఁ జేసుకోవలసిందే.
నాకిది తప్ప వేరుగా జీవనాధారము లేదు.

కళ - నాయనా! పుట్టించిన దేవుఁ డన్నము పెట్టఁడా. హత్యయే
జీవనాధార మనుట శోచనీయముగదా.

ఆ. రాలిలోని కప్ప + బ్రతుకుచు నున్నది

చదల నెగిరి బ్రతుకు + చాతకంబు

స్థావరములు కదలి + చంకొండ బ్రతుకును

మనము శాశభక్తి + ముగలేమె.

గుణ - నీనీతులకద్దము లేదు. నిన్ను చేపగాను పెద్దచేపలు తినుచున్నవి.
అట్లే

తే. గీ. గుంటలో నుండు కప్పలు + గోట్ల హాచి
యేమి యుండిన సీరాన + కేగుచోక్కె
పుడియె యుండిన జడల నాచు + పొందునను
మాంస మశనము విధి పెట్టె + విగుండుండు.

కావున అహంస, అస్త్రేయముల పట్టికలు లేదు. మాంసమునం దెట్లు ప్రాణ ముండి యున్నదో భోజములయందును నట్లే కలదు. హింసలేర మాంసవిజయము లేన తేదు. ఇతలే ప్రతిభు కర్థము లేదు. ఉపాధి యున్నది అను నువాడేమియైన భోజములు వర్జింపఁజూడు.

తే. గీ. పనులు పున్నచోటికి + పుచ్చువెలు;
చీము కలగఁడగల తావు + చేరుదుండు
లోకిలము మావిచిగురుల + గూచ్చువావు
మధుపరాజులు తేనెకై + మసలుదుండు
ఉదర మెవరికైనను విడి + యుచ్చుచోక్కె
పిండివంటలు సంసారి + వండి తనన
ఆకలంబులు నన్యాసి + యారిగించు
క్షుత్తునకు నిర్దు రొకటె జ + గత్తునందు.

ఓరీ, దానరీ! ఆవల యిటు తెమ్ము. అందలి పెద్దపెద్ద చేవలను బల్లెము గుచ్చి చంపుదము.

కళ - అయ్యో! ఇది మహాపాపము గాదా?

గుణ- పాప మనునది లేనేలేదు. మాంసపులు తృణమువప్రిహ్యది రేతోయాపమున మాతృగర్భమునుండి వచ్చుచున్నారు. ఇనుకనుండి బంగారము పైకి పుటములు పడివచ్చును. దాని నిష్పాద మదగ్ధకాష్ఠన్యాయమునఁ చూడవలసినదే కాని బంగారు కణికలో నిసుక కలిసియున్నదా

లేదా యని విచారించజనదు. అట్లే మానవుల కాగామి పంచితములు నిమిత్తమాత్రములు.

సోమ - మానవులు కర్మబద్ధులు కారా?

గుణ - అట్లునువారివి మెట్టవేదాంతములు. సృష్టి సమస్తము పరిణామముపై మోసియున్నది. నిన్న చాకలతో పచ్చగానున్న బంతిచెట్టు నే డెఱ్ఱిపువ్వులను పూయుచున్నది. నిన్న నీళ్లో యని పండ్లికిలించిన శుక్తి నేడు గొప్ప యడ మోక్షమును ధరించుచున్నది. అట్లే జేసికిని కర్మ ప్రధానము కాదు. కాలము కారణము.

కళ - సరే! కాలమునకైనను వెలువవలదా?

గుణ - మానవుడు సృష్టించుచుండో పుష్కలముండో తెలియును. ప్రవాహములో కొట్టుకొనిపోవు కాప్తము తెలుగున కాలప్రవాహమున బడి ఆశాలతల నడుమ నింకి ఊహలను యుర్ముమారుతమునకు శర వేగమున కొట్టుకొనిపోవుచున్నాడు. ఎంత వెలుచినను మృత్యువు తప్పదు.

కళ - కావుననే సుకృత మాచరింపవలయునని నానిశ్చయము.

గుణ - సుకృతమా? ఇట్టోపభోగములే సుకృతములు! గడ్డియే మేయబడుటకంటె పశువై దానిని కొలుచుట లెప్పు. కొటికెడుపన్నును కొలుకబడు గడ్డియు జడములే కాని కొటికినవన్ను దానిరుచి ననుభవించి జన్మము సార్థకము జేసికొనుచున్నది.

సోమ - ఇంక మానవులకు ధర్మార్థకామమోక్షము లను పురుషార్థములు వలదా?

గుణ - అగ్నియందుష్ణకక్షి, రాతియందు కఠినకక్షివలె పురుషార్థములు వానియంత నవే వెంబడించుచుండును. జీవునకు సుఖమే గాని, దుఃఖము లేదు. రాగమే గాని విరాగము లేదు. వేడుకయే గాని వేడుకొనుట లేదు. నిన్నటికి నేడొకదినము ముదిమి అవహించినది. తో పనునది లేదు. ముదిమిమేనుపై మునుగు పంటిది.

కం. బాల్యమున నున్నది కదా; గై

వల్లములై యోగము + వచ్చును బోవున్

తుల్యములేని దుజువె

నైత్యములు మునుప వచ్చి + కన్ బోదెనుమీ.

కళ - ఆవల పాపాత్ములు యమపండ్లనునకుఁ బాల్పడవలసి వచ్చును గదా.

గుణ - అది వట్టిది. యరకానశిలము కెనిసి వేచ్చువాడు రక్తారుణాత్ములతో సంక్షుభింపై కరవాలుఁ బో డబ్బుకొని కిట్టల నెఱకుచుండును. వాడే యమదూకు. వా మెంబును క్రూరకృపాణమే పాపపుణ్యములను తూలు తిక్కెనె. ఆ చిత్రయే అన్నిటికి స్వస్తిచెప్పు మంత్రపేటిక. ఆ మధరావశేషిస్తున బలివెనకయే శుభుధర్మరాజు సింహాసనము. జీవుడో. అస్తివిజయముఁ ప్రాగుపడిన మృత్తికారేణు సముదాయము. అత్మ శరీరమును వదలి యొక్క పెద్దగఁతు వేసి వాయ్వాదులలోఁ గలసిపోయినప్పుడు, తేజములో తేజము మిథితమై పోయినప్పుడు, ఇంక దానిని వట్టి గొనిపప్పు నెఱజాణుఁ డెవ్వఁడు? ఇంక స్వర్గ మెవనికి; సరక మెవనికి? ఈశ్వరభక్తికిని ముసలమ్మ కథలకును భేదములేదు. తిని నిర్వాణసారముగఁ గూర్చున్నవారు వ్రాసినవే పురాణములు. వానిలోని నారమే ఉపనిషత్తులు. వేదాంతము లని బ్రహ్మసూత్రములు వ్రాసినాడేగాని, ఆత్మిస్వరూప మిదమిద్ధమని నిరూపింపలేక పర్యాంతర్యామి యని యథోచిత నాస్తికవాదము లోనికి దింపి మఱింత అంధకారములోని కిడించినాడు. ఇవి యేమియు నర్థములుగావు.

సోమ - ఇది పదార్థవాదము. నిరీశ్వరుల కాశ్రయమైపది. పేతు పాదమువలన నిర్వాణము రావేరను. నిర్వాణ మొక యపుహుషమైన అహ్మతపదార్థము. దానికై యత్నించుట సమంజసము.

గుణ - సరే. మీరట్లే అవుతున్నామనిపించుకుంటుంది. అటువలె నమ్మి స్థిరములు పదలివేయు మీరుద్ధి గగనాదుల కాశ్రమమైన శశవిషాణ ప్రాయ మైనది. మరుమరీచికలవలె బాధాభూయిష్టమైనది; వ్యర్థమైనది.

సోమ - ఈతఁ డెవఁడో బాగుగ జనువుకొన్న భావతార్కికుఁడు. విఖ్యానాది. శూన్యుఁడు.

గుణ - నేను శూన్యు డవ! నా కే సృష్టి సమస్తము శూన్యము. అందులో నేను ఆ స్తికము గా సుపాస్థు మగు పున్నా నని నీవెఱుంగవు.

సోమ - శుచిని గోల్పోయి, విధిపక్షేభయులకు స్వస్తిచెప్పి మీన భుజాడవై వేదాంతములు పలికెన పీఠాని లజ్జాహీనుడవు!

గుణ - అగును, నేను లజ్జాహీనుడనే. నీవు నావలె పడిపోయి నప్పుడుగాని తెలిసికొనలేవు.

సోమ - ఇంకను నేను పడిపోవలసిన అగచాటు లేమున్నవి!

గుణ - మానవున కేస్థితియందును నిమ్నత్వ మున్నది.

(అని పడివ త్రొసికొని జాలరులతో పోవును)

కళ - పాపభీతి లేనివా రంద రిట్టి దుర్గతుల పాలై పోవుచుందురు. ఎవరికర్మము నెవరు దిద్దఁగలరు.

సోమ - సరే. మన ముందుగతి యేమో ముందు విచారింపుము.

కళ - అహ! ఆమె యెవఁలేయో యెఱుక సానివలె వచ్చుచున్నది. ఈమె నడిగి తెలిసికొనియెదను.

సోమ - సరే.

ఎఱుకత - (ప్రవేశించి, స్వ) నేను 'జయ' పేర వగఁగు చంచలను. నేఁ డీయెఱుకసానినై వీరి కేదో త్రోవ చూప వచ్చితిని. (ప్ర)

తే. గీ. తడిగింజలు, మోదుగు + మాడ, సూమ,

లూలుమగలకు సతము ప + శ్చౌషధములు

నల్లపూసలు, చపలపు + రాళ్ళు, పచ్చ
బొమ్మ కావలెనా మీకు + బొమ్మలార!

సోమ -

తే. గీ. నత్తిపై గంప, కంకుమ + మెత్తిపట్టి
నుదురు, మెడనిండఁ బూసలు + ముదుగు పొట్టి
చీర, కెంపులహారాలు + తోరణములు
శ్రుతులఁ గమ్మలు, కొమ్ముగా + జులును దాల్చు
నీవెవరు తల్లి! యీదారి + నేఁగుచాంటి
వెఱుక చెప్పక పోయెద + వెవరనమ్మ!

కళ - ఆగుమాగుము.

ఎఱు -

తే. గీ. బడిగింజలు, మోదుగు + మాడ, నూను
లాలుమగలకు సతము వ + శ్వేషధనులు
నల్లపూసలు, చపలపు + రాళ్ళు పచ్చ
బొమ్మ కావలెనా మీకు + బొమ్మలార!

కళ - నీవెవరవు?

ఎఱు - నేనా! చెప్పితిని గదా.

సోమ - మీ కుల మేది?

ఎఱు -

తే. గీ. ఎఱుక బ్రహ్మాదులకు నైన + నెఱుక పడదు
నెఱుక సర్వంబు నెఱుకకు + మఱపులేదు
ఎఱుకల కులంబు నాది; నే + నెఱుకనాని
నెఱుకఁ జెప్పెద లోక ము + చెప్పువు నొంద.

కళ - ఆహా! ఎఱుకమ్మతల్లీ! నీవు మాపూర్వపుణ్యవశమున భవాని

వలె ప్రత్యక్షమైనావు. మేమెంతోను భవ్యులమిగగమన్నా. గూఢుండు
గతి యేమో తెలిపి పుణ్యము చేస్తున్నాడని తల్లి.

ఎటు - ఎటుక చెప్పినను.

కళ - అదే మాకు కావలసినది.

ఎటు - (రాగ కూలాపి)!

ద్వీప భ

ధర్మార్థమై యెల్ల + భామా గోల్పోయి

అడిపులఁ బట్టితి + రాదల్ చెంది -

కట్ట లమ్మి బ్రతుకు + గడచుడి ముందు

దైవంబు లోడ్చుడు + దప్పక యిందు -

కళ - కట్ట లమ్మకొనుమన్నావా? సరే.

ఎటు - కట్ట లన్ని కనకాలాతవి! కనకాలుంటే లోకాలున్నాయి.
(అని వెళ్ళిపోవును)

సోమ - కళా! మన కీసోదలతో నేమిసని? మన కీశ్వరుడే శరణ్యము.

కళ - నాథా! మీరన్నది నిజము. కాని, యీయెటుకసాని తప్పేమి
చెప్పినది? మనమహిమని బ్రతుకుదెలువొకటి చూపించి వెళ్ళిపోయినది.

సోమ - అగు నగును.

కళ - కట్ట లమ్మకొనుట కన్న నిభ్రుదు నిర్ధనులమైన మన మేమి
చేయగలము?

సోమ - అగును (అని రెండడుగులు నడిచి) దేవీ! నీవిట నుండుము.
కట్టలు నలుకుట కీవాసపదమున నెరిగినై న బతిమాలి గొడ్డలి యెరువు
తీసుకొని వచ్చెదను. (అని వెళ్ళి గొడ్డలి చేతపట్టుకొని వచ్చును) దేవీ!
ఇందుడని ఎండుకట్ట లెందును గానరాకున్నవి.

తే. గీ. ఎందుకట్టలు గాసరా + వెందుఁ గన్న
పచ్చికట్టలు నరికినఁ + బాపమండ్రు
ఇల నహింసావ్రతము వ + హిందువారి
కడుగు మోపుటకైన సా + ధ్యంబు గాదు.

కళ - నాథా! ఈనదిలో నొరగిన చెట్టుచివరకొమ్మ లెండిపోయినవి.

సోమ - అగును! నా యాశాలతలు గూడ నట్లే యెండిపోయినవి.
(అని యెక్కి కొట్టఁబోవును. గొడ్డలి జారి నీళ్ళలో పడిపోవును.) దేవీ!
నాగొడ్డలి నదిలో జారి పడిపోయినది. ఆహా! దైవమా మమ్మెన్ని
పడరాని కష్టాలపాలుఁ జేయుచున్నాఁడవు.

కళ -

తే. గీ. పాలములా పోయె బంగారు + పోతపోసి
నట్టి పాత్రలు పోయె భా + గ్యములుపోయె
నింక నినుపగొడ్డలి వగ + వేటికయ్య
కాన జాగినఁ గష్టాలు + గడవఁగలమే

సోమ - దేవీ! నీవన్నది నిజమే కాని నామనస్సు మిగుల వేదనా
దోదూయమానమై పోవుచున్నది.

సీ. ధనము పోయిన భూరి + కనకంబు పోయిన
కన్నీటిచుక్క నేఁ + గార్చలేదు
గృహము గోల్పోయిన + విహితులు వీడిన
మనసులోపల నింత + కినియలేదు
స్వస్థమెడలిన + స్వజనంబు వదలిన
భోరున దుఃఖంపఁ + బోవలేదు
కూటికి లేకున్నఁ + గోమలి యెడ్చిన
ఈశ్వరా యనుచుఁ జం + తింపలేదు

తే. గీ. ఎరవు తెచ్చినగొడ్డలి ♦ యేటియందు
 జారె నెరవిచ్చువార లే ♦ నేరముంచి
 నిందనేయుదురో యని ♦ కుందుచుంటి
 ప్రాణి పోవచ్చుఁగాని పో ♦ రాదు పరువు.

కశ - నాథా! మనకు దైవము లేడా?

సోమ - దేవీ! మనకు గొడ్డలెరవిచ్చినవారు మీ గొడ్డలేటిలో
 పడిపోయిన దన్న నమ్మరు. ఈకాటకమున కూటికి లేక అమ్మకొని
 తినినా మని బహువిధముల నిందించెద రవి యెట్లు భరింపవచ్చును.

పాట

1

ముందుగతి యేమింకా విధి
 యెందుఁగలఁడు మాకింకన్

2

ఎండవానల కొండ కెక్కి యీ
 యెందుకట్టెల యేరి బ్రతుక మా

3

ఆపదలందున నాపద లిడు విధి
 కోపదవాగ్ని కే మోపఁగలమి మా ||ముం||

కశ - నాథా! నన్నంగడిని విక్రయించి మీగొడ్డలిఋణము తీర్చి
 వేయఁడు.

భవుడు - (ప్రవేశించి) ఆహా! తల్లీ! నీవే కులకాంతవు.

శి గీ. లెక్కలేనంతధనము లా ♦ లించి లాగి

తన్ని పోవును వేళ్ళ కృ ♦ తజ్జ యగున

లెక్కలేనంతధనము త ♦ ల్లి నడిగిచ్చి

తనువు నర్పించు భార్య కృ ♦ తఘ్న యగున.

సోమ - దేవీ! నిన్ను మిమ్మవేయుమందువా! అదియును నులభ
సాధ్యము గాదు.

తే. గీ. నతిని నిక్రయించిన హరి + శ్చంద్రు సంత
వాడనా నేను? నిన్నమ్ము + వాడు రాజ
భటులు దండింతు బాని స + వర్తకుఁ డని
కాన కష్టాలహర్గాలు + కానరావు.

భవు - పాపము పీరి దీనత నాహృదయమును నీరుఁ జేసి వేయు
చున్నది. (అని యేటిలో ఋనిగి బంగారుగొడ్డలిఁ దీసి) సోమ
పాదుడా! యీ బంగారు గొడ్డలిఁ దీసికొని పొమ్ము (అని యిచ్చును).

సోమ - (దీసికొని) దేవీ! మనకు దైవము ఇనుపగొడ్డలికి మాటుగా
బంగారుగొడ్డలి ప్రసాదించినాడు చూడుము.

కళ - నాథా! మనకు పోయిన బంగారముకన్న నీ బంగారము
ఘనము గాదు ఇది యెవరిసొత్తో వారి కర్పించి మన యినుపగొడ్డలి నే
యడిగి కొనితెండు.

సోమ - (భవుని సమీపించి) దేవా! నేనపరాధిని! నాది యినుప
గొడ్డలి. ఇది వుచ్చుకొన్నందుకు క్షమింపుడు. (అని యిచ్చివేయును)

భవు - (అది నీళ్ళలో పాతవేసి వెండిగొడ్డలి తీసి) ఇదిగో! వెండి
గొడ్డలి తీసికొమ్ము.

సోమ - దేవా! ఇదియును నాది కాదు. నా యినుప గొడ్డలి నే
నా కొసంగుము;

తే. గీ. ఏది తన వస్తువో యది + హీనమైన
సధికమైనను నానంద + మగును గాని
ఎరవువస్తువు లన్నియు + బరువుచేటు
లన్న లోకోక్తిలో నీతి + యున్న దనకు!

గుణదత్తుడు - (ప్రవేశించి) స్వామీ! మీరు పాటవేసిన గొడ్డళ్లు నాకిచ్చివేయండి.

భవు - నాయనా! దురాశ నీ కింకను వదలలేదు. ఆశించిన వన్నియు రావు.

మ. ధనవాంఛన్ విడనాడితేని ప్రతిపా + దంబందు వేవేలుగా
ధనరాసుల్ లభియించు; లేచియెడ న + ధం బర్థి రాజోప దే
మనుజుండున్న తృణంబు మేరువుగ్గ స + భామించునో యాశఁడే
ధనికం; డేడ్చెనువానికిఁ ధనము వ్య + ధం బెంతగా నుండినన్.

(అని బంగారు, వెండి, ఇనుప గొడ్డళ్ళు సోమపాదున కిచ్చి) సోమ పాదుడా! నేను దేవమాతను. ఇని నేను ఆశీర్వదించి యిచ్చితిని (అని నిష్క్రమించును).

సోమ - దేవీ! చూచితివా! ఈశ్వరానుగ్రహము!

శా. దైవంబే యిదేసేని యాధనములో, + ధాన్యంబులో, మాడలో,
ఏవో చేటలఁ గ్రుమ్మరించు; నవి మా + యీ రెండు దోసిల్లఁ గై
కోవాలన్నను జాల పితృగులన్ + గుర్తింప కీచుర్చ్య లే
వేవో యత్నము లాచరించెదరుగా + రే దేవు నర్థింపకే!

గుణ - (స్వ) దేవతలకుఁగూడ పక్షపాత మున్నది. ఆహా! మళ్ళీ కోరిది బంగార మడుగకయే యీ భవుడు సోమపాదున కిచ్చి వెళ్ళి పోయినాడు. నేనెంత ప్రార్థించి బతిమాలి యేడ్చి మొత్తుకొన్నను నాకొక తృణమైన నియ్యక డాయెను. ఎంతవిపరీతము. నేను మాత్రము మరుష్యుడను గానా, నాకు మాత్ర మేల నియ్యక పోవలయును? వర్షము సస్యములపైఁ బడి కంచెలపై మూనివేయునా? సరే! యీ ధనము సోమదత్తునకు దక్కినప్పుడుగదా! చూతము.

తే. గీ. ధనము మూలంబు లోకజ్ఞ + వసమునకును

పుడమి ధనహీనుఁ డడుగైన + పెట్టలేడు

తత్వవేత్తలు ధనము దం + ధన మటన్న
భీష్ముడంతటివాడు నే + వించె కురువు.

కావున ధనమేరీతినైన సంపాదింపవలయును. ఈ దినములలో ధనమున్నవాడే ఘనఁడు. ధర్మచార్లమున ధనము రాదు. ధనమునకై యేమేమో మహాద్రోహములు నేయుచుందురు. ఇప్పుడు సోమపాదుని యొద్దఁ గల ధనము దొంగలచే దోపింపబడను, తప్పదు. ఇదే ప్రకృత కర్తవ్యము (అని నిష్క్రమించును).

సోమ - నీ శాంతశమదమాద్యసంత కళ్యాణగుణములే యీనితాంత దురంతదుఃఖ మహాసముద్రమును తరించు నాకయై పరిణమించినవి. లేనిచో మన దరిద్రము తొలఁగునదిగాదు.

కళ - నాథా! మన కీశ్వరుఁ డయ్యాదితముగా నొనఁగిన యీ ధన మక్షయము.

తే. గీ. ఎండవాసలఁ కట్టెల + నెత్తి నెత్తి

మోసికొని జీవనంబులఁ + బుచ్చు మనకు

వెండి బంగారముల నొడి + నిండఁ బోసె

నీశ్వరుని యీవి కరయ నం + తేమి కలదు!

గుణదత్తుడు - (దొంగలతోఁబ్రవేశించును) వీరుదొంగలలోఁఘనులు.

దొంగ - మేము దొంగలలో నుప్రసిద్ధులము. దొంగతనము లరువదిరాలుగు కళలలో నొకటి. ఇది రారాజుల కులవిద్య. వారు ఊభృ, మేము ఇభృ దోచెదము. కావున రాజులకును మాకును దోపిడిలో సామ్యతగలదు. మఱియు కవులు రసమును, మహాముఖులు స్వర్గమును తరుచు దోచుకొనుచుందురు. వారు మానుండియే ఆ విద్య నేర్చుకొన్నారు. మా విద్యలో శ్రీకృష్ణుఁడు వెన్నదొంగ!

సోమ - కళా! పీఠెవ్వరు?

కళ - మనవంటి బాటసారులు.

సోమ - అయ్యో! నీవెటుంగవు. మనధనలక్ష్మిని దోచుకొనుటకై వచ్చిన దొంగలు కారుకదా.

కళ - నాథా! ఈ భావము మనయొద్ద డబ్బు లేనప్పుడు కలుగ లేదు. అప్పు డందరుమానవులు మానవులవలె గనుపించిరి. ఇప్పు డందఱు దొంగలవలె గనుపించుచున్నారు.

సోమ - నిజము! నిజము!

తే. గీ. పామువిష మెక్కినట్టు లీ + హేమవిషము

మనుజు తత్కంబుఁ జంపివే + యును సుమండ్రి

అర్థహీనుని ధనవంతుఁ + డరయలేడు

ధనికు లందఱు కలుషాత్ము + లనగవలయు.

కళ - నాథా! మార్గక్రమచే నా కేమో విశేషముగ నిద్ర వచ్చుచున్నది.

సోమ - ఈ బంగారము మన మెడలోఁ బెట్టుకొని నిద్రొంతము. తేపింటికీ బోయి మనము పూర్వముచేసిన అప్పులు తీర్చుకొందము. దాన మన ఋణవిముక్తి యగును. (అని నిద్రొందరు)

గుణ - ఓరీ! చోరశిఖామణీ! చూచెద వేమి.

దొంగ - సమయము చూచుచున్నాము. (అని కొల్లగొట్టుదురు)

గుణ - (కళ నెత్తుకొనిపోవును)

(తె ర)

చ తు ర్థాం క ము

*****

రంగము - అంగడి

(గుణదత్తుడు, కళ ప్రవేశించియుండుడు)

గుణ -

తే. గీ. ప్రాప్తమున లేని తృణమైన + రానిమాట

నిజము; ప్రజ నేయుయత్నాలు + నిష్ఫలంబు

విధివిధానంబు మారడే * విధమునైన

ముత్తైముల కల్గి ముసిన * నత్తలబ్బు.

అహా! నేను చేసినయత్న మంతయు వ్యర్థమైనది! నేను తిరిగి సోమ పాదుని ధనము దొంగలచే వోపించినాను. కాని, ఆ దొంగలు నా కొక వీనమైన నియ్యక మోసముచేసి తీసుకొనిపోయినారు. నాకీ 'కళ' దొరికినది. ఈమె నీయంగడిలో బానిసగ విక్రయించి వచ్చినంత ధనము చిక్కించుకొని పోయెదను.

కళ - అన్నా! నీకేమియవకారము చేసినామని మమ్మీ రీతిని వ్యధలపాలు చేయ సమకట్టినాడవు. అయ్యో! నీవాడుతోడునఁ బుట్ట లేదా. నీకు దయ, దాక్షిణ్యము లేదా? నన్ను నా భర్తతో నేల యెడబాటు గావించితివి. ఇప్పుడు నన్నెచ్చటకుఁ గోంపోవుదువు?

గుణ - నన్నేమియు ప్రశ్నింపక నాతో రమ్ము.

కళ - అయ్యో! ఇట్టి క్రూరకర్ముడవు నీ వెట్లు జ్ఞానసభలోచేరితివి.

గుణ - నేను చేతినా? అది యొక యెత్తు. నే నిట్టి వెన్నో సభలలోఁ జేరి స్వలాభ మున్నంతవఱకు మహాభక్తునివలె నటించినాను.

కళ - ఛీఛీ! నీ వెంత కపటాత్ముడవు.

గుణ - అదే యిప్పు డక్కఱకు వచ్చినది.

తే. గీ. కపటభక్తులె గౌరవ * పాత్రులగుచు

పేరు పొందుచు నున్నారు * పృథ్వియందు

ఎంత త్రాగిన నంతవే * దాంతియండ్రు

ఎంత బొంకిన నంతమ * హిమ యటండ్రు.

కళ - ఉలవపాదు పందిరెక్కినట్లు మాయ యెంతకాలము చెల్లును?

గుణ -

తే. గీ. పరముసంగతి దేవుడే * యెఱుంగు నిప్పు

డిహము హాయిగా జరుగఁగా * నిమ్ము ముందు

అరువుకన్నను రొక్కమ్ము + మెఱుఁగు గాదె
స్వర్గమున్నదో లేదో యె + వ్వరికిఁ దెలియు.

కళ - నీవు చార్వాకుడవై జెప్పోయిన పాపంఁడుడవు. నీతో
వాదమేమిటి? నన్నిప్పు డెచ్చటకుఁ గొనితెచ్చితివి?

గుణ - అంగడికి.

కళ - ఎందుకు?

గుణ - అమ్ముటకు.

కళ - ఎవరిని?

గుణ - నిన్నే!

కళ - హతోస్మి (అని నేల వ్రాలును).

గుణ - (స్వ) ఈమె నేతృణమునకో విక్రయించినఁగాని లాభములేదు.

కళ - (లేదీ) హా! దైవమా, చూపరాని దృశ్యము లన్నియు
చూపుచున్నావు. ఇందు నావంటి దురదృష్టవంతు లెందరో అగుపడు
చున్నారు. హా!

సీ. తల్లిదండ్రులనుండి + తనయుల విడిపించి

యూరించి యడె + అమ్ముచున్నవారు;

అతిలోకసుందర + లైనకాంతలఁ దస్క

రించి వేడుక విక్ర + యించువారు;

ముకుపచ్చ లారని + ముద్దుబిడ్డల దొంగి

లించి దుష్టులకు న + ర్పించువారు;

అత్తింటికోడండ్ర + నక్కటా యడె యూచి

కొని తెచ్చి కులటలఁ + గూర్చువారు;

తే. గీ. అహహ వీరెల్లఁ గావించు + నార్తరవము

గగనమునుఁదాఁకి పగిలి ర + క్తంబు గురియు

యమపురముకన్న నీ విశ్రాంతి యాపణంబై

ప్రచలనరకంబు బానిస + వర్తకంబు.

ఓరి! దుష్టుడా, ఎంతఘాతుకకృత్య మూహించితివి. నీకింక పుట్టు గతు లుండవు నుమా.

చంచల - (ప్రవేశించి) నేడేమో యీ బానిసల యంగడి చాల కోలాహలముగా నున్నది. నేడు నాకు మంచిబానిస దొరకవచ్చును. ఇంటి యూడిగంబులకు పగలును, రాత్రి రోవెలందియై ధనమును సంపాదించుటకును నొక బానిస నిందు కొనుక్కొని పోవలయును.

గుణ - ఓ ప్రజలారా!

శ్రీ. గీ. గుణములకుఁ బ్రోవు; హితములు + గూర్చునిన్న

అడుగు మోవిచోట ము + త్యాలు పండు

మాటలాడినచోట పే + మంబు గురియు

నట్టి 'కళ'ను బానిసగఁ గొం + టారె మీరు.

చం - ఇచ్చట నేవో క్రొత్తమాటలు వినవచ్చుచున్నవి.

గుణ - (ప్రేషద్యమునే చదువును)

చం - ఓహో! గుణదత్తుఁ డిప్పుడు బానిసవర్తక మారంభించినట్టు లున్నది. వీడెంతకైన సమర్థుడే.

గుణ - (చంచలను చూచి) ఓహో! ఈ ముండ యిక్కడేలాగు దాపురించినది. (అని పారిపోవఁ జూచును)

చంచ - గుణదత్తుడా! ఉండుముందుము. పాతిపోవకుము.

ఉ. ముక్కు, మొగంబు నేరనటు + మూలల దాగెదవేల రమ్ము పే
నృక్కువ నాదుకొగిలను మద్యము + ద్రావుచు కేరి యాడుచున్
కక్కురుతుల్ వెల్లార్చికొని + కష్టము మల్లినసామ్మ లీయకే
దక్కితినంచు పోయితివి + దాగుడుమూతల నాడెదేటికిన్.

(అని చీపురుతో కొట్టును)

గుణ - ఇక్కడ కీబందారగుగూడ చెడినది. (అని నిష్క్రమించును)

చంచ - (స్వ) ఈమె నా అక్క కళ! ఈ గుణదత్తు డెంక పాప మునకైన వెనుదీయడు! (ప్ర) అమ్మా! నీవు నా పెంట రమ్మ. నా యింట నీ కేమియు లోటు రాబోవదు.

(తెర పడును)

పంచమాంకము

***

రంగము - బారి

(సోమపాదుడు ప్రవేశించి యుండును)

సోమ - దైవికముగా ధనము వచ్చి నారికేళసలిలమువలె మాయమై పోయినది. పోయినది పోక ప్రాణప్రాణులుగూ నా కళను గూడ దీసుకొని పోయినది. నే నింక దేవికని వగవగలను. అయ్యో!

చ కళ విడనాడి యీ పగిది + కష్టపరంపరలందు రేబవల్
కలగి, కళావిహీనమతి + గాసిలుచుంటి నిషిద్ధజీవితం
బలర బ్రచండ దుఃఖిళిళి + కావలెకా కిటు మేన ప్రాణముల్
గలిగిన జాపునున్ బ్రతుకు + గాచిది యేమని చెప్పుకొంటకున్.

నా కళను దొంగ లెత్తుకొనిపోయినారు. ఇంక జీవితమందు ప్రధానమైన నా కళ జారిపోయినది. కళావిహీనుడ నైన నేను బ్రతికియు జీవచ్ఛవమునై యున్నాను. ఇంక నాకు శాంతి యెక్కడిది. ఆహా! ఆకళ యెంత పద్మణకళాధురీణ.

సీ. పతిమాట చెప్పుడు + ప్రత్యుత్తరం బిచ్చి

కలహింప నొల్లని + కలికిమిచ్చు

పొరిగింటివారి నె + వ్వరి నొవ్వనాడి కే

ప్రాద్దు సంభావించు + పుణ్యశీల

వ్రతనిష్ఠులన్న! వీ + త్వరుఁ డన్న ప్రాణార్థ
ముల ధారవోసెను + ముదితహృదయ
కలనైఁ సన్మతంబు + పలుక నేరని మహా
ధర్మాత్మ సాధ్వీ శాం + తప్రదీప

తే. గీ. సద్గుణంబుల కాణాడి + సచ్చరిత్ర
అమృతసదృశ, సదానంద + సమహితాత్మ
ఓర్పు నేర్పులు కలిగిన + యువిదమిన్న
కళను బోలిన కాంత లీ + యిలను గలరె.

ఇంక నేనెంత వగచినను ప్రయోజనము లేదు. ఆ దొంగలే తీసుకొని పోయి యుడువచ్చును. ఆమె నీ జానపదు లెవరైన నెఱుంగుదురేమో! చ. అడుగదు కానికొక్క నొక + తైల సతే; పొడిగిండ్ల కెప్పుడున్ వెడలద యెట్టియూచల + వేసిన దైర్యమువీడ; దోపికన్ విడువదు; తన్ను నేయు దొక + వీసము నైనను బొంక; దట్టి నా పడతి కళాకలాప యగ + పడ్డదె యెప్పుకైన జెప్పరే.

ఆహా! నా కింక కళ దూరమైపోయినది. నేనీజన్మలో నా కళను జూడలేను. ఇంక నా మిగిలిన జీవనము భూభారమునకే గాని వేరుగాదు.

సీ. కళను చూచితిరేని + కరుణార్ద్రహృదయులై
చూపింపరే చంద్ర + సూర్యులార
కళను గాంచితిరేని + కనికరం బెడఁబూని
విడువరే మ్రొక్కెద + విబుధులార
కళ నెఱింగితిరేని + కాతన్యమును మాని
వచ్చి చూపరే మేఘు + పంక్తులార
కళ గ్రహించితిరేని + కపటంబు వర్జించి
దరిఁ జేర్పరే పుణ్య + తరువులార

తే. గీ. కళను దొంగిలించిరె విహం + గంబులార
కళను సాచికొంటిరె పన్న + గంబులార

కళను జెరబట్టితిరె చోర ♦ గణములార

కళను బంధించితిరె సగ ♦ కులములార.

ఇంక నే నెంత యేడ్చినను ప్రయోజనము లేదు. ఈ దారి నూరి లోనికిఁ బోయెదను. (అని కొంత నడిచి) అదిగో నా పరిచితు లెవరో పచ్చుచున్నారు.

(వీరిసెట్టి - జంధ్యాలభట్టు ప్రవేశింతురు)

జం - ఒరే వీరిసెట్టి! దొంగ దొంగిలినాడు.

వీరి - దొంగ దొంగ యనిన నా యొడలు కంపమెత్తిపోవును. అయ్యో! నా యిల్లు దోచుచున్నారా యేమి?

జం - లేదు. ఈ దొంగ యిదివఱకే దోచినాడు.

వీరి - ఎవరండీ.

జం - ఇదిగో! సోమపాదుడు.

వీరి - ఆహా! ఏడీ! ఏడీ! పట్టుకొనుడు, పట్టుకొనుడు.

జం - పట్టుకొన్న నేమున్నది, పట్టెనుదుమ్ములు.

వీ - (సమీపించి) సోమపాదా! మా డబ్బునూ తేనుందువు?

సోమ - నాయనలాగా! నేను బ్రతికే యున్న మీ ఋణము దీర్చుకొనక పోను.

జం - ఏమి సంగనాదికబుర్లు నేర్చుకొన్నావు.

వీ - నీ బ్రతుకు చావులతో మాకు పనిలేదు; మా ఋణము మా కిచ్చినేయుము.

సోమ - నాయొద్ద కాపైసలేదు. నే నెట్లు మీఋణము తీర్చగలను?

జం - భవాభవు లిచ్చిన గొడ్డం ద్రేమిచేసినావు?

సోమ - అయ్యో! అవే నాకొంప తీసినవి.

ఆ. కొత్తసీరు వచ్చి ♦ కొలనిగట్టును త్రేంచి

ప్రాతసీరును గొని ♦ పాతగట్టు

స్వర్గనాను లిడిన * బంగారుగొడ్డలి

పెట్టు కళను బొట్టు * పెట్టుకొనియె.

వీరి - ఏమి విచిత్రము!

జం - నీ బొంకు లెవరు నమ్ముదురు? దేవతలు దయతో నిచ్చిన ధనము నీ పెండ్లాని కిచ్చి యెక్కడో దాది వైగా దొంగకబుర్లు చెప్పు చున్నావా?

వీరి - ఇవే ఋణము లెక్కెట్టు మాన్గాలు.

సోమ - హరహర! మీరు పాపము లాడవలదు.

చ. కళను వారించిన ర లొక * కాసునకన్ గొఱగానియట్టి నా
వలన ఋణంబు దీరు టీక * పట్టిడి; ఓ ఋణదాతలార! మీ
రలుగక నన్ను నేవకున * యట్లెక్కిం దది చాలదేని కం
డలు తెగఁగోసి నా కళను * దాచిన వీధిని విక్రయింపుడి.

(అని నేలఁ బడిపోవును)

వీరి - ఇది మంచివేషమే.

జం - ఒరే వీరిసెట్టి! ఇదే మంచినమయము. ఈ సోమపాదుని మన మీరుపురము మోసికొనిపోయి యమ్మినేయుదము! నీవు కాళ్ళ వైపు పట్టుకొనుము.

వీరి - తన్ను నేమో!

జం - అలాగై తే తలవైపు పట్టుకొనుము.

వీరి - కలవఁదా!

చంచల - (వ్రవేళించి) పాప మీతఁ డెవఁడో ఋణదాతల బాధ తోర్వలేక నేలఁబడిపోయినాఁడు. జీవచ్ఛవమువలె నున్న యీతనిని మీ రమ్మినేయఁ దలఁచుచున్నారు. ఈ యుత్తమర్ణు లెంతకఠినము!

అ. వె. పడవుకూడుకంట * వడ్డివర్తకమే ని

పిద్ధ జీవగమని * చెప్పవచ్చు;

వేశ్య యిచ్చకవల ♦ వెల కన్నుబగుచుండు
బాధపెట్టు వడ్డి ♦ వర్తకుండు.

జం - ఎవరో దయ్యములాగు వచ్చి మమ్ము నిండుచుచున్నది.

వీరి - ఇక్కెవరు? చంచల!

జం - చంచలయూ! ఇక్కడ కెందుకు వచ్చినది?

(అని తొందరపడును)

చం - ఓహో! ఈ సనటలా?

ఆ. వె. ఇంట నెంతధనము ♦ నీల్లుచు నుండిన

గడ్డితిండ్రు కాను ♦ వడ్డికొఱకు

కాటియొద్ద సక్క ♦ కై నడి పేదల

శల్యములను గొఱికి ♦ చంపుచుండ్రు.

ఈ బడుద్దాయివాండ్రు నా యింటిచుట్టు తిరిగి నా దయకై యేడ్చిన వాండ్రే. (చీపురు పట్టుకొని) ఓరీ! సరమాంసవిక్రేకలారా! బుద్ధిలేదా? ఋణమునకై నాటిమానవు స్మృతివేయుదురా (అని చీపురుతో బాదును)

జం - నా బ్రాహ్మణ్యము నేటితో మంట గలిసిపోయినది.

వీరి - చంచలా! నన్ను విడిచిపెట్టుము. నన్ను బానిసవర్తకుడని రాజభటుల కప్పగింపకుము. నీకు పదివేలు సమర్పించుకొందును (అని యిచ్చిపోవును).

జం - ఇంతకు దురాశచే గక్కురితిపడినందుకు మంచికాస్త జరిగి నది. (ప్రక్కను జూచి) ఇదిగో యెవరో సన్యాసి వచ్చుచున్నాడు. నేను పోయెదను. (నిష్క్రమించును)

గుణదత్తుడు - (ప్రవేశించి, స్వ) నేను సన్యాసినిగాను గుణదత్తుడను. నా జీవితనాటకమున కిది చతుర్థ రంగము. దీనితో నా కథ ముగిసి పోవును. (తిగి చూచి) ఓహో! మహామాయావియైన చంచల యీ చక్కినే యున్నది.

చంచ - సోమపాదా! నీవు నా కమ్ముడై పోయినావు. కావున నా యింటికి వచ్చి నా యాజ్ఞానుసారము వర్తించుము.

గుణ - (స్వ) ఉన్న నేను! నన్నెవరు పోల్చుకొందురు. కళను విక్రయించి క్షాసైన సంపాదించితే ఏ గాని బానిసవర్తకుఁ డనువేరు వచ్చినది. నన్ను ప్రభుత్వమువారు పట్టి బంధించుటకు వెదకుచున్నారు. వారికి చిక్కకుండ నే నీ సన్యాసవేషము ధరింపవలసివచ్చినది. సరే ముందేమి కానున్నదో చూచెదఁగాక!

చంచ - సోమపాదా! నీవు నా యింటికిఁ బోయి వీధిగుమ్మము కాచియుండుము. నేటినుండి నీవు శరుఁడని పిలువఁబడవలయును.

సోమ - సరే. (స్వ) ఇదంతయు నా కర్మసూత్రముగాక వేరే మున్నది?

చ. బ్రతుకున కెన్నోయక్కఱలు + వచ్చును గల్గునులోటు లెన్నో; సం
స్మృతిఁ గడతేఱువార లొక + రేనియు నుండరు; గాని నావలెన్
వెతల మునింగి ప్రేయసిని + వీడి కటా పొదిగొంటిదాస్య జీ
విశమున కొప్పరెవ్వరు భు + విన మముబోంట్లకుఁ జావు లేనొకో.

గుణ - ఎటులైన నీ చంచలను వంచింపవలయును. దీనియొద్ద లెక్క లేనన్ని ధనరాసు లున్నవి. ఆ మహాధన మంతయు వంచనచేసి సంపాదించినదే కాని దీని కావంతయు ధనాశ పోలేదు. ధనాశా! ధనాశ యీ కులట కుండునన్న లెక్కేమి.

శా. ఆశాబద్ధము లోకజాలము జడ + త్యావేశవిస్ఫూర్తి యే
కోశంబందునొ యుంటియుండును ముము + డ్కుల బ్రహ్మవిద్వర్యులే
యాశన్ బాయఁగలే రటన్నను హిర +ణ్యంబన్న సామాన్యలో
హశంకన్ దలఁపోయరా దిదె నుమీ + ప్రాణంబు నీక్షోణికి.

చంచ - (సమీపించి) ఎవరిసన్యాసి. మహానుభావునివలె నున్నాడే.

గుణ - అగును. నేను మహానుభావుఁడనే.

చంచ - స్వామీ! సమస్యార్థములు. (వచ్చి) (ఈతడెవరో దొంగవలె నున్నాడు).

గుణ - నీ వెవ్వతెవు?

చంచ - నేనీ పురపు వేశ్యను. నా పేరు చంచల.

గుణ - నీవు సత్యమార్గమునకు రాఁ బయత్నింపుము.

చంచ - నీవే నాకు సత్యమార్గము కావలెను.

గుణ - నీ యందు మా కట్టి ప్రేమ కలదు.

చంచ - అట్లులైన నే నెంతయు ధన్య నయ్యెదను.

గుణ - సరే! నాకు చాల ఆకలి యగుచున్నది. చేరెడుపాలు గొనిరాగలవా?

చంచ - మీకు కావలసినన్ని తెచ్చి యిచ్చెదను.

(అని వెడలిపోవును)

గుణ - దీని కాళ మెందు. ఈ యాళలోనే దీనిని నాశనము నేయ వలయును. చాలమంది యాళాబద్ధులు వేదాంతము నేర్చుకొనుదు మనుమునుఁగులో మనోరథము లాకాళవీధుల కెగయఁ బరువెత్తు చుందురు. సరే! నా కక్షపాలములో నున్న బంగారుతీగ లీ మఱ్ఱి యూడలలో గ్రుచ్చి యుంచి చంచలకు హేమము చేయుదునను నమ్మకము వుట్టించెదఁగాక. ఇది యన్ని వేదాంతములకన్నను పై మీటి పోయిన వశ్యవధము.

చంచల - (ప్రవేశించి, కళ నెత్తిపై తినుబండారములు పెట్టి తెచ్చి దింపి) స్వామీ! యీ భక్ష్యము లారగించి నన్నాశీర్వదించి నా కేమైన వేదాంతరహస్యము లెఱింగించి నా జన్మ తరింపఁజేయుఁడు.

గుణ - సరే! చంచలా! నీవు మిగుల యోగ్యురాలవు! నీవు చేసిన సేవాపరాయణతకు మే మెంతయు సంతసించితిమి. చూడుము - ఈ పట వృక్షపు ఊడలు (తెరిపి తెమ్ము).

చంచ - (తెచ్చును.)

గుణ - వాసిపై నా కమండలూదకము చల్లి సమీపంలో పెట్టి కాల్చి వేయుము.

చంచ - (అట్లు చేయును.)

గుణ - అబూడిద వా కమండలూదకమునఁ గడిగి తీసికొనిపోయి.

చంచ - (బూడిద కడుగ బంగారుతీగలు చేతికి వచ్చును. అని తీసి చూచి) ఆహా! యేమి యీ యోగిమహామహిమ. క్షణములో నీ హఠ్టియాడలన్నియు బంగారుతీగలై పోయినవి. (అని కాళ్ళపైఁబడి) సామి, మీరు సాక్షాదీశ్వరుఁడు, గాని వేరుగాదు. (స్వ) ఈతఁడు గుణదత్తుఁడు. నన్ను తిరిగి మాయచేయ వచ్చినాఁడు. వేదరిక మెన్ని యనర్థములకైన దారితీయును. ఇంక నీతనికి నా నిజహాసమును చూపి క్రమవద్ధతులఁ బ్రయత్నించెదను (ప్ర) స్వామి!

ఆ. పుట్లకొలది హేమ + పుంజంబు లుండిన

హేమవిద్యయున్న + ఋషిపదాబ్జ

రజయుకైన పనికి + రావు; రారాజు లా

యోగి కాళ్ళక్రింద + నుండువారె.

స్వామి! నా మందిరమునకు వచ్చి నన్ను పవిత్రను జేయ వేడుచున్నాను.

గుణ - మాకు మీ వంటివారిలో నేమిపని?

చంచ - నాకు మీరు వేదాంతము నేర్పుదుమన్నార గాదా (అని కోరచూపులు చూచును).

గుణ - అగును. నా యాశ్రయమునకు రమ్ము.

చంచ - నా, యిట్లు మీ ఆశ్రమముగాదా?

గుణ - (స్వ) ఈమె నా పలలోఁ బడిపోయినది. కాని నేను దీని

యింటికి వెళ్ళిన నా గుట్టు బయలుపడక పోదు. కావున దీని నెచ్చటి కైన తీసుకునిపోయి దీనియూ స్తి యంతయు వ్రాయించుకొనెదగాక. అప్పుడుగాని నా శ్రమలు తీరవు (ప్ర) చంచల! నీ కిష్టమైన నా పెంట గమ్ము. లేదా నేను వెళ్ళిపోయెదను.

చంచ - స్వామీ! మీరు పోవలదు. నేను మీ వెన్నంటి వచ్చెదను. (స్వ) సమయము దాటితే నా కిత్తడు చిక్కడు. ఎప్పటికైన భర్త తోడిదే లోకము.

గుణ - (స్వ) ఈ చంచల ధన మెట్లో దక్కించుకోవలయును.

చంచ - శరా! నీవు నా పుత్రి యీశ్వరిని పెండ్లి యాడవలయును.

శరు - (స్వ) నా కళ యుండగా నేనీ వేశ్యాపుత్రి యీశ్వరిని పెండ్లియాడుటెట్లు? అయ్యో! నేనీ జన్మమున నిట్టి యకార్యాచరణము నీ ప్రాణముండగఁ జేయగలనా? ఎప్పటికైన నున్న జన్మలకైన నా కళే నాకు కావలెను. (ప్ర) అమ్మా! నాకు పెండ్లియేమిటి? నేనే బానిసను. ఆ మహనీయుడు ఈశ్వరి -

చంచ - నీవు మారుమాటాడవలదు. నా ఆన -

శరు - అయ్యో! ఏలికమాట యెట్లు దాటనగును?

చంచ - ఈశ్వరీ! నేను వేదాంతము నేర్చుకొనుటకు దేశాంతరము లకు పోజోవుచున్నాను. కావున నా భాగ్య మంతయు నీవు జాగ్రత చేయుము. ఈ శరుని పెండ్లియాడి నాయానఁ జెల్లింపుము.

కళ - (స్వ) హా! హతోస్మి! నేను కులకాంతను. ఈ యన్యపురుషు నెట్లు పరింపఁగలను. (అని నేల పడిపోవును).

సోమ - ఏమి యీ వైచిత్ర్యము. కమ్మరావములో నిత్రడిముంత లనినట్లు కులటయింట కులకాంతయో? యిది కడుంగడుచిత్రముగనున్నది.

చంచ - ఈశ్వరీ! యిది నీకు తప్పదు. ఇదే నేను వెళ్ళిపోవు చున్నాను. నా యానఁ జెల్లింపుము.

(చంచల గుణదత్తుడు నిష్క్రమింతురు)

సోమ — ఈశ్వరీ! నీ పీచంచలు పుత్రికపుకావా? నీకు సతీత్వమేమిటి?

కళ — ఓ! బహుభాషీ! నోరు కట్టుము. నేను మగనాలిని.
నా జోలికి వచ్చితివా ఇదిగో కత్తి. (అని చూపును).

సోమ — ఇది మిగుల చిత్రముగ నున్నది.

కళ — ఓ యీశ్వరా!

ఉ. ఓ జగదీశ్వరా! వరమ + హోజ్వలతేజ! చరాచరైక వి
బ్రాజిత, సర్వలోకజన + వదిత నీకు సనంతరూపమే
యోజ శత్రుంగరాని జయి + యున్నను నాపదలందు నీవు రా
రాజులకన్న మేటివయి + రాజులి బ్రోచెదు; నిన్ను మ్రొక్కెదన్.

స్వామీ! నా మానము కాపాడుము! లేదా నా ప్రాణమైన దీసి
వేయుము.

సోమ — ఈశ్వరీ! యిట్టి వీరమహాపతివ్రతపు వేశ్యయింట నెట్లు
కాపురమున్నావు?

కళ — అది నా కర్మసూత్రము.

తే. గీ. రావణుడట లేదే నీ + తాపధూటి
సరకునింటను రాజక + న్యకలు లేరే
అట్లు లీ వేశ్యయింట నే + సలరవలసె
విధివిధానము మారెడు + విధము గలదే!

సోమ — ఈశ్వరీ! నీ చరిత్రము మిగుల విచిత్రముగ నున్నది.
నా మన వాలకించి నీ తలపై మునుగొకసారి తీసి యీ బ్రహ్మాండ
పరిభ్రాంతమహామహిమాస్వరూప మొకసారి సాక్షాత్కరించుకొనుము.
ఆ విశ్వమూర్తి నొకసారి ప్రేమకాసమున గాఢాల్పిగని
మొనరించి నీ నిజరూప మహాతేజోవిరాజిత దివ్యదర్శనమును గావించు

కొని కృతార్థవు కమ్ము. లెమ్ము. ఏల ఈ నేలబడి పొర్లాడెదవు.
(అని చేతిని చెయి కలిపి లేపును).

కశ - (లేచి) ఓరీ! శతాత్మా! పాః! నాకరగ్రహణయున నాశరీరము
మిగుల కళంకభూయిష్ఠముగఁ జేసివైచితివి. అయ్యో! నిరపరాధిని నగు
నన్నేల ముట్టుకొంటివి. నాభర్త సన్న బాసినదిమొనలు నేనీ యెంటి
వలువతో కంటికి మంటి కేకధారిగా నేప్పుచు కాలము బుచ్చునాకింకను
మరణము రాలేదని వేదయున్నాను. దోషదూషితులైన మీపంటివారి
వదనజ్వాలామాలిక లవలోకించుటకు మానోటి ఖిన్నవృద్ధయగు కేమి
పని. కావున నీ విచ్చటినుండి వెడలిపోమ్ము. దూరముగా పోమ్ము.
నేను నా మునుగు తీయును. నా యెదుటనుండి లేచిపోమ్ము. (అని కత్తిఁ
జూపును).

సోమ - ఓహో! యిది కేవలము కళాస్వరూపము.

(చంచల, గుణదత్తుడు ప్రవేశింతురు)

గుణ - నీ కేమి కావలయును?

చంచ - నీయొద్ద గల హేమవిద్య చెప్పివేయుచు.

గుణ - తప్పక. ఈవిద్య నీదే. నీవు నాదేవివి. నా అంకముపైఁ
గూర్చుండి నాకు నీ ప్రేమాస్పదమైన ముద్దుపలుకులతో నాలింగనము
గావించుము.

చంచ - అయ్యో! ఇది యేమిసన్యాసము!

గుణ - వేశ్యలయొద్ద సన్యాసులు సరను లగుచుందురు.

చంచ - అది నావల్లకాదు.

గుణ - నీవు వ్యభిచారిణివి కావా?

చంచ - నీ సన్యాస మెట్టిదో నావేశ్యత్వ మట్టిదే.

గుణ - అలాగే?

చంచ - అసానా! నీవు సన్యాసివై అగపడినను మనసునం దా
వైరాగ్యము లేదు. నేను వేళ్ళనై అగపడినను నామనసునం దారాగ
లేకము లేదు.

గుణ - నీవు వేశ్యావృత్తి నేయలేదా?

చంచ - చేసితిని.

గుణ - ఇంకేమి?

చంచ - వేశ్యావృత్తి చేసితిని గాని వ్యభిచరింపలేదు.

గుణ - అది యెట్లు?

చంచ -

తే. గీ. జగమునకు రెండు ద్వారాలు + నెగడుచుండు

పాప పుణ్యాల సూత్రాలు + పట్టుకొనఁగ

నెవనికి విశుద్ధత గలదో + యెవనియందు

మచ్చ లున్నవో వానికే + స్వచ్ఛ మదియు.

ఆ. వె. అగ్ని మ్రొంగవచ్చు + హలాహలము గొంతు

బంటి దాచి బ్రతుక + వచ్చుఁగాని

ధర్మఁ బతివ్రతలను + దాఁకి జీవింపఁగా

గలరె మిడుత దీప + కళికఁబోలె.

చంచ - (గుణదత్తుని కాళ్ళపైఁ దలయించి) స్వామి! నేనుసర్వ
సంగపరిత్యాగివై నీవే సర్వమని నీ సన్నిధిఁ జేరినాను. వన్నిక
నీవు నీళ్ళ ముంచినను పాల ముంచినను నీచే భారము. నీసేవ,
నీభ్యాసము తప్ప నాకు వేరుచింత లేదు- వేరుశరణ్యము లేదు.
రక్షింపుము.

(రాజభటులు ప్రవేశించుదురు)

రాజభటులు — ఏడీ గుణదత్తుడు?

ఒకభటుడు — అడుగో.

మరియొక భటుడు — సన్యాసివేషము వేసికొని మాయచేయుట కేవోయిపాయాంతరములు పన్నుచున్నాడు.

మొదటిభటుడు — ఆహా! ఏమి.

రెండవభటుడు — (జాట్లు పట్టుకొనును).

చంచ — (లేచి) ఇది యేమి ఘోరము. నా గురుమహాసీయు నేల పరాభవించెదరు?

మొదటిభటుడు — ఈతడు నీకు గురువా? నీ వెట్లు వేదాంతినివో యీతఁ డట్టిదొంగలకు గురువు.

చంచ — ఆహా! ఏమి యీ దారుణము!

రాజ — ఓరీ! గుణదత్తా! పలుక వేమి?

చంచ — ఏమి? యీతఁడు గుణదత్తుడా?

రాజ — మరెవరనుకొన్నావు!

రాజ — ఈ గుణదత్తుడు స్త్రీల దొంగిలించి బానిసవర్తకము చేయు చున్నాడను నేరము మోపి ప్రభుత్వము బంధింపఁదలచినారు. ఎవరైన నీతని సద్వర్తనమునకుఁ బూచీ పడునెడల నీతని విడిచివైచెదము.

చంచ — బాబూ! ఈ దుర్మార్గున శివరును నీ ప్రపంచములోఁ బూచీపడదు. పడినను వారల నట్టేట ముంచివేయ సమకట్టును. కావున వెంటనే వీనిని చెరసాలలో బంధించి బుద్ధిచెప్పఁడు. మీకు పదివేల సమస్కారములు.

గుణ — ఆహా! ఎట్టి దృశ్యములు చూచుచున్నాను. ఇంక నే నీ ధరాప్రపంచమున నొక్క మట్టికణమును గూడ కాను కాబోలును.

(గురువు ప్రవేశించును)

హా! గురుమహాశయా! నన్ను కాపాడుము. నీయెడ నే నేయపరాధము చేసినాను, నా తప్పులు మన్నించి నా కిప్పుడే సాక్షాత్కరించి నన్నీ యాపదలనుండి కాపాడుము. తండ్రీ! కాపాడుము.

చం. జడుడ నిరీశ్వరుండ నయి + జారుల చోరులతోడఁ గూడి యే
ర్పడ నపరాధముల్ సలిపి + పాపములన్ వడిగట్టుకొంటి నీ
కడకు ఫలంబు గల్గినది + గాదు నిజంబుగ సత్త్వవర్తనల్
విడువనివారె బాగుపడి + విశ్రుతి గాంచిరి నాఁడు నాటికిన్.

గురువు - వ్రతా! భయపడకుము. నీవు పశ్చాత్తాపమున తిరిగి పవిత్రుడవు కాఁగలవు. రాజభటులారా! గూఢత్తుని విడిచివేయుఁడు.

(విడిచివేయుదురు)

గుణ - గురువర్యా! నమస్కారశతములు.

(అని కాళ్ళపైఁ బడును)

చంచ - స్వామి! నే నపరాధిని గాను.

గురు - అగును. నీ నాధుని నీవు తిరిగి స్వీకరింపుము.

గుణ - ఈమె నాధుఁ డెవరు?

గురు - నీవే.

గుణ - (చకితుడై నేలఁ బడిపోవును.)

చంచల - (లేపి నమస్కరించి) నీకు నేను నేటినుండి దాసిని. (అని మోముపైగల ముసుగు తీసి) ఈశ్వరీ! నీ ముసుగుఁ దీయుము.

కళ - (ముసుగు తీయును.)

చంచ - ఈమె కళ.

గురు - సోమపాదా! నీ పీఠే నేలుకొనుము.

సోమ - ఈమె నా కళ. ధన్యోస్మి (అని కౌగిలించుకొనును)

గుణ - జయా! నీకే జయము - నిన్ను చావుమని తిట్టితిని. ఆ సింధు నాకే వట్టిసది.

(భవుడు అభవుడు ప్రవేశింతురు)

భవుడు - గురువర్యా! నమస్కారశతములు. మీ శిష్యుల నెందఱినో పరీక్షించి విమర్శించి వెన్నాడి వారి పవిత్ర మహాధర్మ ప్రతిపాదకమైన శీలము, జ్ఞానసాధనసంపత్తి, దేవలోకమే గాక భూతల రసాతలములలోఁ గూడ చాటింది వెల్లడించినారము. మమ్ము మీ శిష్యకోటిలోఁ జేర్చుకొనుడు స్వామీ!

గురు - తథాస్తు.

అభవు - సోమపాదా! మహాపతివ్రత యగు కళా! మీ కిప్పుడు మేము సోదరులము. ఇదిగో! ఈ యక్షయనుగు ధనము పారిలోపికముగాఁ గైకొనుడు. గుణదత్తుడా! నీవు సన్మార్గగామి వైతివి గావున, ఇదిగో! యీ నిక్షేపమును గైకొని సుఖ ముండుము.

భ ర త వా క్య ము

తే ట గీ త

శాంతశమదమాదిక శుభా + సంత సుగుణ
గణములను గల్గి జ్ఞాన సా + ధనము నేయు
ధర్మవిదులతో దేశంబు + దసరుగాత
యైహికాముష్మిక సుఖంబు + లగునుగాత!

సంపూర్ణము.

శ్రీ ఉమర్ అలీ షా కవి గారి గ్రంథములు

విక్రయమునకు సిద్ధముగ నున్నవి.

ఖండకావ్యము వెల 4 - 8 - 0

400 పేజీలు

ఉమర్ ఖయ్యాం 3 - 0 - 0

పారశీక మూలమునకు అనువాదము

సూఫీవేదాంత దర్శము 2 - 0 - 0

తత్త్వగ్రంథము

అనసూయాదేవి; కళ 2 - 0 - 0

(రెండు నాటకములు)

పుస్తకములు పరియువారు

మే నే జరు

శ్రీ ఉమర్ అలీ షా కవి గ్రంథమండలి

పి తా పు ర ము

(తూ. గో దా వ రి జిల్లా)

